

Στοιχεία Αστικού και Εργατικού Δίκαιου

Β' ΕΠΑ.Λ.

Α' ΜΕΡΟΣ ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ

ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΑΣΤΙΚΟΥ & ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α' ΜΕΡΟΣ
ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΑΡΧΙΚΗΣ ΕΚΔΟΣΗΣ

Ομάδα συγγραφής:

Αλεξάνδρα Βάρκα - Αδάμη, Δ.Ν. Δικηγόρος - Καθηγήτρια ΤΕΙ Αθηνών
Περικλής Καρανάσιος, Μ.Σ.σ. Δικηγόρος - Καθηγητής ΤΕΙ Αθηνών

Ομάδα κρίσης:

Αικατερίνη Συκιώτη, Εκπαιδευτικός ΠΕ 13, Νομικός
Ιωάννης Φεργάδης, Οικονομολόγος - Νομικός - Καθηγητής ΤΕΙ Αθηνών
Ουρανία Πανταζή, Εκπαιδευτικός ΠΕ 13, Νομικός

Γλωσσική επιμέλεια:

Αναστασία Πόγκα, Εκπαιδευτικός ΠΕ 2, Φιλόλογος

Συντονιστής:

Περικλής Καρανάσιος, Μ.Σ.σ. Δικηγόρος - Καθηγητής ΤΕΙ Αθηνών

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΕΠΑΝΕΚΔΟΣΗΣ

Η επανέκδοση του παρόντος βιβλίου πραγματοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών & Εκδόσεων «Διόφαντος» μέσω ψηφιακής μακέτας.

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Αλεξάνδρα Βάρκα - Αδάμη, Δ.Ν. Δικηγόρος - Καθηγήτρια ΤΕΙ Αθηνών
Περικλής Καρανάσιος, Μ.Σ.Σ. Δικηγόρος - Καθηγητής ΤΕΙ Αθηνών

Η συγγραφή και η επιστημονική επιμέλεια του βιβλίου πραγματοποιήθηκε
υπό την αιγίδα του Παιδαγωγικού Ινστιτούτου

ΣΤΟΙΧΕΙΑ

ΑΣΤΙΚΟΥ & ΕΡΓΑΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Α΄ ΜΕΡΟΣ
ΑΣΤΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

Β΄ ΕΠΑ.Λ.
ΤΟΜΕΑΣ ΔΙΟΙΚΗΣΗΣ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟ ΜΑΘΗΤΗ

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

ΠΡΟΛΟΓΟΣ.....	11
---------------	----

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

I. ΔΙΚΑΙΟ - ΗΘΙΚΗ - ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΑ

1. Τι είναι δίκαιο.....	15
2. Δίκαιο και ηθική	16
3. Δίκαιο και εθιμοτυπία	17
4. Δημόσιο και ιδιωτικό δίκαιο	17
5. Αστικό δίκαιο και Αστικός Κώδικας.....	19

II. ΠΗΓΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

1. Γενικά.....	20
2. Τα έθιμα.....	21
3. Οι νόμοι.....	22
4. Έναρξη της ισχύος, αναδρομική εφαρμογή και κατάργηση του νόμου.....	23
5. Ερμηνεία των κανόνων δικαίου	24
6. Κανόνες αναγκαστικού δικαίου ή δημόσιας τάξης.....	25
Περίληψη	26
Ερωτήσεις - Ασκήσεις.....	27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

1. Έννομη σχέση, δικαίωμα, υποχρέωση	29
2. Βασικές διακρίσεις των δικαιωμάτων	30
3. Αξίωση, αγωγή, ένσταση	33
4. Κτήση, αλλοίωση και απώλεια του δικαιώματος	35
5. Άσκηση και κατάχρηση του δικαιώματος.....	36
6. Προστασία του δικαιώματος	38
7. Παραγραφή και αποσβεστική προθεσμία	40
Περίληψη	42
Ερωτήσεις - Ασκήσεις.....	43

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄	Σελίδα
ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ (ΠΡΟΣΩΠΑ)	
1. Έννοια προσώπου - Ικανότητα δικαίου	45
2. Φυσικά πρόσωπα.....	45
I. Έναρξη, τέλος και εξατομίκευση του φυσικού προσώπου.....	45
II. Προστασία της προσωπικότητας.....	49
3. Νομικά πρόσωπα.....	50
I. Έννοια, σύσταση και διάλυση των νομικών προσώπων	50
II. Τα νομικά πρόσωπα που προβλέπει ο Αστικός Κώδικας	52
Περίληψη	55
Ερωτήσεις - Ασκήσεις.....	56

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄	
ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΕΣ	
1. Έννοια και είδη δικαιοπραξιών	57
2. Προϋποθέσεις έγκυρης κατάρτισης δικαιοπραξιών	59
α. Δήλωση βουλήσεως	59
β. Ικανότητα για δικαιοπραξία.....	60
γ. Συμφωνία μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως	62
δ. Τήρηση του απαιτούμενου τύπου.....	63
ε. Περιεχόμενο σύμφωνο με το νόμο και τα χρηστά ήθη.....	64
3. Συμβάσεις.....	64
4. Ερμηνεία των δικαιοπραξιών	66
Περίληψη	67
Ερωτήσεις.....	68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Ε΄	
ΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΟΡΟΙ ΣΤΙΣ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΕΣ	
1. Αίρεση	69
2. Προθεσμία	71
Περίληψη	72
Ερωτήσεις.....	73

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΣΤ΄

Σελίδα

ΜΗ ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑΣ

1. Αντιπροσώπευση.....	75
2. Πληρεξουσιότητα	76
Περίληψη	78
Ερωτήσεις.....	79

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΝΟΧΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Α΄

ΕΝΟΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΝΟΧΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

1. Έννοια, πρακτική σημασία και θεμελιώδεις αρχές του ενοχικού δικαίου	83
2. Έννοια ενοχής	84
3. Είδη ενοχών	85
α. Πολυπρόσωπες ενοχές.....	85
β. Ενοχές είδους και ενοχές γένους	87
γ. Διαζευκτικές ενοχές	88
δ. Χρηματικές ενοχές.....	88
ε. Ενοχές τόκου	89
στ. Ενοχές για αποζημίωση	91
ι. Ζημιά.....	91
ii. Νόμιμος λόγος ευθύνης	92
iii. Αιτιώδης σχέση.....	93
Περίληψη	94
Ερωτήσεις.....	95

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Β΄

ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ (ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ)

1. Έννοια και διακρίσεις αστικής ευθύνης	97
2. Προϋποθέσεις αστικής ευθύνης.....	98
I. Παράνομη συμπεριφορά.....	98
II. Υπαιτιότητα.....	98
3. Ευθύνη από πράξεις τρίτων	100
Περίληψη.....	101
Ερωτήσεις	102

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Γ΄
ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΕΝΟΧΩΝ

Σελίδα

1. Λόγοι παραγωγής των ενοχών	103
Α. Ενοχές από αδικοπραξία	103
Β. Ενοχές από αδικαιολόγητο πλουτισμό	103
Γ. Ενοχές από διοίκηση ξένων υποθέσεων	104
2. Ενοχές από δικαιοπραξία ή δικαιοπρακτικές ενοχές	104
Είδη συμβάσεων	
3. Οι κυριότερες επώνυμες ή ρυθμισμένες συμβάσεις	107
α. Δωρεά	107
β. Πώληση	107
γ. Μίσθωση πράγματος	110
δ. Σύμβαση εργασίας	116
ε. Σύμβαση έργου	117
στ. Μεσιτεία	118
ζ. Εντολή	118
η. Δάνειο	120
θ. Χρησιδάνειο	120
ι. Παρακαταθήκη	121
Περίληψη	123
Ερωτήσεις	124

ΚΕΦΑΛΑΙΟ Δ΄
ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΧΗΣ

1. Μέσα εξασφάλισης του δανειστή	125
I. Εγγύηση	125
II. Αρραβώνας	126
III. Ποινική ρήτρα	126
Περίληψη	127
Ερωτήσεις	128
Βιβλιογραφία	129

Το βιβλίο αυτό απευθύνεται στους μαθητές των ΤΕΕ. Σκοπός του είναι να γνωρίσουν και να κατανοήσουν οι μαθητές βασικές νομικές έννοιες και θεσμούς της καθημερινής ιδιωτικής συναλλακτικής ζωής. Για το σκοπό αυτό έγινε προσπάθεια να αποδοθεί η διδακτέα ύλη με τρόπο απλό, μεθοδικό και κατανοητό, χωρίς ιδιαίτερη προσήλωση στην απαιτούμενη επιστημονική ακριβολογία.

Σε κάθε περίπτωση αναφέρονται παραδείγματα από την καθημερινή πρακτική, που σίγουρα θα βοηθήσουν τους μαθητές στην ευκολότερη κατανόηση των θεωρητικών νομικών εννοιών.

Στο τέλος κάθε κεφαλαίου περιλαμβάνεται περίληψη, στην οποία συνοψίζονται τα βασικότερα σημεία του κεφαλαίου που προηγήθηκε, καθώς και ερωτήσεις που θα βοηθήσουν τους μαθητές να διαπιστώσουν σε ποιο βαθμό αφομοίωσαν την ύλη που μελέτησαν. Τα πρακτικά θέματα, που ακολουθούν, σίγουρα θα βοηθήσουν τους μαθητές, κατά την εφαρμογή στην πράξη των θεωρητικών γνώσεων.

Ευχόμαστε το βιβλίο αυτό να ανταποκριθεί στο σκοπό για τον οποίο γράφτηκε, οπωσδήποτε όμως κάθε εποικοδομητική κριτική, που θα αποβλέπει στην καλύτερη απόδοσή του, είναι ευμενώς δεκτή.

Από τη θέση αυτή ευχαριστούμε θερμά την κ. Αναστασία Πόγκα, φιλόλογο, που είχε τη γλωσσική επιμέλεια του βιβλίου.

Σεπτέμβριος 1999

Οι συγγραφείς
Αλεξάνδρα Βάρκα - Αδάμη
Περικλής Καρανάσιος

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

I. ΔΙΚΑΙΟ - ΗΘΙΚΗ - ΕΘΙΜΟΤΥΠΙΑ

1. Τι είναι δίκαιο

Ο άνθρωπος είναι από τη φύση του κοινωνικός. Από την πρώτη στιγμή που εμφανίστηκε στη γη το κοινωνικό του ένστικτο αλλά και οι ανάγκες της ζωής τον οδήγησαν στη δημιουργία κοινωνικών ομάδων, που σταδιακά οργανώθηκαν σε Κράτη.

Από τη στιγμή όμως που ο άνθρωπος δε ζει απομονωμένος, αλλά συμβιώνει με τους συνανθρώπους του, είναι υποχρεωμένος να συμμορφώνεται με ορισμένους κανόνες συμπεριφοράς, που σκοπό έχουν την κοινωνική ηρεμία και την ειρηνική συμβίωση. Οι κανόνες αυτοί είτε θεσπίζονται και επιβάλλονται στους ανθρώπους από το κράτος, είτε προέρχονται από τη συνείδηση του ανθρώπου, είτε αποτελούν συνήθειες της κοινωνικής ζωής.

Οι πρώτοι αποτελούν το δίκαιο κάθε κράτους. Οι δεύτεροι αποτελούν τους κανόνες ηθικής και οι τρίτοι τους κανόνες των κοινωνικών συνηθειών. Ανάμεσά τους πρωταρχική θέση κατέχουν οι κανόνες δικαίου, γιατί έχουν τη δύναμη της επιβολής ή της απαγόρευσης, χωρίς φυσικά το τελευταίο να σημαίνει βία ή αυθαιρεσία. Η εξαναγκαστικότητα των κανόνων του δικαίου κινείται σε ορισμένα πλαίσια, σαφώς προδιαγεγραμμένα και σκοπός της είναι ο ομαλός διακανονισμός των αντιθέτων συμφερόντων και η εναρμόνιση των κοινωνικών σχέσεων με πνεύμα ισότητας και δικαιοσύνης. Π.χ. ο δικαστής δεν μπορεί να επιβάλει στο δράστη ενός εγκλήματος όποια ποινή θέλει, γιατί ο νόμος έχει θεσπίσει για κάθε έγκλημα, για κάθε άδικη πράξη, τα κατώτατα και τα ανώτατα όρια ποινών, ώστε ο δικαστής να απονείμει δικαιοσύνη, σταθμίζοντας και τις ειδικότερες συνθήκες διάπραξης του εγκλήματος. Τι είναι επομένως δίκαιο;

Δίκαιο είναι ένα σύνολο κανόνων, που θεσπίζονται από κάθε κράτος κατά μία ορισμένη διαδικασία και ρυθμίζουν με τρόπο υποχρεωτικό την οργάνωση και λειτουργία του κράτους και τις σχέσεις των ανθρώπων που συμβιώνουν στο κράτος αυτό.

Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι οι άνθρωποι δεν είναι ελεύθεροι να ρυθμίσουν τις μεταξύ τους σχέσεις. Αυτές ρυθμίζονται με κανόνες, που θεσπίζονται και επιβάλλονται από το κράτος. Με τους κανόνες αυτούς οι άνθρωποι πρέπει, εξωτερικά τουλάχιστον, να συμμορφώνονται, χωρίς να ληφθεί υπόψη αν οι κανόνες αυτοί έρχονται σε αντίθεση με τις πεποιθήσεις τους, γιατί η παράβαση των κανόνων, που κάθε Πολιτεία έχει θεσπίσει ως δίκαιο, έχει ως συνέπεια διάφορες κυρώσεις π.χ. φυλάκιση, χρηματική αποζημίωση κτλ.

2. Δίκαιο και ηθική

Την ανθρώπινη συμπεριφορά επηρεάζουν και οι κανόνες της ηθικής, δηλαδή οι κανόνες που πηγάζουν από τις αντιλήψεις για το τι είναι καλό.

Αντίθετα με τους κανόνες του δικαίου, που θεσπίζονται από το κράτος, οι ηθικοί κανόνες προέρχονται από τη συνείδηση κάθε ανθρώπου. Οι ηθικοί κανόνες, όπως π.χ. ο κανόνας «αγάπα τον πλησίον σου ως εαυτόν», απευθύνονται στην εσωτερική διάθεση και σκέψη, στον εσωτερικό κόσμο του ανθρώπου και τον παροτρύνουν να κάνει το καλό, για να βρει ο ίδιος γαλήνη και ισορροπία. Αντίθετα οι κανόνες του δικαίου, όπως π.χ. ο κανόνας απαγόρευσης της κλοπής, αξιώνουν απλώς συμμόρφωση στις επιταγές τους, χωρίς να ενδιαφέρει από ποια κίνητρα και ποια συγκεκριμένη αιτία ο άνθρωπος θα συμμορφωθεί (π.χ. από σεβασμό της περιουσίας του συνανθρώπου ή απλώς από το φόβο της τιμωρίας).

Αντίθετα με τους κανόνες δικαίου οι ηθικοί κανόνες δεν είναι επιτακτικοί. Η παράβασή τους δεν έχει ως συνέπεια κυρώσεις. Οι μόνες συνέπειες της παράβασης των κανόνων της ηθικής είναι ίσως οι τύψεις της συνείδησης ή πολλές φορές η αποδοκιμασία της κοινωνίας.

Δίκαιο και ηθική παρουσιάζουν κοινά σημεία, αλλά δεν ταυτίζονται. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχουν κανόνες ηθικής που είναι παράλληλα και κανόνες δικαίου (π.χ. απαγόρευση ανθρωποκτονίας, κλοπής). Υπάρχουν όμως και κανόνες ηθικής, που δεν είναι παράλληλα και κανόνες δικαίου (π.χ. ο ηθικός κανόνας της αγάπης προς το συνάνθρωπο). Και αντίθετα υπάρχουν κανόνες δικαίου που έρχονται ακόμη και σε αντίθεση με κανόνες ηθικής (π.χ. η επιβολή της θανατικής ποινής).

Το ελληνικό δίκαιο πολλές φορές παραπέμπει στους κανόνες ηθικής, ονομάζοντάς τους «*χρηστά ήθη*». *Χρηστά ήθη* επομένως είναι οι αντιλήψεις για την ηθική του μέσου κοινωνικού ανθρώπου χωρίς ακρότητες. Στις περιπτώσεις αυτές οι κανόνες της ηθικής αποκτούν ισχύ νόμου, επομένως επιβάλλεται η τήρησή τους και η τυχόν παράβασή τους συνεπάγεται κυρώσεις. Έτσι π.χ. η απόλυση εργαζομένου από τον εργοδότη, που έγινε με τρόπο αντίθετο στα χρηστά ήθη (π.χ. για λόγους εκδίκησης), αποτελεί κατάχρηση των δικαιωμάτων του εργοδότη και είναι άκυρη.

3. Δίκαιο και εθιμοτυπία

Η εξωτερική συμπεριφορά των ανθρώπων μέσα στο κοινωνικό σύνολο, εκτός από τους κανόνες δικαίου και τους κανόνες ηθικής, ρυθμίζεται και από άλλους κανόνες, που αποτελούν τα ήθη, την εθιμοτυπία, τις συνήθειες που διαμορφώνονται σε κάθε συγκεκριμένη κοινωνία (π.χ. χαιρετισμός, προσφορά δώρων, εκδηλώσεις πένθους κτλ.). Κύριος σκοπός των κανόνων αυτών είναι η *ευπρεπισμένη συμπεριφορά των ανθρώπων*.

Η παράβαση των κανόνων αυτών δε συνεπάγεται κυρώσεις, παρά μόνο ίσως την κοινωνική αποδοκιμασία.

Είναι δυνατόν όμως ένας ορισμένος τρόπος συμπεριφοράς άλλοτε να θεωρείται ως κανόνας εθιμοτυπίας και άλλοτε ως κανόνας δικαίου, ανάλογα με τα πρόσωπα στα οποία αφορά, π.χ. ο χαιρετισμός μεταξύ γνωστών ανθρώπων θεωρείται ως κανόνας εθιμοτυπίας, ο χαιρετισμός όμως μεταξύ στρατιωτικών αποτελεί κανόνα δικαίου και η παράβασή του συνεπάγεται κυρώσεις.

Μερικές φορές το δίκαιο παραπέμπει σε κανόνες εθιμοτυπίας, οπότε οι τελευταίοι γίνονται υποχρεωτικοί και η παράβασή τους έχει συνέπειες. Το ελληνικό δίκαιο συχνά αναφέρεται και παραπέμπει στην «*καλή πίστη*», δηλαδή στην ευθύτητα και στην εντιμότητα με την οποία πρέπει να συναλλάσσονται οι άνθρωποι και στα «*συναλλακτικά ήθη*», δηλαδή στις συνήθειες που επικρατούν στις συναλλαγές π.χ. σύστημα δόσεων. Έτσι π.χ. ορίζει ο νόμος ότι οι συμβάσεις ερμηνεύονται όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη.

4. Δημόσιο και ιδιωτικό δίκαιο

Το δίκαιο που θεσπίζεται από τα νομοθετικά όργανα κάθε κράτους και ρυθμίζει τις σχέσεις που δημιουργούνται μέσα στα όριά του αποτελεί το *εσωτερικό του δίκαιο*.

Το εσωτερικό δίκαιο κάθε κράτους χωρίζεται σε δύο μεγάλες κατηγορίες: Σε δημόσιο και ιδιωτικό.

Δημόσιο δίκαιο είναι το δίκαιο που ρυθμίζει την οργάνωση και λειτουργία του κράτους και των κρατικών οργανισμών (π.χ. δήμων, κοινοτήτων, νομικών προσώπων δημοσίου δικαίου), καθώς και τις σχέσεις του κράτους, όταν αυτό ασκεί εξουσία προς τους πολίτες (π.χ. κανόνες υποχρεωτικής στράτευσης, φορολογίας κτλ.).

Ιδιωτικό δίκαιο είναι το δίκαιο που ρυθμίζει τις σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους. Οι κανόνες δικαίου π.χ. που ρυθμίζουν τις αγοραπωλησίες, τα δάνεια, το γάμο, την κληρονομική διαδοχή είναι κανόνες ιδιωτικού δικαίου. Επίσης ιδιωτικού δικαίου είναι οι κανόνες που ρυθμίζουν τις σχέσεις ιδιωτών με το κράτος, όταν αυτό ενεργεί ως απλός ιδιώτης (π.χ. μίσθωση ακινήτων από το κράτος, αγοραπωλησίες κτλ.).

Τόσο το δημόσιο όσο και το ιδιωτικό δίκαιο χωρίζονται σε ειδικότερους κλάδους.

Βασικοί κλάδοι του δημοσίου δικαίου είναι:

- α** Το Συνταγματικό δίκαιο, που ρυθμίζει κυρίως τη μορφή και τις βασικές αρχές οργάνωσης και λειτουργίας του κράτους.
- β** Το Διοικητικό δίκαιο, που ρυθμίζει την οργάνωση και λειτουργία των υπηρεσιών της δημόσιας διοίκησης και τις σχέσεις των υπηρεσιών αυτών.
- γ** Το Ποινικό δίκαιο, που καθορίζει ποιες είναι οι αξιόποινες πράξεις και ποιες ποινές επισύρουν.
- δ** Το Δικονομικό δίκαιο, που ρυθμίζει την απονομή της δικαιοσύνης.
- ε** Το Εκκλησιαστικό δίκαιο, που ρυθμίζει την οργάνωση και λειτουργία της εκκλησίας και τις σχέσεις της με το Κράτος.

Βασικοί κλάδοι του ιδιωτικού δικαίου είναι:

- α** Το Αστικό δίκαιο, που είναι το μεγαλύτερο μέρος του ιδιωτικού δικαίου και ρυθμίζει όλες σχεδόν τις ιδιωτικές σχέσεις, γι' αυτό και ονομάζεται γενικό ιδιωτικό δίκαιο.
- β** Το Εμπορικό δίκαιο, που αποτελεί το ειδικό δίκαιο των εμπόρων και των εμπορικών πράξεων.
- γ** Το Εργατικό δίκαιο, που ρυθμίζει τις σχέσεις μεταξύ εργοδοτών και εργαζομένων.
- δ** Το δίκαιο της πνευματικής ιδιοκτησίας, που ρυθμίζει τα δικαιώματα πάνω στα πνευματικά δημιουργήματα, όπως τα δικαιώματα του συγγραφέα, του ζωγράφου, του μουσικοσυνθέτη κτλ.

5. Αστικό δίκαιο και Αστικός Κώδικας

Ο όρος «Αστικό Δίκαιο» είναι παραπλανητικός, γιατί Αστικό Δίκαιο δεν είναι το δίκαιο της αστικής τάξης, αλλά το δίκαιο του κοινού ανθρώπου, το δίκαιο όλου του λαού. Γι' αυτό και υπάρχει σε όλα τα κοινωνικά καθεστώτα.

Το Αστικό δίκαιο, εκτός από τις σχέσεις που ρυθμίζονται από το εμπορικό και το εργατικό δίκαιο, ρυθμίζει και όλες τις σχέσεις και καταστάσεις του ανθρώπου ως απλού ιδιώτη από τη γέννησή του μέχρι το θάνατό του. Ειδικότερα το αστικό δίκαιο καθορίζει την έναρξη και τη λήξη της προσωπικότητας του ανθρώπου, τη δικαιοπρακτική του ικανότητα, τις συναλλακτικές του σχέσεις, τις σχέσεις του με τα πράγματα, τις οικογενειακές του σχέσεις, καθώς και την τύχη της περιουσίας του μετά το θάνατό του. Ανάλογα με τις ρυθμιζόμενες σχέσεις το αστικό δίκαιο υποδιαιρείται σε πέντε τμήματα: α) *Γενικές αρχές*, που περιέχουν τους θεμελιώδεις κανόνες που εφαρμόζονται γενικά στο αστικό δίκαιο αλλά και σε άλλους κλάδους δικαίου, β) *Ενοχικό δίκαιο*, που ρυθμίζει τις λεγόμενες «ενοχικές σχέσεις», δηλαδή τις σχέσεις που δημιουργούνται από τις συναλλαγές του ανθρώπου, γ) *Εμπράγματο δίκαιο*, που ρυθμίζει τις λεγόμενες «εμπράγματες σχέσεις», δηλαδή τις σχέσεις του ανθρώπου με τα πράγματα (κινητά, ακίνητα), δ) *Οικογενειακό δίκαιο*, που ρυθμίζει τις οικογενειακές σχέσεις και ε) *Κληρονομικό δίκαιο*, που ρυθμίζει την κληρονομική διαδοχή.

Το κυριότερο νομοθέτημα, πάνω στο οποίο βασίζεται το αστικό μας δίκαιο, είναι ο αναγκαστικός νόμος 2250 της 30 Ιανουαρίου / 15 Μαρτίου 1940, ο οποίος φέρει τον τίτλο «*Αστικός Κώδικας*».

Στα χρόνια που πέρασαν η πρόοδος της επιστήμης και της τεχνολογίας επέφεραν τέτοιες σημαντικές μεταβολές στο δίκαιο, που έκαναν τον Αστικό Κώδικα, στις περισσότερες διατάξεις του, ένα ξεπερασμένο νομοθέτημα, που δεν ανταποκρινόταν στις σύγχρονες συνθήκες. Έτσι, ο Α.Κ. τροποποιήθηκε με τους Ν. 1252/82 και 1329/83, με τους οποίους τροποποιήθηκε κυρίως το οικογενειακό δίκαιο και πρόσφατα με το Ν. 2447/1996 που ρυθμίζει την υιοθεσία, τη δικαστική συμπαράσταση και τη δικαστική επιμέλεια ξένων υποθέσεων.

Ο Αστικός μας Κώδικας ακολουθεί την πενταμερή διαίρεση του Αστικού Δικαίου. Χωρίζεται σε πέντε μέρη ή όπως τα ονομάζει - βιβλία. Στο πρώτο βιβλίο (άρθρα 1-286) περιλαμβάνονται οι γενικές αρχές του αστικού δικαίου, στο δεύτερο (άρθρα 287-946) το ενοχικό δίκαιο, στο τρίτο (άρθρα 947-1345) το εμπράγματο δίκαιο, στο τέταρτο (άρθρα 1346-1709) το οικογενειακό δίκαιο και στο πέμπτο βιβλίο (άρθρα 1710-2035) το κληρονομικό δίκαιο.

II. ΠΗΓΕΣ ΔΙΚΑΙΟΥ

1. Γενικά

Πώς όμως διαμορφώνεται το δίκαιο; Πού θα το αναζητήσουμε; Ποιες είναι οι πηγές του;

Απάντηση στα ερωτήματα αυτά δίνει το άρθρο 1 του Α.Κ. που ορίζει ότι: «Οι κανόνες του δικαίου περιλαμβάνονται στους νόμους και τα έθιμα». Οι νόμοι και τα έθιμα αποτελούν τους βασικούς λόγους δημιουργίας κανόνων δικαίου, αποτελούν τις *πρωτογενείς*, όπως λέμε, πηγές δικαίου, με την έννοια ότι τόσο ο νόμος όσο και το έθιμο δεν αντλούν την ισχύ τους από κάποια άλλη πηγή δικαίου.

Επίσης πρωτογενείς πηγές του δικαίου μας αποτελούν, σύμφωνα με το άρθρο 28 παρ. 1 του Συντάγματος, οι γενικά παραδεκτοί κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, δηλαδή εθιμικοί κανόνες δικαίου που τους αποδέχονται τα περισσότερα κράτη. Επίσης πρωτογενή πηγή του δικαίου μας αποτελούν οι ιδρυτικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι κοινοτικοί κανονισμοί.

Κανόνες δικαίου παράγονται και από τις διεθνείς συνθήκες, με την προϋπόθεση όμως ότι θα κυρωθούν με νόμο από την Ελληνική Βουλή. Με αυτή την έννοια οι διεθνείς συνθήκες αποτελούν *δευτερογενείς* πηγές του δικαίου.

Κανόνες δικαίου είναι δυνατόν να παραχθούν και από τις λεγόμενες «γενικές ρήτρες», όπως τα χρηστά και τα συναλλακτικά ήθη, που, ενώ, όπως προαναφέρθηκε, δεν έχουν χαρακτηριστικά υποχρεωτικό, τον αποκτούν, οπότε και θεωρούνται δευτερογενείς πηγές του δικαίου, όσες φορές ο νόμος ρητά παραπέμπει σ' αυτές. Π.χ. το άρθρο 281 Α.Κ. ορίζει ότι «η άσκηση του δικαιώματος απαγορεύεται, αν υπερβαίνει προφανώς τα όρια που επιβάλλουν η καλή πίστη ή τα χρηστά ήθη ή ο κοινωνικός ή ο οικονομικός σκοπός του δικαιώματος». Επίσης το άρθρο 288 Α.Κ. ορίζει ότι «ο οφειλέτης έχει υποχρέωση να εκπληρώσει την παροχή του, όπως απαιτεί η καλή πίστη, αφού ληφθούν υπόψη και τα συναλλακτικά ήθη».

Δευτερογενείς πηγές δικαίου αποτελούν και οι *συλλογικές συμβάσεις* εργασίας, δηλαδή οι συμβάσεις μεταξύ των επαγγελματικών οργανώσεων εργοδοτών - εργαζομένων, που ρυθμίζουν εργασιακά θέματα, καθώς και οι *διαιτητικές αποφάσεις*, οι σχετικές με τις διαφορές που δημιουργούνται κατά τις διαπραγματεύσεις για την κατάρτιση των συλλογικών συμβάσεων εργασίας.

Στην παραγωγή και στη διαμόρφωση των κανόνων του δικαίου συμβάλλουν, χωρίς να αποτελούν πηγές δικαίου, η νομική επιστήμη, δηλαδή η θεωρητική μελέτη του δικαίου και η νομολογία, δηλαδή οι αποφάσεις που εκδίδονται από τα δικαστήρια.

2. Τα έθιμα

Τα έθιμα αποτελούν το άγραφο δίκαιο, που πηγάζει από το λαό και καθιερώνεται με την ομοιόμορφη και μακροχρόνια εφαρμογή του, με την κοινή πεποίθηση ότι οι κανόνες που εφαρμόζονται είναι υποχρεωτικοί.

Τα έθιμα διακρίνονται σε γενικά, που εφαρμόζονται σε ολόκληρη την επικράτεια, *τοπικά*, που έχουν εφαρμογή σε ορισμένη περιοχή και ειδικά που ισχύουν για ένα ορισμένο κύκλο προσώπων ή σχέσεων (π.χ. εμπορικά έθιμα). Π.χ. αποτελούσε τοπικό έθιμο, που ίσχυε σε πολλές περιοχές της Ελλάδας, τα αγόρια μετά το θάνατο των γονέων να κληρονομούν μόνο ό,τι απόμεινε μετά την προίκιση των κοριτσιών. Αυτό ήταν ένα έθιμο που καταργήθηκε μετά τον Α.Κ., αφού τα παιδιά, ανεξαρτήτως φύλου, έχουν ίσα δικαιώματα και δικαιούνται τουλάχιστον αυτό που ορίζεται ως νόμιμη μοίρα.

Στις αρχαίες κοινωνίες, όταν δε λειτουργούσε ακόμη νομοθετική εξουσία, οι κανόνες του δικαίου εμφανίστηκαν και καθιερώθηκαν αποκλειστικά με τη μορφή του εθίμου. Αλλά και σε μεταγενέστερες κοινωνίες, όπου η νομοθεσία είχε περιορισμένη έκταση, τα έθιμα εξακολουθούσαν να αποτελούν πηγή δικαίου.

Στη σύγχρονη εποχή η σημασία των εθίμων ως πηγής δικαίου είναι πολύ περιορισμένη, λόγω της μεγάλης νομοθετικής παραγωγής και λόγω του ότι τα περισσότερα έθιμα που ίσχυαν πριν από τον Α.Κ. καταργήθηκαν.

3. Οι νόμοι

Οι νόμοι αποτελούν το γραπτό δίκαιο και είναι κανόνες, που θεσπίζονται από τα αρμόδια πολιτειακά όργανα κατά μια ορισμένη διαδικασία. Το άρθρο 26 του Συντάγματος ορίζει ότι «η νομοθετική λειτουργία ασκείται από τη Βουλή και τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας». Όμως, ουσιαστικός νομοθέτης είναι μόνο η Βουλή, γιατί ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας περιορίζεται κυρίως στην έκδοση και δημοσίευση των νόμων.

Επειδή όμως η Βουλή δεν μπορεί να ασχοληθεί με όλα τα θέματα που αφορούν την κοινωνική συμβίωση, ψηφίζει τους βασικότερους κανόνες και εξουσιοδοτεί άλλα όργανα να ρυθμίσουν διάφορες λεπτομέρειες. Έτσι ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας με βάση τέτοιες εξουσιοδοτήσεις εκδίδει προεδρικά διατάγματα, οι Υπουργοί υπουργικές αποφάσεις, οι νομάρχες και οι δήμαρχοι νομαρχιακές και δημοτικές αποφάσεις κτλ.

Οι νόμοι διακρίνονται σε *τυπικούς* και *ουσιαστικούς*. Κριτήριο της διάκρισης είναι η μορφή με την οποία εξωτερικεύονται οι νόμοι και το περιεχόμενό τους. *Τυπικός νόμος* είναι η πράξη της Πολιτείας που καταρτίζεται από τα αρμόδια νομοθετικά όργανα της πολιτείας, αδιάφορα με το περιεχόμενό της. *Ουσιαστικός νόμος* είναι η πράξη της πολιτείας, που θέτει κανόνα δικαίου αδιάφορα από το πολιτειακό όργανο που προέρχεται.

Ο τυπικός νόμος είναι κατά κανόνα και ουσιαστικός, εφόσον θεσπίζει κανόνα δικαίου. Συμβαίνει όμως σε πολλές περιπτώσεις να μην υπάρχει αυτή η σύμπτωση και ο τυπικός νόμος να μην έχει τη δύναμη ουσιαστικού νόμου, γιατί δεν περιέχει κανόνα δικαίου ή γιατί απλά και μόνο επιτάσσει διοικητικές ενέργειες, όπως π.χ. ο τυπικός νόμος που παρέχει εξουσιοδότηση στον Υπουργό Εμπορικής Ναυτιλίας να εκποιήσει παλαιό πολεμικό σκάφος ή η ψήφιση του προϋπολογισμού του κράτους.

Η διάκριση των νόμων σε τυπικούς και ουσιαστικούς έχει πρακτική σημασία ως προς τον τρόπο της κατάργησής τους, αφού οι νόμοι καταργούνται μόνο με νεότερους κανόνες δικαίου ίσης ή ανώτερης τυπικής ισχύος.

Βεβαίως, πηγή δικαίου αποτελούν μόνον οι ουσιαστικοί νόμοι, αφού αυτοί θέτουν κανόνες δικαίου.

4. Έναρξη της ισχύος, αναδρομική εφαρμογή και κατάργηση του νόμου

Συνήθως οι νόμοι ορίζουν μόνοι τους την έναρξη της ισχύος τους. Συγκεκριμένα, η τελευταία τους διάταξη ορίζει ότι «η ισχύς του παρόντος αρχίζει από τη δημοσίευσή του στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως» ή ότι «αρχίζει είκοσι ημέρες μετά τη δημοσίευσή του» κτλ. Αν στο κείμενο του νόμου δεν ορίζεται χρονικό σημείο έναρξης της ισχύος του, αυτός αρχίζει να ισχύει δέκα ημέρες μετά τη δημοσίευσή του στην εφημερίδα της Κυβερνήσεως, ορίζει ο Εισαγωγικός Νόμος του Α.Κ.

Κάθε νέος νόμος ρυθμίζει τις σχέσεις που δημιουργούνται από το χρόνο που αρχίζει να ισχύει και πέρα. Δε ρυθμίζει σχέσεις του παρελθόντος. Αυτό το καθιερώνει το άρθρο 2 του Α.Κ. που μας λέει ότι «ο νόμος ορίζει για το μέλλον και δεν έχει αναδρομική δύναμη». Επειδή όμως η αρχή της μη αναδρομικότητας των νόμων δεν κατοχυρώνεται από το Σύνταγμα, ο νομοθέτης μπορεί να προσδώσει σ' ένα νόμο αναδρομική εφαρμογή, με τον όρο να μη θίγονται συνταγματικά κατοχυρωμένα δικαιώματα και γενικά αυτή η αναδρομικότητα να μην έρχεται σε αντίθεση με διατάξεις του Συντάγματος. Έτσι π.χ. οι ποινικοί νόμοι ή οι φορολογικοί νόμοι δεν μπορούν από το Σύνταγμα να έχουν αναδρομική εφαρμογή.

Ο νόμος ισχύει μέχρι να καταργηθεί. Η κατάργηση του νόμου εξαρτάται όμως και από την ιεραρχική σχέση των κανόνων δικαίου. Αυτό σημαίνει ότι γραπτός κανόνας δικαίου μπορεί να καταργηθεί μόνο με νεότερο ίσης ή ανώτερης τυπικής ισχύος. Στην κορυφή των κανόνων δικαίου βρίσκονται οι κανόνες του Συντάγματος και οι ισότιμοι με αυτούς κανόνες (συντακτικές πράξεις, ψηφίσματα). Διατάξεις των κοινών νόμων που έρχονται σε αντίθεση με το Σύνταγμα είναι αντισυνταγματικές και τα δικαστήρια υποχρεώνονται να μην τις εφαρμόσουν. Για να εφαρμοστεί γενικά ένας κανόνας δικαίου θα πρέπει να μην έρχεται σε αντίθεση με ιεραρχικά ανώτερο κανόνα. Έτσι τα προεδρικά διατάγματα δεν μπορεί να έρχονται σε αντίθεση και να καταργήσουν νόμους, οι υπουργικές αποφάσεις δεν μπορεί να έρχονται σε αντίθεση και να καταργήσουν νόμους και προεδρικά διατάγματα κτλ.

5. *Ερμηνεία των κανόνων δικαίου*

Οι κανόνες του δικαίου πολλές φορές είναι ασαφείς και δημιουργούν αμφιβολίες ως προς το αληθινό νόημά τους και την έκταση της εφαρμογής τους. Έτσι, για να διαπιστώσουμε αν ένας κανόνας δικαίου ρυθμίζει μια συγκεκριμένη σχέση και πώς τη ρυθμίζει, πρέπει να τον ερμηνεύσουμε.

Ερμηνεία, επομένως, ενός κανόνα δικαίου είναι η εξακρίβωση και αποκάλυψη του αληθινού νοήματός του. Η ερμηνεία αναφέρεται όχι μόνο στους γραπτούς αλλά και στους άγραφους κανόνες δικαίου (έθιμα).

Η ερμηνεία των κανόνων δικαίου διακρίνεται σε: *Αυθεντική και επιστημονική*. Αυθεντική είναι η ερμηνεία, που γίνεται από τη νομοθετική εξουσία με την έκδοση ενός μεταγενέστερου ερμηνευτικού νόμου. Ο ερμηνευτικός αυτός νόμος έχει δεσμευτική ισχύ και μάλιστα αναδρομική, δηλαδή θεωρείται ότι εκδόθηκε τον ίδιο χρόνο που εκδόθηκε και ο νόμος τον οποίο ερμηνεύει. Συνήθως ο ερμηνευτικός νόμος χρησιμοποιεί την έκφραση «η αληθινή έννοια της διάταξης του άρθρου... του νόμου... είναι ότι...». Επιστημονική είναι η ερμηνεία, που επιχειρείται από τους εφαρμοστές του δικαίου και είναι η συνηθέστερη στην πράξη, αφού περιπτώσεις αυθεντικής ερμηνείας σπανίζουν.

Κατά την επιστημονική ερμηνεία ενός γραπτού κανόνα δικαίου ακολουθούνται διάφορες μέθοδοι. Έτσι διακρίνουμε: α) Τη *γραμματική* ερμηνεία που βασίζεται στο γράμμα του νόμου, στις λέξεις του και στη διατύπωσή του και β) τη *λογική* ερμηνεία που είναι η αναζήτηση του αληθινού νοήματος ενός νόμου βάσει των κανόνων και των επιχειρημάτων της λογικής. Για τη σωστή λογική ερμηνεία ενός νόμου λαμβάνονται υπόψη η αφορμή και ο σκοπός του νόμου, όσα αναφέρονται σχετικά με την έννοια του νόμου στην εισηγητική έκθεση που υποβάλλει μαζί με το νόμο ο αρμόδιος Υπουργός στη Βουλή ή όσα αναφέρονται στα πρακτικά των συντακτικών επιτροπών, η νομολογία, δηλαδή οι δικαστικές αποφάσεις που ερμηνεύουν τις ασαφείς διατάξεις, καθώς και άλλα στοιχεία.

Μερικές φορές κατά την ερμηνεία του νόμου διορθώνεται και η λεκτική του διατύπωση. Έτσι πολλές φορές επεκτείνεται η εφαρμογή του νόμου και σε άλλες περιπτώσεις, που δεν προβλέπονται ρητά από τη λεκτική διατύπωση του νόμου, γιατί πιστεύεται ότι αυτό είναι το πραγματικό νόημα του νόμου (*διασταλτική ερμηνεία*). Π.χ. συνήθως οι νόμοι αναφέρονται μόνο στο αρσενικό γένος, αλλά εννοούν και το θηλυκό. Σε πολλές περιπτώσεις αντίθετα η εφαρμογή του νόμου περιορίζεται σε λιγότερα θέματα από αυτά που προβλέπονται από

την ευρεία λεκτική διατύπωση του νόμου (*συσταλτική ερμηνεία*). Π.χ. το άρθρο 1115 Α.Κ. ομιλεί γενικά περί εμπραγμάτου δικαιώματος, που σημαίνει το δικαίωμα που παρέχει άμεση και απόλυτη εξουσία τόσο σε ακίνητα όσο και σε κινητά. Επειδή όμως στη συνέχεια προβλέπεται και μεταγραφή της σχετικής συμφωνίας στο υποθηκοφυλακείο, πράγμα που απαιτείται μόνο για τα ακίνητα, συμπεραίνεται ότι η παραπάνω διάταξη περιορίζει το εμπράγματο δικαίωμα μόνο στα ακίνητα.

Ιδιαίτερη σημασία έχει η ερμηνεία του νόμου σε περίπτωση που διαπιστωθεί ότι αυτός παρουσιάζει κενά, είτε τα κενά αυτά είναι εκούσια, δηλαδή εν γνώσει του δεν τα ρύθμισε ο νομοθέτης, είτε ακούσια. Τα κενά αυτά του νόμου καλύπτονται με την ανάλογη εφαρμογή κάποιας άλλης διάταξης· π.χ. κενά του νόμου, που αναφέρονται σε θέματα που αφορούν τα αεροπλάνα, καλύπτονται με την εφαρμογή σχετικών διατάξεων που αναφέρονται στα πλοία.

6. Κανόνες αναγκαστικού δικαίου ή δημόσιας τάξης

Οι άνθρωποι πολλές φορές μπορούν να ρυθμίσουν τις μεταξύ τους σχέσεις, όπως επιθυμούν. Μπορούν δηλαδή ακόμη και να μην εφαρμόσουν κάποιους κανόνες που αναφέρονται σε μια σχέση. Π.χ. είμαστε ελεύθεροι να καθορίσουμε τον τρόπο σύναψης ενός δανείου και επιστροφής του, τους όρους μιας μίσθωσης, μιας σύμβασης εργασίας κτλ. Οι κανόνες αυτοί ονομάζονται *κανόνες ενδοτικού δικαίου*. Υπάρχουν όμως ορισμένοι κανόνες δικαίου, που δεν μπορούν να καταργηθούν ή να τροποποιηθούν με τη θέληση των ανθρώπων, αλλά πρέπει να εφαρμοστούν όπως θεσπίστηκαν από την Πολιτεία. Π.χ. στο δάνειο δεν μπορούμε να ορίσουμε τόκο μεγαλύτερο από αυτόν που ορίζει ο νόμος, δεν μπορούμε να επικαλεστούμε άλλους λόγους διαζυγίου από αυτούς που ορίζει ο νόμος, δεν μπορούμε να συνάψουμε γάμο με άλλον τρόπο από αυτόν που ορίζει ο νόμος (πολιτικός και θρησκευτικός γάμος), δεν αποκτούμε το ακίνητο αν δε μεταγράψουμε το συμβόλαιο αγοραπωλησίας στο Υποθηκοφυλακείο κτλ. Αυτοί οι κανόνες δικαίου, των οποίων η εφαρμογή δεν μπορεί να αποκλειστεί με την ιδιωτική θέληση, ονομάζονται «*αναγκαστικοί κανόνες ή κανόνες δημόσιας τάξης*». Οι κανόνες αυτοί εξυπηρετούν το δημόσιο συμφέρον, χωρίς βέβαια να αποκλείεται και η προστασία των ιδιωτικών συμφερόντων.

Περίληψη

Την ανθρώπινη συμπεριφορά επηρεάζουν τρεις κατηγορίες κανόνων: Οι κανόνες του δικαίου, οι κανόνες της ηθικής και οι κανόνες της εθιμοτυπίας ή των κοινωνικών ηθών και συνηθειών. Από αυτούς οι σημαντικότεροι είναι οι κανόνες του δικαίου, γιατί είναι επιτακτικοί.

Δίκαιο είναι το σύνολο των κανόνων που θεσπίζονται από κάθε κράτος κατά μία ορισμένη διαδικασία και ρυθμίζουν με τρόπο υποχρεωτικό την οργάνωση και λειτουργία του κράτους και τις σχέσεις των ανθρώπων, που συμβιώνουν στο κράτος αυτό.

Το δίκαιο διακρίνεται σε δημόσιο και ιδιωτικό. Το μεγαλύτερο μέρος του ιδιωτικού δικαίου είναι το Αστικό δίκαιο.

Το Αστικό δίκαιο βασίζεται στον Αστικό Κώδικα που χωρίζεται σε πέντε μέρη: α) τις γενικές αρχές δικαίου, β) το ενοχικό δίκαιο, γ) το εμπράγματο δίκαιο, δ) το οικογενειακό δίκαιο, ε) το κληρονομικό δίκαιο.

Πρωτογενείς πηγές του δικαίου αποτελούν οι νόμοι, τα έθιμα, οι γενικά παραδεκτοί κανόνες του διεθνούς δικαίου, οι ιδρυτικές συνθήκες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και οι κοινοτικοί κανονισμοί. Δευτερογενείς πηγές του δικαίου αποτελούν οι διεθνείς συνθήκες, μόλις επικυρωθούν με νόμο από τη Βουλή, οι λεγόμενες «γενικές ρήτρες» (καλή πίστη, χρηστά και συναλλακτικά ήθη), οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας και οι διαιτητικές αποφάσεις.

Οι νόμοι αποτελούν το γραπτό δίκαιο. Διακρίνονται σε τυπικούς και ουσιαστικούς. Συνήθως ορίζουν το χρονικό σημείο έναρξης της ισχύος τους που κατά κανόνα είναι η δημοσίευσή τους στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως. Αν δεν το ορίζουν, αρχίζουν να ισχύουν δέκα ημέρες μετά τη δημοσίευσή τους. Αναδρομικά μπορούν να ισχύσουν, αν η αναδρομικότητα δε θίγει συνταγματικές διατάξεις. Οι νόμοι καταργούνται με νεότερους κανόνες δικαίου ίσης ή ανώτερης τυπικής ισχύος.

Ερμηνεία των νόμων είναι η εξακρίβωση του αληθινού τους νοήματος. Διακρίνεται σε αυθεντική και επιστημονική.

- 1 Τι είναι δίκαιο;
- 2 Δίκαιο και ηθική ταυτίζονται;
- 3 Ο χαιρετισμός μεταξύ στρατιωτικών είναι κανόνας δικαίου ή κανόνας εθιμοτυπίας;
- 4 Τι είναι «καλή πίστη» και «συναλλακτικά ήθη»;
- 5 Σε ποια μέρη χωρίζεται ο Αστικός Κώδικας;
- 6 Ποιες είναι οι πρωτογενείς πηγές δικαίου;
- 7 Πώς ερμηνεύονται οι κανόνες δικαίου;
- 8 Αναδρομική εφαρμογή νόμου επιτρέπεται;
- 9 Στις 10.6.1999 δημοσιεύτηκε ένας νόμος που τιμωρεί την κλοπή βαρύτερα απ' ό,τι ο Ποινικός Κώδικας. Είναι δυνατόν ο νόμος αυτός να ορίσει ότι αρχίζει να ισχύει από 1.1.1999;

ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ

1. Έννομη σχέση, δικαίωμα, υποχρέωση

Από τις πολυάριθμες βιοτικές και κοινωνικές σχέσεις ο νομοθέτης ρυθμίζει τις πιο σημαντικές, που γι' αυτό τις ονομάζουμε έννομες σχέσεις. Έννομες σχέσεις, επομένως, είναι οι σχέσεις των ανθρώπων μεταξύ τους ή των ανθρώπων με τα πράγματα (κινητά και ακίνητα), που ρυθμίζονται από το δίκαιο. Π.χ. οι σχέσεις μεταξύ πωλητή - αγοραστή, εργοδότη - εργαζόμενου, δανειστή - δανειζόμενου, μισθωτή - εκμισθωτή ή οι σχέσεις μεταξύ συζύγων ή οι σχέσεις κυριότητας ή ενεχύρου ενός ανθρώπου με ένα πράγμα.

Από τις έννομες σχέσεις πηγάζουν δικαιώματα και υποχρεώσεις. Π.χ. από την πώληση, ο μεν αγοραστής δικαιούται να απαιτήσει τη μεταβίβαση της κυριότητας του πράγματος που αγόρασε και την παράδοσή του, ο δε πωλητής την καταβολή του τιμήματος που συμφωνήθηκε. Και βέβαια τα δικαιώματα του ενός είναι αντίστοιχες υποχρεώσεις για τον άλλον.

Τι σημαίνει όμως ο όρος «δικαίωμα»; Η έννοια του δικαιώματος δεν καθορίζεται από τον Α.Κ., ούτε από άλλον νόμο. Έχει διαμορφωθεί από τη νομική επιστήμη. Έτσι, μπορούμε να πούμε ότι *«δικαίωμα είναι η εξουσία που παρέχεται από το δίκαιο στα φυσικά και στα νομικά πρόσωπα να ικανοποιήσουν και να προστατεύσουν τα νόμιμα συμφέροντά τους που μπορεί να είναι υλικά ή προσωπικά ή απλώς ηθικά»*. Π.χ. ο Α έχει στην ιδιοκτησία του ένα οικοπέδο. Αυτό σημαίνει ότι μπορεί να το πουλήσει, να το χαρίσει ή να χτίσει πάνω σ' αυτό και ακόμη να απαγορεύσει σε οποιονδήποτε να κάνει χρήση του οικοπέδου του.

Σε κάθε δικαίωμα αντιστοιχεί κατά κανόνα μία ή περισσότερες υποχρεώσεις. Η υποχρέωση μπορεί να βαρύνει οποιοδήποτε πρόσωπο, το οποίο είναι υποχρεωμένο να τηρεί ορισμένη συμπεριφορά, ώστε να είναι ανενόχλητη η άσκηση του συγκεκριμένου δικαιώματος από το δικαιούχο του (π.χ. να μην ενοχλείται ο ιδιοκτήτης κατά την απόλαυση των ωφελειών της ιδιοκτησίας του). Η υποχρέωση μπορεί επίσης να σημαίνει για εκείνον που τον βαρύνει και την ενέργεια ορισμένων πράξεων υπέρ άλλου δικαιούχου (π.χ. οι γονείς που έχουν τη γονική μέριμνα των ανηλίκων παιδιών τους είναι υποχρεωμένοι και να τα διαθρέψουν). Σε ορισμένες περιπτώσεις υπάρχει υποχρέωση χωρίς αντίστοιχο δικαίωμα π.χ. η υποχρέωση που απορρέει από κάποιο όρο, δηλαδή από περιορισμό που μπορεί να θέσει διαθέτης στη διαθήκη του.

2. Βασικές διακρίσεις των δικαιωμάτων

Τα δικαιώματα, με βάση διάφορα κριτήρια και κυρίως με βάση την εξουσία που παρέχουν και τη λειτουργία τους, διακρίνονται σε διάφορα είδη. Βασική είναι η διάκριση των δικαιωμάτων σε δημόσια και ιδιωτικά δικαιώματα.

Δημόσια δικαιώματα είναι τα δικαιώματα που έχει ο πολίτης απέναντι στο Κράτος (π.χ. δικαίωμα ισότητας, ελευθερίας της θρησκείας, εκλογικό δικαίωμα κτλ.) και γενικά τα δικαιώματα που παρέχονται από κανόνες δημοσίου δικαίου (τα δικαιώματα του δημοσίου υπαλλήλου από τη θέση του).

Ιδιωτικά δικαιώματα είναι τα δικαιώματα που παρέχονται από κανόνες ιδιωτικού δικαίου (π.χ. δικαίωμα κυριότητας, επικαρπίας, οικογενειακά δικαιώματα, κληρονομικά δικαιώματα κτλ.).

Τα δικαιώματα διακρίνονται:

α Με βάση την εξουσία που παρέχουν σε *εξουσιαστικά* και *διαπλαστικά*.

Εξουσιαστικά είναι αυτά που δίνουν στο δικαιούχο εξουσία πάνω σ' ένα πράγμα ή εξουσία να επεμβαίνει στην προσωπικότητα άλλου ανθρώπου (δικαίωμα γονικής μέριμνας).

Τα εξουσιαστικά δικαιώματα διακρίνονται σε *απόλυτα* και *σχετικά*.

Απόλυτα είναι όσα παρέχουν άμεση και αποκλειστική εξουσία πάνω σε πράγματα, άυλα αγαθά και πρόσωπα, έτσι ώστε όλοι είναι υποχρεωμένοι να τα σέβονται και να μην τα προσβάλλουν π.χ. δικαίωμα κυριότητας, δικαίωμα πνευματικής ιδιοκτησίας, δικαίωμα προσωπικότητας. *Σχετικά* είναι όσα δικαιώματα δίνουν στο δικαιούχο την εξουσία να ζητήσει από κάποιον άλλο να πράξει ή να παραλείψει κάτι π.χ. δικαίωμα διατροφής, δικαιώματα που πηγάζουν από τη σύμβαση εργασίας, το δάνειο, τη μίσθωση κτλ.

Διαπλαστικά είναι τα δικαιώματα που δίνουν στο δικαιούχο τη δυνατότητα να αποκτήσει μόνος του, χωρίς τη σύμπραξη άλλου ανθρώπου, ένα δικαίωμα ή μόνος του να τροποποιήσει ή να καταργήσει ένα δικαίωμα ή μια έννομη σχέση ή κατάσταση (π.χ. δικαίωμα καταγγελίας της σύμβασης εργασίας με το οποίο καταργείται η σχέση εργασίας, δικαίωμα διαζυγίου, με το οποίο καταργείται ο γάμος κτλ.).

β Με βάση τη δυνατότητα μεταβίβασης σε *μεταβιβαστά και αμεταβίβαστα*.

Μεταβιβαστά είναι τα δικαιώματα που μπορούν ελεύθερα να μεταβιβαστούν σε άλλα πρόσωπα και να κληρονομηθούν (π.χ. δικαίωμα κυριότητας). Τα περισσότερα δικαιώματα είναι μεταβιβαστά.

Αμεταβίβαστα είναι τα δικαιώματα που συνδέονται τόσο στενά με το δικαιούχο τους, ώστε δεν μπορούν να μεταβιβαστούν σε άλλο πρόσωπο, ούτε να κληρονομηθούν (π.χ. οικογενειακά δικαιώματα).

γ Με βάση το ποιος είναι ή μπορεί να είναι ο δικαιούχος σε *προσωποπαγή και πραγματοπαγή δικαιώματα*.

Προσωποπαγή είναι τα δικαιώματα που συνδέονται αποκλειστικά με το δικαιούχο τους, ώστε δεν μπορούν να μεταβιβαστούν ή να κληρονομηθούν (π.χ. δικαίωμα διαζυγίου).

Πραγματοπαγή είναι τα δικαιώματα που συνδέονται με κάποιο πράγμα και έμμεσα με το δικαιούχο του πράγματος (π.χ. δικαίωμα από λαχείο).

δ Με βάση το περιεχόμενό τους σε δικαιώματα *περιουσιακά, προσωπικά και μικτά*.

Περιουσιακά δικαιώματα είναι αυτά που γεννιούνται από τις περιουσιακές σχέσεις και παρέχονται για την ικανοποίηση οικονομικών συμφερόντων (π.χ. δικαίωμα κυριότητας, δικαίωμα επικαρπίας).

Προσωπικά είναι τα δικαιώματα που γεννιούνται από τις προσωπικές σχέσεις και παρέχονται για την ικανοποίηση ηθικού συμφέροντος (π.χ. οικογενειακά δικαιώματα). *Μικτά* είναι τα δικαιώματα που έχουν περιουσιακό και προσωπικό χαρακτήρα (π.χ. δικαίωμα προσωπικότητας, πνευματικής ιδιοκτησίας κτλ.).

ε Ανάλογα με το αν μπορούν να διαιρεθούν ή όχι σε *διαιρετά και αδιαιρέτα*.

Διαιρετά είναι τα δικαιώματα που μπορούν να διαιρεθούν και να ανήκουν από κοινού σε πολλά πρόσωπα κατά μέρη ή ποσοστά, έτσι ώστε κάθε μέρος ή ποσοστό να έχει αυτοτέλεια (π.χ. δικαίωμα κυριότητας - συνιδιοκτησία). Τα περισσότερα δικαιώματα είναι διαιρετά.

Αδιαιρέτα είναι αυτά που από τη φύση τους δεν μπορούν να διαιρεθούν, ώστε να ανήκουν παράλληλα σε πολλούς (π.χ. συζυγικά δικαιώματα).

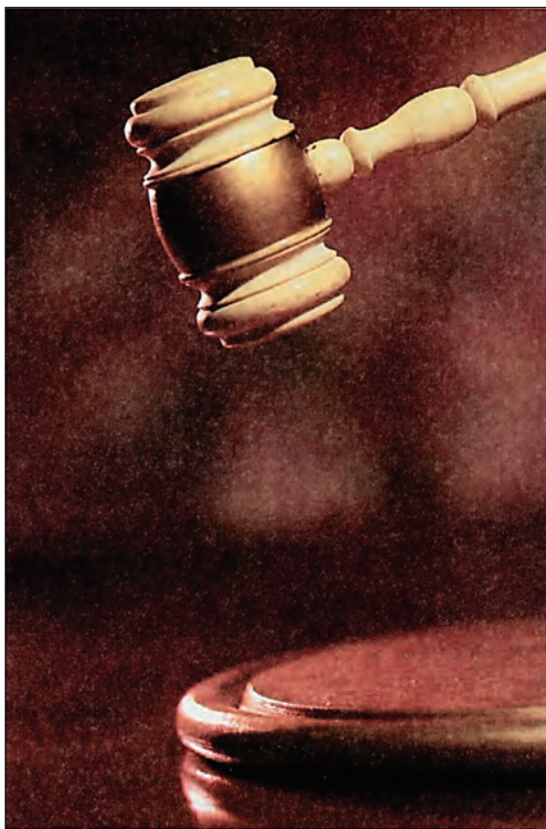
στ Ανάλογα με τα μέρη του Α.Κ. σε:

Ενοχικά, δηλαδή αυτά που παρέχουν στο δικαιούχο τους την εξουσία να απαιτήσει από κάποιον άλλο να ενεργήσει ή να παραλείψει κάτι (π.χ. δικαιώματα από τη μίσθωση, το δάνειο κτλ.).

Εμπράγματα, δηλαδή αυτά που παρέχουν στο δικαιούχο άμεση και απόλυτη εξουσία πάνω σ' ένα πράγμα ή σε δικαιώματα άλλων (π.χ. κυριότητα, ενέχυρο, υποθήκη).

Οικογενειακά, δηλαδή τα δικαιώματα που δημιουργούνται από τις οικογενειακές σχέσεις.

Κληρονομικά, δηλαδή τα δικαιώματα πάνω στην κληρονομιά.

3. Αξίωση, αγωγή, ένσταση (Ειδική προστασία του δικαιώματος)

Πολλές φορές, όταν μιλάμε, ταυτίζουμε τον όρο «αξίωση» με τον όρο «δικαίωμα». Όμως η αξίωση διαφέρει από το δικαίωμα. Δικαίωμα είναι μια συγκεκριμένη κατάσταση, ενώ αξίωση είναι η ενεργητική μορφή αυτής της κατάστασης. Σύμφωνα με το άρθρο 247 ΑΚ, «αξίωση είναι η εξουσία που έχει ο δικαιούχος ενός δικαιώματος να ζητήσει από ορισμένο πρόσωπο να πράξει ή να παραλείψει κάτι». Από τον παραπάνω ορισμό προκύπτει ότι η αξίωση είναι ένα είδος δικαιώματος, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ότι αξίωση και δικαίωμα ταυτίζονται. Η έννοια του δικαιώματος είναι πιο πλατιά από την έννοια της αξίωσης, γιατί από ένα δικαίωμα μπορεί να απορρέουν πολλές αξιώσεις. Π.χ. από το δικαίωμα της προσωπικότητας σε περίπτωση προσβολής του απορρέουν οι αξιώσεις για άρση της προσβολής, για μη επανάληψη της στο μέλλον, για αποκατάσταση της ζημιάς και για αποκατάσταση της ηθικής βλάβης. Ο δικαιούχος του δικαιώματος μπορεί να ασκήσει είτε όλες μαζί τις αξιώσεις, είτε ορισμένες από αυτές.

Η διάκριση δικαιώματος - αξίωσης φαίνεται καλύτερα στα λεγόμενα απόλυτα δικαιώματα (π.χ. δικαίωμα κυριότητας). Στα δικαιώματα αυτά η αξίωση γεννιέται με την προσβολή τους και είναι οι ενέργειες του δικαιούχου σε περίπτωση προσβολής τους. Έτσι π.χ. αν είμαι ιδιοκτήτης ενός ακινήτου και κανείς δε με ενοχλεί στην ιδιοκτησία μου, δεν πηγάει καμιά αξίωση από το δικαίωμά μου αυτό. Μια αξίωση θα προκύψει εναντίον εκείνου που με οποιονδήποτε τρόπο θα προσβάλει την ιδιοκτησία μου. Στα σχετικά δικαιώματα η αξίωση αποτελεί συνήθως το μοναδικό τους περιεχόμενο, χωρίς όμως να αποκλείεται να απορρέουν από το ίδιο σχετικό δικαίωμα και περισσότερες αξιώσεις.

Ο ΑΚ πολλές φορές χρησιμοποιεί τον όρο «αγωγή», αντί για τον όρο «αξίωση». Ο όρος αγωγή χρησιμοποιείται με δύο έννοιες: Την ουσιαστική που ταυτίζεται με το δικαίωμα ή την αξίωση και τη δικονομική που σημαίνει το δικαίωμά μας να ζητήσουμε από την Πολιτεία έννομη προστασία. Με άλλα λόγια πολλές φορές είμαστε αναγκασμένοι να υποβάλλουμε αγωγή εναντίον άλλου προσώπου ζητώντας τη βοήθεια της Πολιτείας για να υλοποιήσουμε νόμιμες αξιώσεις μας και να προστατεύσουμε νόμιμα δικαιώματά μας. Εκείνος που υποβάλλει την αγωγή ονομάζεται *ενάγων* και αυτός εναντίον του οποίου στρέφεται η αγωγή ονομάζεται *εναγόμενος*. Η αγωγή υποβάλλεται στο αρμόδιο κατά περίπτωση δικαστήριο που ορίζεται από τις διατάξεις του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, γνωστοποιείται στον εναγόμενο και σ' αυτήν πρέπει να περιγράφεται κυρίως το δικαίωμα του ενάγοντος, η προσβολή του δικαιώματός του από τον εναγόμενο και η προστασία που ζητείται από το δικαστήριο.

Ο εναγόμενος για να αποक्रούσει την αγωγή και να υπερασπίσει τον εαυτό του προβάλλει ενστάσεις.

Ένσταση επομένως είναι ένα μέσο άμυνας ή υπεράσπισης, που το θεσπίζει το δίκαιο, για να είναι δυνατή η αντίκρουση των αξιώσεων. Π.χ. ο Α οδηγός τραυματίζει το Β. Μετά από πέντε χρόνια ο Β ασκεί αγωγή αποζημίωσης. Ο Α προβάλλει στο δικαστήριο την ένσταση της παραγραφής. Έτσι, το δικαστήριο, αφού πέρασαν πέντε χρόνια από την ημέρα του τραυματισμού, χωρίς να ασκηθεί αξίωση αποζημίωσης, απορρίπτει την αγωγή του Α λόγω παραγραφής και δεν επιδικάζει αποζημίωση στο Β. Με άλλα λόγια η ένσταση ανέτρεψε το δικαίωμα του Β.

Αν το δικαστήριο κρίνει βάσιμους τους ισχυρισμούς του ενάγοντος, κάνει δεκτή την αγωγή και καταδικάζει τον εναγόμενο να ενεργήσει ή να αποφύγει συγκεκριμένες ενέργειες, έτσι ώστε να ικανοποιηθεί το δικαίωμα του ενάγοντος. Διαφορετικά απορρίπτει την αγωγή. Αν η δικαστική απόφαση δεν ικανοποιεί τον ενάγοντα ή τον εναγόμενο, προσβάλλεται από αυτούς με τα λεγόμενα *ένδικα μέσα* σε ανώτερο δικαστήριο. Η απόφαση του πρωτοβάθμιου δικαστηρίου προσβάλλεται με *έφεση* στο δευτεροβάθμιο δικαστήριο, οι αποφάσεις και των δύο δικαστηρίων με *αναίρεση* στον Άρειο Πάγο.

Ο εναγόμενος, που καταδικάστηκε με δικαστική απόφαση και που δε συμμορφώνεται με την απόφαση αυτή, μπορεί να εξαναγκαστεί σε συμμόρφωση από τα αρμόδια όργανα της πολιτείας. Ο εξαναγκασμός αυτός λέγεται *αναγκαστική εκτέλεση* της απόφασης και ρυθμίζεται από διατάξεις του Κ. Πολ. Δικονομίας. Π.χ. ο ενάγων Α μπορεί να επιδιώξει την αναγκαστική εκτέλεση δικαστικής απόφασης, που καταδικάζει τον εναγόμενο Β να του εξοφλήσει κάποιο χρέος, όταν ο Β δε συμμορφώνεται με την απόφαση αυτή. Μπορεί δηλαδή ο Α να επιδιώξει την κατάσχεση και τον πλειστηριασμό περιουσιακών στοιχείων του Β, από τη ρευστοποίηση των οποίων θα ικανοποιηθεί η απαίτησή του.

Σε επείγουσες περιπτώσεις για την προστασία των ιδιωτικών δικαιωμάτων ακολουθείται μια σύντομη διαδικασία χωρίς πολλές δικονομικές διατυπώσεις, η διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων.

4. Κτήση, αλλοίωση και απώλεια του δικαιώματος

Ο νόμος ορίζει σε κάθε περίπτωση τις προϋποθέσεις που πρέπει να συνυπάρχουν για να αποκτήσει ένα πρόσωπο, φυσικό ή νομικό, ένα δικαίωμα.

Κτήση, επομένως, του δικαιώματος είναι η σύνδεση του δικαιώματος με το φορέα του, το δικαιούχο.

Κατά κανόνα τα δικαιώματα τα αποκτούμε με τη θέλησή μας.

Υπάρχουν όμως και δικαιώματα που τα αποκτούμε χωρίς να το επιδιώκουμε. Π.χ. απόκτηση κληρονομιάς. Στις περιπτώσεις αυτές ο νόμος μάς δίνει τη δυνατότητα μέσα σε μια ορισμένη προθεσμία να αρνηθούμε την κτήση του δικαιώματος (π.χ. να υποβάλουμε δήλωση αποποίησης της κληρονομιάς).

Η κτήση ενός δικαιώματος μπορεί να είναι *πρωτότυπη και παράγωγη*.

Πρωτότυπη είναι η κτήση του δικαιώματος, το οποίο γεννιέται για πρώτη φορά στο πρόσωπο του συγκεκριμένου δικαιούχου και είναι ανεξάρτητο από δικαιώματα άλλων προσώπων (π.χ. κτήση κυριότητας με χρησικτησία. Ο Α μένει σ' ένα ακίνητο για 20 χρόνια, χωρίς να έχει κανένα δικαίωμα πάνω σ' αυτό. Μετά από 20 χρόνια αποκτά στο ακίνητο αυτό δικαίωμα κυριότητας, λόγω έκτακτης χρησικτησίας).

Παράγωγη είναι η κτήση, όταν το δικαίωμα που αποκτάται στηρίζεται στο δικαίωμα άλλου προσώπου (π.χ. κτήση κυριότητας με πώληση, κτήση κληρονομιάς λόγω διαθήκης κτλ.).

Είναι προφανές ότι στις περιπτώσεις αυτές, για να αποκτηθεί το δικαίωμα, πρέπει να το είχε πραγματικά αυτός που το μεταβιβάζει. Π.χ. ο Α πωλεί στο Β ένα διαμέρισμα, που δεν ανήκει στην κυριότητά του. Επομένως ούτε ο Β αποκτά την κυριότητα του ακινήτου αυτού, αφού ο Α του πούλησε κάτι που δεν του ανήκει πραγματικά.

Ένα δικαίωμα από τη στιγμή που θα γεννηθεί μέχρι να καταργηθεί μπορεί να υποστεί πολλές αλλοιώσεις, πολλές μεταβολές, είτε ως προς το αντικείμενό του, είτε ως προς το πρόσωπο του δικαιούχου. Επομένως, *αλλοίωση* του δικαιώματος είναι είτε η μεταβολή του προσώπου του δικαιούχου (π.χ. στις περιπτώσεις διαδοχής), είτε η μεταβολή του αντικειμένου του (π.χ. σε περίπτωση καταστροφής του οφείλεται αντί αυτού αποζημίωση).

Στα σχετικά δικαιώματα αλλοίωση του δικαιώματος μπορεί να σημαίνει και αλλαγή του προσώπου του οφειλέτη.

Απώλεια του δικαιώματος είναι η κατάργησή του. Είναι η λύση του δεσμού που υπάρχει μεταξύ του δικαιώματος και του δικαιούχου. Ένα δικαίωμα μπορεί να καταργηθεί, ολόκληρο ή κατά ένα μέρος, με τη θέληση ή χωρίς τη θέληση του δικαιούχου. Όταν το δικαίωμα καταργείται, επειδή το θέλει ο ίδιος ο δικαιούχος, μιλάμε για απαλλοτρίωση ή διάθεση ή εκποίηση του δικαιώματος. Έτσι π.χ. ο Α πωλεί στο Β το αυτοκίνητό του και την επομένη το πωλεί στο Γ. Ο Γ δεν αποκτά κανένα δικαίωμα, γιατί με την πρώτη πώληση ο Α έχασε το δικαίωμα κυριότητας του αυτοκινήτου, το οποίο μεταβίβασε στο Β. Περιπτώσεις απώλειας του δικαιώματος χωρίς τη θέληση του δικαιούχου αποτελούν π.χ. ο θάνατος του δικαιούχου (εκτός αν το δικαίωμα είναι κληρονομητό), η ολική καταστροφή του αντικειμένου του δικαιώματος, η πάροδος του χρόνου για τον οποίο είχε συσταθεί το δικαίωμα κτλ.

5. Άσκηση και κατάχρηση του δικαιώματος

Κάθε δικαίωμα έχει κάποιο συγκεκριμένο περιεχόμενο. **Άσκηση**, επομένως, του δικαιώματος σημαίνει την εξουσία του δικαιούχου να ενεργήσει για την αξιοποίηση του περιεχομένου του δικαιώματος. Αυτό σημαίνει ότι ο δικαιούχος του δικαιώματος μπορεί να ενεργήσει:

- α** για να απολαύσει τις ωφέλειες του δικαιώματος (π.χ. ο κύριος ενός ακινήτου μπορεί να το νοικιάσει ως κατοικία ή επαγγελματική στέγη ή να κατοικήσει ο ίδιος),
- β** για να διαθέσει το δικαίωμά του (π.χ. να το δωρίσει, να το πωλήσει) και
- γ** για να το προστατεύσει, όταν κάποιος το προσβάλει ή το αμφισβητήσει.

Η άσκηση του δικαιώματος είναι προαιρετική. Δεν αποτελεί υποχρέωση του δικαιούχου. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις η μη άσκηση του δικαιώματος για μεγάλο διάστημα μπορεί να έχει αρνητικές συνέπειες για το δικαιούχο (π.χ. την παραγραφή της αξίωσης).

Η άσκηση του δικαιώματος είναι κατά κανόνα απεριόριστη. Κατ' εξαίρεση ο νόμος θέτει κάποιους φραγμούς, όταν η άσκηση αυτή προσβάλλει το κοινό για το δίκαιο αίσθημα ή όταν έρχεται σε αντίθεση με το σκοπό του δικαιώματος. Με άλλα λόγια το δίκαιο απαγορεύει την κατάχρηση του δικαιώματος. Συγκεκριμένα ο ανώτατος νόμος του Κράτους, το Σύνταγμα (άρθρο 25), απαγορεύει την καταχρηστική άσκηση των ατομικών και κοινωνικών δικαιωμάτων, δηλαδή την άσκησή τους με τρόπο που είναι ασυμβίβαστος με την πραγματοποίηση της κοινωνικής προόδου με πνεύμα ελευθερίας και δικαιοσύνης. Αντίθετα, ο Α.Κ. δίνει ένα

γενικό ορισμό της κατάχρησης δικαιώματος ορίζοντας ότι: «*Κατάχρηση δικαιώματος* υπάρχει, όταν η άσκηση αυτού υπερβαίνει προφανώς τα όρια, που επιβάλλουν η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του δικαιώματος» (άρθρο 281 Α.Κ.). Π.χ. ο νόμος απαιτεί οι σύζυγοι να ζουν μαζί. Εάν όμως σε κάποια συγκεκριμένη περίπτωση ο ένας από τους συζύγους πάσχει από κάποια σοβαρή μεταδοτική ασθένεια, δεν μπορεί να αξιώσει από τον άλλο να ζήσει μαζί του, γιατί αυτή η αξίωση αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος.

Τα κριτήρια που ορίζει ο ΑΚ για να χαρακτηρίσει την άσκηση του δικαιώματος καταχρηστική, δηλαδή η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο κοινωνικός και οικονομικός σκοπός του δικαιώματος, είναι βέβαια αόριστες νομικές έννοιες, που εξειδικεύονται σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση από το δικαστή. Όπως όμως προαναφέρθηκε, *καλή πίστη* είναι η εντιμότητα και η ευθύτητα που απαιτείται στην κοινωνική συμβίωση και στις συναλλαγές. Έτσι π.χ. η καλή πίστη επιβάλλει να μη βλάπτει ο δικαιούχος κάποιον άλλον δυσανάλογα σε σχέση με την ωφέλεια που θα έχει από την άσκηση του δικαιώματός του, αλλά να επιλέγει έναν ηπιότερο τρόπο άσκησης του δικαιώματός του. *Χρηστά ήθη* είναι οι αντιλήψεις του μέσου κοινωνικού ανθρώπου χωρίς ακρότητες, είναι οι αντιλήψεις που επικρατούν για την κοινωνική ηθική. Έτσι π.χ. είναι άκυρη η απόλυση εργαζόμενης, γιατί δε δέχθηκε τις ανήθικες προτάσεις του εργοδότη. *Οικονομικός και κοινωνικός σκοπός του δικαιώματος*, δηλαδή η ικανοποίηση του ιδιωτικού συμφέροντος αλλά και η ικανοποίηση του γενικότερου συμφέροντος του κοινωνικού συνόλου, είναι οι λόγοι για τους οποίους το δίκαιο αναγνωρίζει το δικαίωμα. Έτσι π.χ. είναι καταχρηστική η απόλυση εργαζόμενου εξαιτίας της συνδικαλιστικής του δράσης, επειδή είναι αντίθετη με τον κοινωνικό σκοπό του δικαιώματος.

Βεβαίως για να υπάρχει κατάχρηση δικαιώματος, πρέπει η υπέρβαση των ορίων που ορίζει ο νόμος να είναι προφανής, δηλαδή φανερή, σημαντική και αναμφισβήτητη.

Η νομολογία έχει διαμορφώσει μέχρι σήμερα πολλούς κανόνες καταχρηστικής άσκησης δικαιωμάτων. Έτσι π.χ. αποτελεί κατάχρηση δικαιώματος του εργοδότη η απόλυση εργαζόμενου ο οποίος είχε διεκδικήσει επιτυχώς νόμιμα δικαιώματά του ή είχε προσφύγει στην Επιθεώρηση εργασίας ή απολύθηκε για να προσληφθεί συγγενής του εργοδότη ή η κατάσχεση ακινήτου για απαίτηση πολύ μικρής αξίας σε σχέση με την αξία του ακινήτου.

6. Προστασία του δικαιώματος

Η προστασία των δικαιωμάτων μας επιτυγχάνεται κατά κανόνα δικαστικά. Σύμφωνα με το άρθρο 20 παρ. 1 του Συντάγματος κάθε πολίτης δικαιούται να έχει έννομη προστασία από τα δικαστήρια, στα οποία μπορεί να αναπτύξει τις απόψεις του για τα δικαιώματα και τα συμφέροντά του, όπως ορίζει ο νόμος.

Η προστασία των ιδιωτικών δικαιωμάτων γίνεται από τα πολιτικά δικαστήρια (Ειρηνοδικεία, Πρωτοδικεία, Εφετεία, Άρειος Πάγος). Στα πολιτικά δικαστήρια οι υποθέσεις ξεκινούν είτε με αγωγή, για την οποία ήδη μιλήσαμε, είτε με αίτηση.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις, όταν δεν έχουμε το χρόνο να προσφύγουμε στα δικαστήρια, ο νόμος επιτρέπει την *αυτοδύναμη*, δηλαδή με τις δικές μας δυνάμεις προστασία των δικαιωμάτων μας. Ως τέτοιες εξαιρετικές περιπτώσεις ο νόμος προβλέπει την αυτοδικία, την άμυνα και την κατάσταση ανάγκης.

Αυτοδικία είναι η αυτοδύναμη από το δικαιούχο και χωρίς τη βοήθεια της αρχής ικανοποίηση της αξίωσής του.

Για να είναι νόμιμη η αυτοδικία, πρέπει:

- α** Να υπάρχει αξίωση ιδιωτικού δικαίου, η ικανοποίηση της οποίας μπορεί να επιδιωχθεί με αγωγή.
- β** Να μην μπορεί να φθάσει έγκαιρα η βοήθεια της αρχής.
- γ** Να υπάρχει κίνδυνος, από την αναβολή, να ματαιωθεί ή να γίνει πολύ δύσκολη η ικανοποίηση της αξίωσης π.χ. κάποιος πέφτει θύμα κλοπής σε απόμερο μέρος και επομένως δικαιολογείται η άμεση και με τη βία προσπάθεια να πάρει πίσω τα κλοπιμαία.

Αν δε συντρέχουν οι προϋποθέσεις αυτές ή αν δε χρησιμοποιηθούν τα κατά περίπτωση καταλληλότερα μέσα για την αποτροπή του κινδύνου, υπερβεί δηλαδή η αυτοδικία το μέτρο που απαιτείται για να αποτραπεί ο κίνδυνος (άρθρο 283 Α.Κ.), η αυτοδικία είναι πράξη παράνομη, που δημιουργεί ποινικές ευθύνες και εκείνος που αυτοδίκησε μπορεί να καταδικαστεί και σε αποζημίωση.

Άμυνα είναι η υπεράσπιση που επιβάλλεται για να αποτραπεί μια παρούσα και άδικη επίθεση εναντίον μας ή εναντίον τρίτου. Για να μη θεωρηθεί η άμυνα ως παράνομη πράξη πρέπει να συντρέχουν οι εξής προϋποθέσεις:

- α** Επίθεση κατά του αμυνόμενου ή τρίτου, δηλαδή προσβολή έννομου αγαθού προσωπικού ή περιουσιακού.
- β** Η επίθεση να είναι άδικη, δηλαδή παράνομη.
- γ** Η επίθεση να είναι παρούσα, δηλαδή να έχει ήδη αρχίσει.
- δ** Ο αμυνόμενος να χρησιμοποιεί τα κατάλληλα μέσα και στο βαθμό που είναι αναγκαίο για την υπεράσπισή του.

Η υπέρβαση των ορίων της άμυνας είναι παράνομη πράξη, που έχει ως συνέπεια ποινικές ευθύνες και υποχρέωση για αποζημίωση.

Κατάσταση ανάγκης υπάρχει, όταν κάποιος βρίσκεται στην ανάγκη να καταστρέψει ένα ξένο πράγμα, γιατί μόνο έτσι μπορεί να αποτραπεί ο κίνδυνος που απειλεί δυσανάλογα μεγαλύτερη ζημιά σ' εκείνον που έκανε την καταστροφή ή σε άλλον. Π.χ. σπάω την εξώπορτα του διαμερίσματος που βρίσκεται πάνω από το δικό μου για να σταματήσω διαρροή νερού που απειλεί και το δικό μου διαμέρισμα.

Για να είναι νόμιμη η κατάσταση ανάγκης πρέπει:

- α** Να υπάρχει κίνδυνος, δηλαδή κατάσταση που απειλεί να προκαλέσει βλάβη σε αγαθό.
- β** Η αξία του αγαθού που πρόκειται να προστατευθεί να είναι δυσανάλογα μεγαλύτερη από τη ζημιά που προκαλείται.
- γ** Ο κίνδυνος να μην είναι δυνατό να αποτραπεί παρά μόνο με τη βλάβη ή την καταστροφή του ξένου πράγματος. Ο κύριος του πράγματος μπορεί βέβαια να ζητήσει αποζημίωση για τη ζημιά που έπαθε από την καταστροφή του πράγματός του.

Η υπέρβαση των ορίων κατάστασης ανάγκης είναι παράνομη και μπορεί να έχει ως συνέπεια ποινικές ευθύνες.

7. Παραγραφή και αποσβεστική προθεσμία

Παραγραφή είναι θεσμός του δικαίου, σύμφωνα με τον οποίο μια αξίωση δεν μπορεί να ικανοποιηθεί δικαστικά, επειδή ο δικαιούχος της παρέλειψε να την ασκήσει για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα, που ορίζεται από το νόμο. Π.χ. αν κάποιος προσβάλει με οποιονδήποτε τρόπο το δικαίωμα της ιδιοκτησίας μου, έχω αξίωση να στραφώ εναντίον του. Αν την αξίωση αυτή δεν την ασκήσω μέσα στα χρονικά πλαίσια που ορίζει ο νόμος, παραγράφεται και δεν είναι πλέον δικαστικά επιδιώξιμη, χωρίς βεβαίως να θίγεται το εμπράγματο δικαίωμα της ιδιοκτησίας μου.

Η *παραγραφή* εξυπηρετεί την ασφάλεια των συναλλαγών, που απαιτεί εκκαθάριση των εκκρεμών σχέσεων που δημιουργούνται γύρω από μια αξίωση, γιατί η απόδειξη σχέσεων του παρελθόντος είναι πολύ δύσκολη. Οι κανόνες που ρυθμίζουν την παραγραφή είναι κανόνες δημόσιας τάξης και αυτό σημαίνει ότι δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την εφαρμογή τους ή να συμφωνήσουμε μικρότερο ή μεγαλύτερο χρόνο παραγραφής μιας αξίωσης.

Κατά κανόνα όλες οι αξιώσεις μπορούν να παραγραφούν, εκτός από ορισμένες εξαιρέσεις. Υπάρχουν δηλαδή ορισμένες αξιώσεις που λόγω της ιδιαίτερης σημασίας τους είναι απαράγραπτες. Έτσι π.χ. είναι απαράγραπτες οι αξιώσεις που πηγάζουν από τις οικογενειακές σχέσεις (π.χ. οι αξιώσεις των συζύγων για συμβίωση), ορισμένες αξιώσεις του Δημοσίου, που αφορούν ακίνητα, οι ενστάσεις κτλ.

Κατά κανόνα οι αξιώσεις παραγράφονται μετά από είκοσι χρόνια. Υπάρχουν όμως ειδικοί νόμοι, που σε ορισμένες περιπτώσεις ορίζουν μικρότερο χρόνο παραγραφής, όπως π.χ. διετής ή πενταετής παραγραφή των αξιώσεων των δημοσίων υπαλλήλων κατά του Δημοσίου, πενταετής παραγραφή των αξιώσεων των εμπόρων και των βιοτεχνών κτλ.

Κατά τη διάρκεια του χρόνου παραγραφής μπορούν να συμβούν ορισμένα γεγονότα που άλλα έχουν ως συνέπεια την αναστολή και άλλα τη διακοπή της παραγραφής.

Αναστολή της παραγραφής υπάρχει, όταν για κάποιους συγκεκριμένους λόγους δεν υπολογίζεται στο χρόνο παραγραφής ένα συγκεκριμένο χρονικό διάστημα, μετά την πάροδο του οποίου η παραγραφή συνεχίζεται. Π.χ. ο Α έχει κάποια αξίωση κατά της Β που υπόκειται σε πενταετή παραγραφή από την οποία έχει περάσει ήδη ένα έτος και παντρεύονται. Από τη στιγμή της τέλεσης του γάμου και όσο αυτός διαρκεί, η παραγραφή αναστέλλεται. Εάν ο Α και η Β διαζευχθούν, από τη στιγμή του διαζυγίου αρχίζει πάλι η παραγραφή συνυπολογιζομένου και του ενός χρόνου που είχε περάσει μέχρι το γάμο τους. Απαιτείται δηλαδή να περάσουν τέσσερα χρόνια μετά το διαζύγιο για την παραγραφή της συγκεκριμένης αξίωσης.

Διακοπή της παραγραφής έχουμε, όταν, για ένα ορισμένο λόγο που ορίζεται κατά περίπτωση στο νόμο, διακόπτεται η παραγραφή, δεν υπολογίζεται ο χρόνος που πέρασε και μετά τη λήξη της διακοπής αρχίζει νέα παραγραφή της αξίωσης. Οι λόγοι που μπορούν να διακόψουν την παραγραφή προβλέπονται, όπως προαναφέρθηκε, από το νόμο και είναι διάφοροι π.χ. έγερση αγωγής, αναγνώριση από τον υπόχρεο της αξίωσης του δικαιούχου κτλ. Π.χ. ο Α χρωστά στο Β ένα ποσό. Η αξίωση του Β να απαιτήσει το ποσό παραγράφεται στις 30/1/1992. Αν στις 20/1/1992 ο Β εγείρει αγωγή και απαιτεί την εξόφληση του χρέους, η παραγραφή διακόπτεται και αρχίζει νέα παραγραφή από την επόμενη ημέρα της άσκησης της αγωγής.

Διαφορετική της παραγραφής είναι η αποσβεστική προθεσμία.

Αποσβεστική προθεσμία είναι το χρονικό διάστημα μέσα στο οποίο πρέπει να ασκηθεί το δικαίωμα, γιατί αλλιώς χάνεται. Επομένως στην αποσβεστική προθεσμία χάνεται, καταργείται το δικαίωμα, ενώ στην παραγραφή καταργείται η αξίωση, που δεν μπορεί πια να ικανοποιηθεί δικαστικά.

Η αποσβεστική προθεσμία λαμβάνεται υπόψη αυτεπάγγελτα από το δικαστήριο και δεν μπορούμε να παραιτηθούμε από αυτήν.

Λόγοι αποσβεστικής προθεσμίας μπορεί να προβλέπονται από το νόμο ή να ορίζονται σε μια σύμβαση (π.χ. με προσύμφωνο τάσσεται μια αποσβεστική προθεσμία για την υπογραφή του οριστικού συμβολαίου).

Περίληψη

Οι έννομες σχέσεις, δηλαδή οι σχέσεις που ρυθμίζονται από το δίκαιο, δημιουργούν δικαιώματα και αντίστοιχες υποχρεώσεις. *Δικαίωμα* είναι η εξουσία που παρέχεται από το δίκαιο για να ικανοποιήσουμε και να προστατεύσουμε τα νόμιμα συμφέροντά μας. Τα δικαιώματα διακρίνονται σε δημόσια και ιδιωτικά και τα ιδιωτικά διακρίνονται σε: εξουσιαστικά - διαπλαστικά, μεταβιβάστα - αμεταβίβαστα, προσωποπαγή -πραγματοπαγή, περιουσιακά - προσωπικά και μικτά, διαιρετά - αδιαίρετα και ενοχικά, εμπράγματα, οικογενειακά, κληρονομικά.

Από το δικαίωμα διαφέρει η αξίωση, δηλαδή η εξουσία που έχει ο δικαιούχος του δικαιώματος να ζητήσει από ορισμένο πρόσωπο να πράξει ή να παραλείψει κάτι.

Μπορούμε να ασκήσουμε τα δικαιώματά μας σε όλη τους την έκταση. Απαγορεύεται μόνο να κάνουμε καταχρηστική άσκηση των δικαιωμάτων μας, δηλαδή άσκηση πέρα από τα όρια που επιβάλλει η καλή πίστη, τα χρηστά ήθη και ο οικονομικός και κοινωνικός σκοπός του δικαιώματος.

Κατά κανόνα τα δικαιώματά μας τα προστατεύουμε δικαστικά και σε εξαιρετικές περιπτώσεις αυτοδύναμα, δηλαδή με τις δικές μας δυνάμεις. Περιπτώσεις αυτοδύναμης προστασίας των δικαιωμάτων είναι η αυτοδικία, η άμυνα και η κατάσταση ανάγκης.

Παραγραφή είναι ο θεσμός σύμφωνα με τον οποίο μια αξίωση δεν μπορεί να ικανοποιηθεί δικαστικά, επειδή ο δικαιούχος της παρέλειψε να την ασκήσει για ορισμένο από το νόμο οριζόμενο χρονικό διάστημα.

Αποσβεστική προθεσμία είναι το χρονικό σημείο μέσα στο οποίο πρέπει να ασκηθεί το δικαίωμα, διαφορετικά αυτό καταργείται.

- 1 Τι είναι δικαίωμα και σε τι διαφέρει από την αξίωση;
- 2 Πότε η άσκηση των δικαιωμάτων μας είναι καταχρηστική;
- 3 Τι είναι αγωγή και τι ένσταση;
- 4 Τι είναι αυτοδικία, άμυνα, κατάσταση ανάγκης;
- 5 Ο Α είναι μηχανολόγος δημόσιος υπάλληλος και υπηρετεί στο Υπουργείο Δημοσίων Έργων. Στις 30.6.90 το Υπουργείο έπρεπε να του καταβάλει 1.000.000 δρχ. διαφορά από αναδρομική αύξηση. Του καταβάλλει όμως μόνο 500.000 δρχ. Στις 10.8.95 ο Α υποβάλλει αγωγή κατά του Δημοσίου διεκδικώντας τις 500.000 δρχ. Θα ικανοποιηθεί η αξίωσή του;

ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΑ ΤΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ (ΠΡΟΣΩΠΑ)

1. Έννοια προσώπου - Ικανότητα δικαίου

Οι κανόνες του δικαίου που, όπως προαναφέρθηκε, ρυθμίζουν τις έννομες σχέσεις απευθύνονται στα πρόσωπα. Το δίκαιό μας διακρίνει δύο ειδών πρόσωπα: Τα φυσικά πρόσωπα, που είναι οι άνθρωποι και τα νομικά πρόσωπα, που είναι πλασματικές οντότητες, δημιουργήματα του δικαίου. Επομένως, *πρόσωπα είναι τα υποκείμενα των έννομων σχέσεων* και, επειδή από τις έννομες σχέσεις πηγάζουν δικαιώματα και υποχρεώσεις, *πρόσωπα είναι τα υποκείμενα (οι φορείς) των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων*. Η ικανότητα του να αποκτά κανείς δικαιώματα και υποχρεώσεις ονομάζεται στη νομική ορολογία *ικανότητα δικαίου ή δικανική ικανότητα ή προσωπικότητα*. Την ικανότητα αυτή την έχουν τα φυσικά και τα νομικά πρόσωπα. Έτσι π.χ. αν ο Α ορίσει στη διαθήκη του ως γενικό κληρονόμο το σκυλί του, η διαθήκη αυτή είναι άκυρη, γιατί κληρονόμος, δηλαδή υποκείμενο των έννομων σχέσεων της κληρονομιάς, μπορεί να είναι μόνο πρόσωπο (φυσικό ή νομικό).

2. Φυσικά πρόσωπα

1. Έναρξη, τέλος και εξατομίκευση του φυσικού προσώπου

Όπως προαναφέρθηκε, φυσικά πρόσωπα είναι οι άνθρωποι και στη σύγχρονη εποχή κάθε άνθρωπος είναι υποκείμενο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Σε παλαιότερες εποχές υπήρχαν άνθρωποι που δε θεωρούνταν πρόσωπα, π.χ. οι δούλοι, που από απόψεως δικαιωμάτων θεωρούνταν πράγματα.

Η ικανότητα δικαίου είναι η ίδια για κάθε άνθρωπο, ανεξάρτητα από φύλο, χρώμα, ηλικία, θρησκεία και είναι στενά συνδεδεμένη με την ελευθερία, γι' αυτό και είναι κατοχυρωμένη συνταγματικά, δηλαδή προστατεύεται με συνταγματικές διατάξεις, που δεν αναθεωρούνται.

Από πότε όμως αρχίζει και μέχρι πότε υπάρχει η ικανότητα δικαίου (ή προσωπικότητα) του ανθρώπου; Το άρθρο 35 του ΑΚ με τον τίτλο «έναρξη και τέλος του φυσικού προσώπου» ορίζει ότι το πρόσωπο αρχίζει να υπάρχει από τη στιγμή που θα γεννηθεί ζωντανό και παύει με το θάνατό του. Έτσι, αν το κυοφορούμενο γεννηθεί νεκρό, ουδέποτε υπήρξε πρόσωπο. Αν επέζησε, έστω για λίγο χρονικό διάστημα μετά τον τοκετό, υπήρξε πρόσωπο έστω γι' αυτό το μικρό διάστημα. Αυτό έχει σημασία κυρίως από την άποψη του κληρονομικού δικαίου. Ειδικά για το κυοφορούμενο, το άρθρο 36 Α.Κ. καθιερώνει «πλάσμα δικαίου» ορίζοντας

ότι, ως προς τα δικαιώματα που μπορεί να αποκτήσει το κυοφορούμενο, θεωρείται σαν να είχε ήδη γεννηθεί, αν τελικά γεννηθεί ζωντανό. Δηλαδή και το κυοφορούμενο γίνεται κληρονόμος του πατέρα του με την αίρεση ότι θα γεννηθεί ζωντανό. Αν γεννηθεί νεκρό, παύει η ικανότητα δικαίου που του ορίζεται από το νόμο και τα δικαιώματα που στο μεταξύ απέκτησε αναιρούνται. Βέβαια η διάταξη του άρθρου 36 Α.Κ. εφαρμόζεται όχι μόνο σχετικά με τα κληρονομικά δικαιώματα του κυοφορούμενου αλλά και σχετικά με άλλα δικαιώματά του (π.χ. αποζημίωσή του για υπαίτια θανάτωση προσώπου από το οποίο θα είχε δικαίωμα διατροφής κτλ.).

Το τέλος του ανθρώπου επέρχεται με το θάνατό του. Ο προσδιορισμός του θανάτου είναι θέμα της ιατρικής επιστήμης, που σήμερα δέχεται ότι επέρχεται με την παύση των εγκεφαλικών λειτουργιών, δεδομένου ότι η λειτουργία της αναπνοής μπορεί να υποστηριχθεί με τεχνητά μέσα.

Υπάρχουν όμως περιπτώσεις που ο θάνατος ενός ανθρώπου είναι βέβαιος, έστω και αν δε βρέθηκε το πτώμα του, π.χ. σε ένα αεροπορικό δυστύχημα, όπου το αεροπλάνο έπεσε, κάηκε και δεν επέζησε κανείς. Στις περιπτώσεις αυτές ο θάνατος «θεωρείται ως αποδεδειγμένος» και επιτρέπεται η σύνταξη ληξιαρχικής πράξης θανάτου με έκθεση της αρχής. Υπάρχουν όμως και περιπτώσεις που ο θάνατος ενός ανθρώπου είναι πολύ πιθανός αλλά όχι βέβαιος. Είναι οι περιπτώσεις των ανθρώπων που έχουν εξαφανιστεί για μεγάλο χρονικό διάστημα χωρίς να δώσουν σημεία ζωής. Στις περιπτώσεις αυτές μπορεί να επέλθει η λήξη της προσωπικότητας του ανθρώπου με τη λεγόμενη αφάνεια. Με το θεσμό της αφάνειας ο νομοθέτης θέλησε να θέσει τέρμα στην αβεβαιότητα, ως προς τις σχέσεις προσώπου που έχει για χρόνια εξαφανιστεί.

Η αφάνεια κηρύσσεται με δικαστική απόφαση, αφού το δικαστήριο βεβαιωθεί ότι πέρασε μακρός χρόνος, τουλάχιστον πέντε συνεχή χρόνια από την εξαφάνιση κάποιου προσώπου, ή ότι πέρασε ένας χρόνος από τη στιγμή που κάποιο πρόσωπο διέτρεξε σοβαρό κίνδυνο ζωής και εξαφανίστηκε (άρθρο 41 Α.Κ.).

Αίτηση για να κηρυχθεί ένα πρόσωπο σε αφάνεια μπορούν να υποβάλλουν στο δικαστήριο οι συγγενείς ή οι κληρονόμοι του άφαντου. Με τη δικαστική απόφαση που κηρύσσει την αφάνεια επέρχονται για τον άφαντο όλες οι συνέπειες του θανάτου (κληρονομική διαδοχή). Μόνο ο γάμος δε λύνεται αυτόματα, όπως στην περίπτωση του θανάτου. Αναγνωρίζεται όμως η αφάνεια ως λόγος διαζυγίου.

Εάν ο άφαντος εμφανιστεί μετά την κήρυξή του σε αφάνεια, έχει δικαίωμα να ανακτήσει την περιουσία του, γι' αυτό και ο νόμος υποχρεώνει τους κληρονόμους του να παρέχουν

ασφάλεια για μια χρονική περίοδο 10 χρόνων από την απόκτηση της περιουσίας του άφαντου. Με την επανεμφάνιση όμως του άφαντου δεν αναβιώνει και ο γάμος του, αν αυτός έχει λυθεί με διαζύγιο.

Κάθε άνθρωπος έχει ορισμένες πραγματικές ή νομικές ιδιότητες που τον εξατομικεύουν, τον κάνουν δηλαδή να διακρίνεται από τους άλλους ανθρώπους, όπως:

α *Το όνομα*

Κάθε φυσικό πρόσωπο πρέπει να έχει ένα όνομα για να διακρίνεται από τους άλλους ανθρώπους. Το κύριο όνομα δίνεται κατά τη βάπτιση από το θρησκευτικό λειτουργό ή με δήλωση στο ληξίαρχο. Το επώνυμο προσδιορίζεται από τους γονείς με δήλωσή τους πριν από το γάμο για τα παιδιά που θα αποκτήσουν και μπορεί να είναι το επώνυμο είτε του πατέρα, είτε της μητέρας είτε και των δύο με τη σειρά που θα δηλώσουν οι ίδιοι. Αν τέτοια δήλωση δε γίνει, τα παιδιά παίρνουν το επώνυμο του πατέρα.

β *Το φύλο*

Σήμερα όλα τα σύγχρονα δίκαια, όπως και το ελληνικό, καθιερώνουν την αρχή της ισονομίας των δύο φύλων. Το ελληνικό Σύνταγμα ορίζει στο άρθρο 4 παρ. 2 ότι: «Έλληνες και Ελληνίδες είναι ίσοι απέναντι του νόμου».

γ *Η συγγένεια*

Η συγγένεια είναι η σχέση που δημιουργείται με τη γέννηση ή το γάμο και προσδιορίζει νομικά τον άνθρωπο σε σχέση με άλλους ανθρώπους. Ο νόμος διακρίνει δύο είδη συγγένειας: i) *Συγγένεια εξ αίματος*, που είναι ο θεσμός που δημιουργείται με τη γέννηση, και διακρίνεται σε *συγγένεια κατ' ευθεία γραμμή*, όταν το ένα πρόσωπο κατάγεται από το άλλο (πατέρας - γιος) και σε *συγγένεια εκ πλαγίου*, όταν τα πρόσωπα, χωρίς να είναι μεταξύ τους συγγενείς σε ευθεία γραμμή, κατάγονται από το ίδιο πρόσωπο (π.χ. αδέρφια) και ii) *συγγένεια εξ αγχιστείας*, που είναι η σχέση του ενός συζύγου με τους συγγενείς του άλλου. Συγγένεια μπορεί να ιδρυθεί και με την υιοθεσία.

δ *Η Κατοικία*

Κατοικία είναι ο δεσμός του ανθρώπου με τον τόπο της κύριας και μόνιμης εγκατάστασής του. Η κατοικία αποκτάται είτε με τη θέληση του ανθρώπου, είτε αμέσως από το νόμο. Νόμιμη κατοικία έχουν π.χ. οι δικαστικοί λειτουργοί τον τόπο που υπηρετούν ή οι ανήλικοι την κατοικία των γονέων κτλ.

Η κατοικία των φυσικών προσώπων έχει μεγάλη πρακτική σημασία σε πολλούς κλάδους του δικαίου, κυρίως όμως στην πολιτική οικονομία, όπου καθορίζει τη γενική δωσιδικία κάθε προσώπου, δηλαδή καθορίζει ποια είναι τα κατά τόπο αρμόδια δικαστήρια για να δικάσουν υποθέσεις του. Σύμφωνα με το άρθρο 9 του Συντάγματος η κατοικία κάθε ανθρώπου και συγκεκριμένα το οίκημα που μένει αποτελεί άσυλο και μόνο με ορισμένες προϋποθέσεις επιτρέπεται η «κατ' οίκον έρευνα».

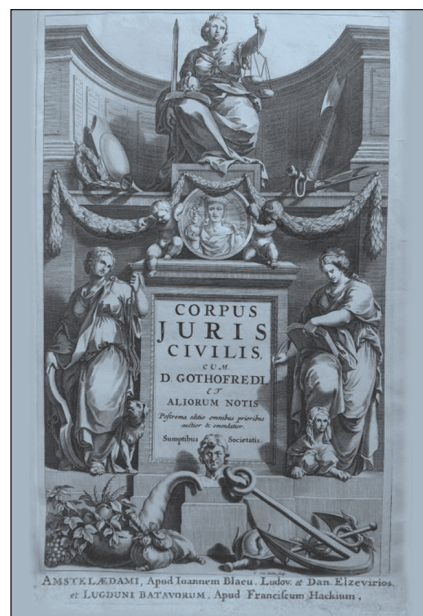
ε Η Ιθαγένεια

Η ιθαγένεια είναι ο νομικός δεσμός ενός ανθρώπου με ορισμένη Πολιτεία. Με βάση την ιθαγένεια οι άνθρωποι διακρίνονται σε ημεδαπούς και αλλοδαπούς. Τα θέματα της ελληνικής ιθαγένειας (τρόπος απόκτησης, απώλειας κτλ.) τα ρυθμίζει ο Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας.

στ Η ηλικία

Η ηλικία προσδιορίζεται από το διάστημα που περνά από τη γέννησή μας. Με βάση την ηλικία τα πρόσωπα διακρίνονται σε ενήλικους και σε ανήλικους.

Η ηλικία έχει μεγάλη πρακτική σημασία κυρίως για τον καθορισμό της δικαιοπρακτικής ικανότητας των ανθρώπων και τον καταλογισμό των άδικων πράξεων.

Η νομική κληρονομιά της Ρώμης διασώθηκε με το «Corpus Juris Civilis», μεγάλη συλλογή γνωμών περίφημων νομομαθών «Digesta» και νόμων (Κώδικας και Νεαρές), που είχε συνταχθεί με διαταγή του αυτοκράτορα Ιουστινιανού. Αριστερά, έκδοση των «Digesta», τυπωμένη στη Φλωρεντία το 1503· δεξιά, έκδοση του «Corpus Juris Civilis» τυπωμένη στο Άμστερνταμ το 1603.

II. Προστασία της προσωπικότητας

Κάθε πρόσωπο έχει ένα γενικό και απόλυτο δικαίωμα πάνω στην προσωπικότητά του, που εκτείνεται σ' όλα τα στοιχεία που συνθέτουν τη σωματική, ψυχική και κοινωνική ιδιαιτερότητα του ανθρώπου. Ειδικότερες εκδηλώσεις της προσωπικότητας που προστατεύονται από το νόμο είναι η ζωή, η σωματική ακεραιότητα, η υγεία, η τιμή, η ελεύθερη ανάπτυξη της προσωπικότητας, οι κοινωνικές σχέσεις, η ελεύθερη διαμόρφωση της ατομικής θέλησης, η ατομική ζωή και η σφαίρα του απόρρητου κτλ.

Το Σύνταγμα έχει αναγάγει σε βασική υποχρέωση της Πολιτείας την προστασία της προσωπικότητας ορίζοντας στο άρθρο 2 παρ. 1 ότι «ο σεβασμός και η προστασία της αξίας του ανθρώπου αποτελούν την πρωταρχική υποχρέωση της Πολιτείας». Εκτός από το Σύνταγμα, στην ελληνική νομοθεσία ένα πλήθος ειδικών διατάξεων, τόσο στο χώρο του δημοσίου όσο και στο χώρο του ιδιωτικού δικαίου, προβλέπει και ρυθμίζει την προστασία της προσωπικότητας.

Ο Α.Κ. προστατεύει την προσωπικότητα με ειδικές διατάξεις (άρθρα 57-60 ΑΚ), ορίζοντας και ορισμένες αξιώσεις σε περίπτωση προσβολής της (αξίωση για άρση της προσβολής, δηλαδή για άμεση ανατροπή της κατάστασης που δημιουργήθηκε με την προσβολή, αξίωση για παράλειψή της στο μέλλον, χρηματική αποζημίωση, ικανοποίηση λόγω ηθικής βλάβης και ικανοποίηση των συγγενών για την ψυχική οδύνη από το θάνατο προσφιλούς τους προσώπου). Έτσι π.χ. ο Α δημοσιογράφος δημοσιεύει σ' ένα περιοδικό φωτογραφία του Β διάσημου ηθοποιού σε ιδιωτικές στιγμές με τη φιλενάδα του, προσβάλλοντας έτσι την προσωπικότητα του Β. Ο Β μπορεί να στραφεί εναντίον του Α δημοσιογράφου και να αξιώσει την άρση της προσβολής, δηλαδή απαγόρευση της κυκλοφορίας του περιοδικού, τη διαβεβαίωση για μη επανάληψη της προσβολής στο μέλλον, χρηματική αποζημίωση και ικανοποίηση της ηθικής βλάβης από τη μείωση της προσωπικότητάς του, που μπορεί να είναι χρηματικό ποσόν ή δήλωση ότι οι φωτογραφίες δεν ήταν αληθινές αλλά φωτομοντάζ.

3. Νομικά Πρόσωπα

1. Έννοια, σύσταση και διάλυση των νομικών προσώπων

Νομικά πρόσωπα είναι ενώσεις ανθρώπων που έχουν συσταθεί για την επιδίωξη ορισμένου σκοπού ή σύνολα περιουσίας που έχουν ταχθεί στην εξυπηρέτηση κάποιου σκοπού και που, αφού τηρηθούν οι νόμιμες προϋποθέσεις, αποκτούν προσωπικότητα, δηλαδή γίνονται υποκείμενα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Τα πρόσωπα αυτά ονομάζονται νομικά, γιατί παίρνουν την υπόστασή τους κατευθείαν από το νόμο.

Τα νομικά πρόσωπα διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες: σε νομικά πρόσωπα *δημοσίου* και σε νομικά πρόσωπα *ιδιωτικού δικαίου*. Τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου ιδρύονται συνήθως με νόμο, που καθορίζει άμεσα και τη φύση τους ως ν.π.δ.δ., ασκούν δημόσια εξουσία και διέπονται γενικά από κανόνες δημοσίου δικαίου (π.χ. Πανεπιστήμια, Τ.Ε.Ι., ΣΕΛΕΤΕ κτλ.).

Νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου είναι εκείνα που ιδρύονται με ιδιωτική πρωτοβουλία, αποβλέπουν στην πραγματοποίηση ιδιωτικών σκοπών και διέπονται από κανόνες ιδιωτικού δικαίου.

Υπάρχουν όμως και ορισμένα νομικά πρόσωπα μικτής φύσης, που βρίσκονται στα όρια μεταξύ ιδιωτικού και δημοσίου δικαίου. Αυτά έχουν συνήθως τη μορφή νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου, κυρίως ανώνυμης εταιρείας, αλλά έχουν ιδρυθεί από το Κράτος και ασκούν δραστηριότητα που αφορά το κοινωνικό σύνολο (π.χ. ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ, ΕΛΤΑ κτλ.).

Τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου μπορεί να είναι *κερδοσκοπικά* (π.χ. εμπορικές εταιρείες) και *μη κερδοσκοπικά*, που ο σκοπός τους είναι φιλανθρωπικός, πολιτιστικός, οικονομικός κτλ.

Ο ΑΚ ρυθμίζει τα νομικά πρόσωπα ιδιωτικού δικαίου (άρθρα 61-77), αλλά ορισμένες διατάξεις του εφαρμόζονται και στα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου.

Για τη σύσταση γενικά κάθε νομικού προσώπου απαιτείται *έγγραφη συστατική πράξη*, καθώς και *έγγραφη πράξη* που να περιέχει τους όρους διοίκησης και λειτουργίας του νομικού προσώπου (*καταστατικό ή οργανισμός*). Βεβαίως απαιτούνται και άλλες προϋποθέσεις που διαφέρουν, ανάλογα με τη συγκεκριμένη μορφή του νομικού προσώπου.

Κάθε νομικό πρόσωπο έχει όνομα, όπως και τα φυσικά πρόσωπα, που ονομάζεται «επωνυμία». Επίσης πρέπει να έχει μια ορισμένη «έδρα», που, αν δεν έχει οριστεί διαφορετικά στο καταστατικό ή στον οργανισμό του, είναι ο τόπος που λειτουργεί η διοίκηση του νομικού προσώπου. Η έδρα είναι το αντίστοιχο της κατοικίας του φυσικού προσώπου και η συνταγματική προστασία της κατοικίας ως ασύλου επεκτείνεται και στα νομικά πρόσωπα. Η έδρα έχει σημασία για τον καθορισμό της γενικής δωσιδικίας του νομικού προσώπου, δηλαδή για τον καθορισμό της τοπικής αρμοδιότητας των δικαστηρίων, που θα δικάσουν τις υποθέσεις του νομικού προσώπου.

Κάθε νομικό πρόσωπο διοικείται από ένα ή περισσότερα φυσικά πρόσωπα, τα οποία φροντίζουν για τις υποθέσεις του και το εκπροσωπούν δικαστικά και εξώδικα. Τα νομικά πρόσωπα *δικαιοπρακτούν*, δηλαδή αποκτούν δικαιώματα και υποχρεώσεις μέσω της δραστηριότητας των οργάνων που τα διοικούν. Η έκταση της εξουσίας των οργάνων διοίκησης προσδιορίζεται στο καταστατικό ή στον οργανισμό. Το καταστατικό (ή ο οργανισμός) ορίζει επίσης και τον αριθμό των μελών της διοίκησης που πρέπει να παρίστανται για να συνεδριάσουν (απαρτία), καθώς και τον τρόπο που λαμβάνονται οι αποφάσεις.

Κάθε νομικό πρόσωπο φέρει την ευθύνη για τις πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων της διοίκησης, που έγιναν κατά την εκτέλεση των καθηκόντων τους και μέσα στα όρια των εξουσιών τους, εφόσον από τις πράξεις αυτές ζημιώθηκαν τρίτοι. Παράλληλα όμως ευθύνεται και το πρόσωπο που έκανε τις πράξεις αυτές.

Για διάφορους λόγους κάθε νομικό πρόσωπο μπορεί κάποτε να διαλυθεί. Τη διάλυση του νομικού προσώπου διαδέχεται αυτόματα το στάδιο της εκκαθάρισης. *Εκκαθάριση* είναι το σύνολο των εργασιών, σκοπός των οποίων είναι η ρευστοποίηση του ενεργητικού της περιουσίας του νομικού προσώπου και η πληρωμή των υποχρεώσεων και των χρεών του. Όσο διαρκεί η εκκαθάριση και μόνο για τις ανάγκες της, διατηρείται η προσωπικότητα του νομικού προσώπου. Η εκκαθάριση, αν δεν έχει οριστεί στο καταστατικό διαφορετικά, πραγματοποιείται από τη διοίκηση του νομικού προσώπου. Μετά το τέλος της εκκαθάρισης η περιουσία του νομικού προσώπου περιέρχεται στο δημόσιο, εφόσον δεν έχει οριστεί διαφορετικά στο καταστατικό. Το δημόσιο είναι υποχρεωμένο να χρησιμοποιήσει την περιουσία αυτή για να εκπληρώσει το σκοπό του νομικού προσώπου ή αν αυτός είναι απραγματοποίητος κάποιον άλλο παρεμφερή σκοπό.

II. Τα νομικά πρόσωπα που προβλέπει ο Αστικός Κώδικας

α Σωματείο

Σωματείο είναι ένωση είκοσι τουλάχιστον προσώπων, που έχει αποκτήσει νομική προσωπικότητα και επιδιώκει σκοπό μη κερδοσκοπικό, δηλαδή σκοπό που δεν αποβλέπει σε οικονομικό κέρδος. Δεν είναι όμως και κάθε οικονομικός σκοπός κερδοσκοπικός. Το σωματείο π.χ. μπορεί να εκμεταλλεύεται την περιουσία του ή να ενδιαφέρεται για την προάσπιση των οικονομικών ή επαγγελματικών συμφερόντων των μελών του, χωρίς να θεωρείται ότι κερδοσκοπεί.

Ανάλογα με τη φύση του σκοπού τους τα σωματεία διακρίνονται σε διάφορα είδη, όπως επαγγελματικά, αθλητικά, ναυτικά, αλληλοβοηθητικά. Ειδικοί δε νόμοι, πλην των διατάξεων του Α.Κ., ρυθμίζουν τη λειτουργία τους.

Για να συσταθεί ένα σωματείο απαιτείται:

- 1** Ένωση τουλάχιστον είκοσι προσώπων.
- 2** Συστατική πράξη και καταστατικό που μπορούν να ενωθούν σε ένα έγγραφο.

Το καταστατικό του σωματείου πρέπει να περιέχει τουλάχιστον:

- α** Το σκοπό, την επωνυμία (το όνομα) και την έδρα του σωματείου.
 - β** Τους όρους της εγγραφής (εισόδου), αποχώρησης και αποβολής των μελών, καθώς και τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις των μελών.
 - γ** Τους πόρους του σωματείου.
 - δ** Τα όργανα της διοίκησης.
 - ε** Τον τρόπο που συγκαλείται, συνεδριάζει και αποφασίζει η συνέλευση των μελών.
 - στ** Τους όρους που τροποποιείται το καταστατικό.
 - ζ** Τους όρους διάλυσης του σωματείου.
- 3** Απόφαση του δικαστηρίου, που εκδίδεται ύστερα από αίτηση των ιδρυτικών μελών του σωματείου και εγκρίνει την ίδρυση του σωματείου, αφού ελέγξει τη νομιμότητά του.
 - 4** Δημοσίευση της περίληψης του καταστατικού στον τύπο και
 - 5** Εγγραφή του σωματείου στο δημόσιο βιβλίο σωματείων, που τηρείται σε κάθε Πρωτοδικείο.

Ανώτατο όργανο του σωματείου, που εκλέγει και τα όργανα της διοίκησης, είναι η *γενική συνέλευση των μελών του*.

Το σωματείο διαλύεται: α) όταν το αποφασίσει η γενική συνέλευση, β) όταν τα μέλη του μειωθούν σε λιγότερα από δέκα, γ) στις περιπτώσεις που προβλέπει το καταστατικό και δ) με δικαστική απόφαση, ύστερα από αίτηση της διοίκησης του σωματείου ή του 1/5 των μελών του ή της εποπτεύουσας αρχής, για το λόγο ότι εκπληρώθηκε ο σκοπός του ή ο σκοπός του στην πράξη είναι διαφορετικός από αυτόν που ορίζει το καταστατικό ή η λειτουργία του σωματείου είναι παράνομη ή ανήθικη ή όταν είναι αδύνατη η ανάδειξη διοίκησης και η εξακολούθηση του σωματείου.

β *Ίδρυμα*

Ίδρυμα είναι ένα σύνολο περιουσίας, που έχει ταχθεί για την εξυπηρέτηση κάποιου συγκεκριμένου (συνήθως κοινωφελούς) σκοπού. Το ίδρυμα ως μορφή νομικού προσώπου ιδιωτικού δικαίου δεν πρέπει να συγχέεται με τον όρο ίδρυμα που χρησιμοποιείται από ορισμένα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, όπως ΑΕΙ, ΤΕΙ κτλ.

Για να συσταθεί ένα ίδρυμα απαιτείται ιδρυτική πράξη και έγκριση της σύστασής του από την Πολιτεία.

Ιδρυτική πράξη είναι η δήλωση του ιδρυτή ότι αφιερώνει μια ορισμένη περιουσία για να συσταθεί ένα ίδρυμα, προκειμένου να εξυπηρετήσει το σκοπό για τον οποίο τάσσεται η περιουσία. Η δήλωση αυτή του ιδρυτή (δωρεά ή διαθήκη) πρέπει να γίνει με συμβολαιογραφικό έγγραφο.

Η Πολιτεία πρέπει να εγκρίνει τη σύσταση του ιδρύματος με την έκδοση ενός προεδρικού διατάγματος που δημοσιεύεται στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως και έτσι το ίδρυμα αποκτά νομική προσωπικότητα. Μέσα σ' αυτό το προεδρικό διάταγμα προβλέπεται και η οργάνωση του ιδρύματος.

Το ίδρυμα παύει να υπάρχει στις περιπτώσεις που ορίζονται στην ιδρυτική πράξη και διαλύεται με προεδρικό διάταγμα, όταν ο σκοπός του εκπληρωθεί ή όταν ο σκοπός του δεν μπορεί να πραγματοποιηθεί ή όταν η λειτουργία του είναι παράνομη, ανήθικη και αντίθετη με τη δημόσια τάξη.

γ *Επιτροπές Εράνων*

Είναι ενώσεις από πέντε τουλάχιστον πρόσωπα, που σκοπεύουν να συλλέξουν χρήματα ή άλλα αντικείμενα με έρανο για την εξυπηρέτηση κάποιου δημόσιου ή κοινωφελούς σκοπού.

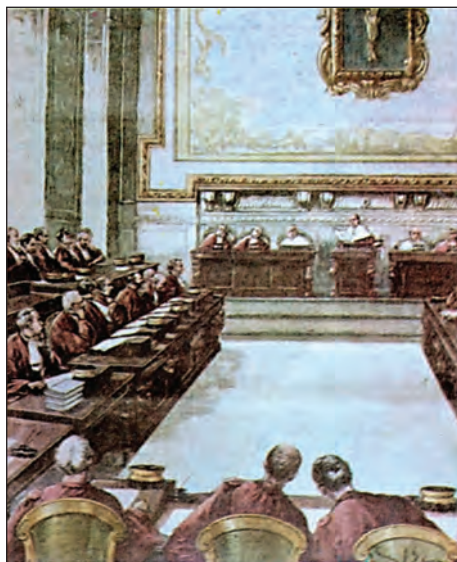
Η Επιτροπή Εράνων αποκτά νομική προσωπικότητα, εφόσον εγκριθεί με προεδρικό διάταγμα, που ορίζει και τη λειτουργία της και το σκοπό της και διαλύεται, όταν περάσει ο

χρόνος για τον οποίο είχε οριστεί ή όταν εκπληρωθεί ο σκοπός της ή όταν ο σκοπός της θεωρηθεί τελικά παράνομος, ανήθικος ή μη πραγματοποιήσιμος.

δ Αστική εταιρεία

Αστική εταιρεία είναι η σύμβαση μεταξύ δύο ή περισσότερων προσώπων που καταβάλουν κοινές εισφορές, για να πραγματοποιήσουν ένα κοινό σκοπό, που δεν μπορεί να είναι εμπορικός. Εμπορικό σκοπό έχουν μόνο οι εμπορικές εταιρείες. Π.χ. δύο πρόσωπα συνιστούν μια αστική εταιρεία για τη διάδοση και την κυκλοφορία έργων της βυζαντινής ποίησης (όχι με σκοπό το κέρδος).

Η αστική εταιρεία σπάνια εμφανίζεται στην πράξη.

Αριστερά, δίκη ληστή στην Ιταλία, αρχές του αιώνα. Δεξιά, το γαλλικό Ακυρωτικό Δικαστήριο αναγνωρίζει την αθωότητα του Ντρέυφους (1906).

Περίληψη

Δικανική ικανότητα ή ικανότητα δικαίου είναι η ικανότητα απόκτησης δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Στο δίκαιό μας υποκειμένα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων είναι τα φυσικά πρόσωπα (άνθρωποι) και τα νομικά.

Η προσωπικότητα του ανθρώπου αρχίζει με τη γέννησή του, εφόσον γεννηθεί ζωντανός και παύει με το θάνατό του. Σ' όλο αυτό το διάστημα κάθε άνθρωπος έχει ένα γενικό και απόλυτο δικαίωμα, το δικαίωμα της προσωπικότητας, που προστατεύεται από το Σύνταγμα και τους κοινούς νόμους.

Με το θάνατο εξομοιώνεται η αφάνεια, που πρέπει να κηρυχθεί με δικαστική απόφαση, εφόσον συντρέχουν ορισμένες προϋποθέσεις.

Νομικά πρόσωπα είναι ενώσεις ανθρώπων ή σύνολα περιουσίας που έχουν ταχθεί να εξυπηρετήσουν κάποιο συγκεκριμένο σκοπό. Διακρίνονται σε ν.π.δ.δ. και ν.π.ιδ.δ. Μπορεί να έχουν χαρακτήρα κερδοσκοπικό (π.χ. εμπορικές εταιρείες) και μη κερδοσκοπικό. Τα μη κερδοσκοπικά ν.π.ιδ.δ. τα προβλέπει ο Αστικός Κώδικας και είναι το σωματείο, το ίδρυμα, η επιτροπή εράνων και η αστική εταιρεία.

- 1** Τι είναι δικανική ικανότητα;
- 2** Από πότε υπάρχει και πότε παύει να υπάρχει ο άνθρωπος;
- 3** Πώς εξατομικεύεται ο άνθρωπος;
- 4** Ο Α δημοσιεύει σ' ένα έντυπο ανακριβείς πληροφορίες για το Β, που τον μειώνουν επιστημονικά και ηθικά. Ποιες αξιώσεις μπορεί να ασκήσει ο Β κατά του Α;
- 5** Τι είναι νομικά πρόσωπα;
- 6** Ευθύνεται το νομικό πρόσωπο για πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων διοίκησης;
- 7** Τι απαιτείται για να συσταθεί ένα σωματείο;

ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΕΣ

1. Έννοια και είδη δικαιοπραξιών

Το δίκαιο δε ρυθμίζει όλες τις ανθρώπινες πράξεις, αλλά μόνο ορισμένες που τις θεωρεί άξιες νομοθετικής ρύθμισης και οι πράξεις αυτές ονομάζονται νομικές πράξεις.

Οι νομικές πράξεις διακρίνονται στις *δίκαιες ή θεμιτές*, δηλαδή αυτές που επιδοκιμάζονται και επιτρέπονται από το δίκαιο και σε *άδικες ή αθέμιτες*, δηλαδή αυτές που αποδοκιμάζονται και απαγορεύονται από το δίκαιο (όπως ποινικό, αστικό αδίκημα).

Από τις δίκαιες νομικές πράξεις ο Α.Κ. ρυθμίζει ειδικά τις δικαιοπραξίες (π.χ. δωρεά, μίσθωση, πώληση, δάνειο, σύμβαση εργασίας κτλ.), χωρίς όμως να δίνει και τον ορισμό της δικαιοπραξίας. Γίνεται όμως δεκτό στη νομική επιστήμη ότι *δικαιοπραξία* είναι η δήλωση βουλήσεως (θέλησεως), που στοχεύει στη δημιουργία κάποιου έννομου αποτελέσματος, στο οποίο απέβλεπε αυτός που έκανε τη δήλωση. Έτσι π.χ. ο Α δηλώνει τη θέλησή του να πουλήσει ένα ακίνητό του και ο Β δηλώνει τη θέλησή του να το αγοράσει. Σε ορισμένες όμως περιπτώσεις για να επέλθουν τα έννομα αποτελέσματα, στα οποία αποβλέπουν αυτοί που για το σκοπό αυτό δηλώνουν τη θέλησή τους, απαιτούνται και ορισμένες άλλες προϋποθέσεις· π.χ. στην πώληση ακινήτου απαιτείται οι δηλώσεις βουλήσεως να γίνουν με συμβολαιογραφικό έγγραφο και αυτό να μεταγραφεί. Έτσι πιο σωστός είναι ο ορισμός ότι *δικαιοπραξία* είναι η δήλωση βουλήσεως ή και η πράξη βουλήσεως που στοχεύει στη δημιουργία ενός έννομου αποτελέσματος.

Οι δικαιοπραξίες είναι το κυριότερο μέσο, με το οποίο επιτυγχάνεται η κυκλοφορία των αγαθών και η παροχή υπηρεσιών από πρόσωπο σε πρόσωπο, γι' αυτό και ο νόμος τις ρυθμίζει λεπτομερειακά.

Οι δικαιοπραξίες ανάλογα με τα ειδικά χαρακτηριστικά τους, όπως ο αριθμός των προσώπων που μετέχουν στην κατάρτισή τους, ο τρόπος που καταρτίζονται, το περιεχόμενό τους, τα αποτελέσματα στα οποία αποβλέπουν, διακρίνονται σε διάφορα είδη.

Τα βασικά είδη των δικαιοπραξιών είναι:

α Μονομερείς και πολυμερείς δικαιοπραξίες

Μονομερείς δικαιοπραξίες είναι αυτές που περιέχουν δήλωση βουλήσεως ενός μόνον ανθρώπου (π.χ. διαθήκη, καταγγελία σύμβασης εργασίας). *Πολυμερείς* δικαιοπραξίες είναι αυτές που περιέχουν δηλώσεις βουλήσεως περισσότερων ανθρώπων.

Από τις πολυμερείς δικαιοπραξίες ιδιαίτερη πρακτική σημασία έχουν οι συμβάσεις.

Συμβάσεις είναι οι δικαιοπραξίες που περιέχουν περισσότερες από μια δηλώσεις βουλήσεως, που, αν και σκοπεύουν στο ίδιο αποτέλεσμα, εκφράζουν διαφορετικά συμφέροντα (π.χ. πώληση). Μεγάλη πρακτική σημασία έχει και η επιπλέον διάκριση των συμβάσεων σε *αμφοτεροβαρείς* και *ετεροβαρείς*.

Αμφοτεροβαρείς είναι οι συμβάσεις που γεννούν δικαιώματα και υποχρεώσεις και για τα δύο συμβαλλόμενα μέρη π.χ. αγοραπωλησία, όπου ο πωλητής υποχρεούται να μεταβιβάσει την κυριότητα των πωληθέντων ή να τα παραδώσει στον αγοραστή, ο οποίος με τη σειρά του υποχρεούται να καταβάλει το τίμημα που έχει συμφωνηθεί. *Ετεροβαρείς* είναι οι συμβάσεις που γεννούν δικαιώματα μόνο για τον ένα συμβαλλόμενο, ενώ ο άλλος βαρύνεται με υποχρεώσεις, π.χ. το δάνειο όπου ο δανειζόμενος έχει υποχρέωση να επιστρέψει όσα δανείστηκε, ενώ ο δανειστής έχει απλά και μόνο το δικαίωμα να τα αποκτήσει.

β *Δικαιοπραξίες εν ζωή και αιτία θανάτου*

Δικαιοπραξίες εν ζωή είναι οι δικαιοπραξίες που ρυθμίζουν προσωπικές ή περιουσιακές σχέσεις ενός προσώπου και που τα αποτελέσματά τους επέρχονται όσο αυτός που δικαιοπρακτεί βρίσκεται στη ζωή.

Δικαιοπραξίες αιτία θανάτου είναι οι δικαιοπραξίες με τις οποίες ρυθμίζονται οι έννομες σχέσεις του προσώπου που δικαιοπρακτεί για τον μετά το θάνατό του χρόνο, από τον οποίο και επιφέρουν τα αποτελέσματά τους. Δικαιοπραξία αιτία θανάτου είναι η διαθήκη, όλες οι άλλες είναι δικαιοπραξίες εν ζωή.

γ *Δικαιοπραξίες προσωπικού και περιουσιακού χαρακτήρα*, ανάλογα με το αν ρυθμίζουν θέματα προσωπικής ή περιουσιακής κατάστασης αυτού που δικαιοπρακτεί. Οι περιουσιακές δικαιοπραξίες διακρίνονται σε επαχθείς, όταν δίνεται κάτι έναντι κάποιου ανταλλάγματος (π.χ. πώληση, μίσθωση) και χαριστικές, όταν δίνεται κάτι χωρίς αντάλλαγμα (π.χ. δωρεά).

δ *Δικαιοπραξίες εκποιητικές και υποσχετικές*

Δικαιοπραξίες εκποιητικές είναι αυτές που μεταβιβάζουν, αλλοιώνουν ή καταργούν ένα δικαίωμα (π.χ. χαρίζω το χρέος του οφειλέτη).

Δικαιοπραξίες υποσχετικές είναι αυτές που περιέχουν απλά υπόσχεση κάποιας παροχής χωρίς να τη μεταβιβάζουν (π.χ. πώληση, όπου ο πωλητής υπόσχεται να μεταβιβάσει την κυριότητα του πράγματος - δικαιοπραξία υποσχετική - και να το παραδώσει - δικαιοπραξία εκποιητική).

ε Δικαιοπραξίες τυπικές και άτυπες

Τυπικές είναι οι δικαιοπραξίες για το κύρος των οποίων απαιτείται η τήρηση ορισμένου τύπου. Άτυπες είναι οι δικαιοπραξίες, οι οποίες είναι έγκυρες και χωρίς την τήρηση ορισμένου τύπου. Ο νόμος προβλέπει τρία είδη τύπου:

- Το ιδιωτικό έγγραφο
- Το συμβολαιογραφικό έγγραφο
- Τη δήλωση ενώπιον κάποιας αρμόδιας αρχής, η οποία και συντάσσει σχετική έκθεση.

Κατά κανόνα οι δικαιοπραξίες είναι άτυπες. Σε ορισμένες όμως πολύ σοβαρές περιπτώσεις ο νόμος απαιτεί την τήρηση κάποιου τύπου, κυρίως για να προφυλάξει αυτούς που δικαιοπρακτούν, αλλά και για οικονομικούς λόγους, δηλαδή να προεισπράξει φόρους (π.χ. για τη μεταβίβαση της κυριότητας ακινήτου, όπου απαιτείται συμβολαιογραφικό έγγραφο).

2. Προϋποθέσεις έγκυρης κατάρτισης δικαιοπραξιών

Για να καταρτιστεί έγκυρα μια δικαιοπραξία απαιτούνται οι εξής προϋποθέσεις:

- α** Δήλωση βουλήσεως.
- β** Ικανότητα για δικαιοπραξία.
- γ** Συμφωνία μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως.
- δ** Τήρηση του απαιτούμενου τύπου.
- ε** Περιεχόμενο σύμφωνο με το νόμο και τα χρηστά ήθη.

α. Δήλωση βουλήσεως

Η δήλωση βουλήσεως αυτού που δικαιοπρακτεί μπορεί να γίνει με τρόπο ρητό και σαφή (προφορικά ή έγγραφα) ή σιωπηρά, να συμπεραίνεται δηλαδή από κάποια συμπεριφορά αυτού που δικαιοπρακτεί (π.χ. αφήνω άπρακτη την προθεσμία 4 μηνών για την αποποίηση κληρονομιάς, που ορίζει ο νόμος, οπότε συμπεραίνεται η θέλησή μου να την αποδεχθώ).

Η δήλωση της βουλήσεως μπορεί να είναι αυτοπρόσωπη ή να γίνει από αντιπρόσωπο που έχει ορίσει αυτός που δικαιοπρακτεί.

Αν η δήλωση απευθύνεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο, παράγει αποτελέσματα, μόλις περιέλθει στο πρόσωπο που απευθύνεται (απευθυντές δικαιοπραξίες). Π.χ. η καταγγελία σύμβασης εργασίας (απόλυση) του εργαζομένου αρχίζει να έχει αποτελέσματα, δηλαδή λύνεται η σύμβαση, μόλις γνωστοποιηθεί στον εργαζόμενο. Για να μην υπάρχουν αμφιβολίες ως προς τον ακριβή χρόνο που η δήλωση της βουλήσεως περιήλθε στη γνώση του προσώπου που απευθύνεται ή όταν το πρόσωπο αυτό αρνείται να παραλάβει την έγγραφη δήλωση, ο νόμος προβλέπει την επίδοσή της με δικαστικό επιμελητή.

Αν η δήλωση δεν απευθύνεται σε συγκεκριμένο πρόσωπο, αρχίζει να έχει αποτελέσματα, μόλις εξωτερικευθεί (π.χ. διαθήκη).

β. Ικανότητα για δικαιοπραξία

Όπως προαναφέρθηκε, κάθε άνθρωπος έχει τη δικανική ικανότητα, την ικανότητα δηλαδή να είναι υποκείμενο, φορέας δικαιωμάτων και υποχρεώσεων. Η ικανότητα όμως αυτή δε συμπίπτει με την ικανότητα κατάρτισης δικαιοπραξιών ή *δικαιοπρακτική ικανότητα*, που σημαίνει το να μπορεί να αποκτά κανείς δικαιώματα και να υποβάλλεται σε υποχρεώσεις όχι παθητικά αλλά με τις ίδιες του τις πράξεις. Έτσι π.χ. και ένα νήπιο μπορεί να κληρονομήσει μια περιουσία, την οποία όμως θα διαχειρίζεται κάποιος άλλος για λογαριασμό του μέχρι να ενηλικιωθεί. Η δικαιοπρακτική ικανότητα προϋποθέτει ένα όριο πνευματικής ωριμότητας, που ο νομοθέτης εκτιμά ότι συμπίπτει με τη συμπλήρωση ενός ορισμένου ορίου ηλικίας και την καλή σωματική και πνευματική υγεία, ώστε οι άνθρωποι να είναι σε θέση να διαχειρίζονται χωρίς κίνδυνο τα βιοτικά τους συμφέροντα. Έτσι, οι ενήλικοι, δηλαδή όσοι έχουν συμπληρώσει το 18ο έτος της ηλικίας τους, είναι ικανοί για κάθε δικαιοπραξία, εφόσον βέβαια δεν έχουν κάποιον άλλο λόγο δικαιοπρακτικής ανικανότητας, όπως θα δούμε πιο κάτω.

Μέχρι τη συμπλήρωση του 18ου έτους της ηλικίας τους οι ανήλικοι έχουν περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα, που εξαρτάται από την ηλικία τους. Έτσι: Ο ανήλικος, που έχει συμπληρώσει το 10ο έτος της ηλικίας του και μέχρι το 14ο, είναι ικανός μόνο για δικαιοπραξίες από τις οποίες μόνο οφέλη μπορεί να έχει, χωρίς καμιά υποχρέωση. Μπορεί π.χ. ο ανήλικος από τα 10 μέχρι τα 14 χρόνια του να αποδεχτεί δωρεά ή να αποκτήσει την κυριότητα κινητών πραγμάτων με παράδοση. Δεν μπορεί όμως να καταρτίσει καμιά δικαιοπραξία από την οποία πιθανώς θα έχει υποχρεώσεις (π.χ. πώληση, μίσθωση), ούτε να αποδεχτεί ή να αποποιηθεί κληρονομιά. Εάν, παρά τον νόμο, ο δεκάχρονος και μέχρι δεκατεσσάρων ετών ανήλικος καταρτίσει δικαιοπραξία από την οποία προκύπτουν υποχρεώσεις, αυτή είναι άκυρη.

Ο ανήλικος, που συμπλήρωσε το 14ο έτος της ηλικίας του, έχει την ικανότητα να διαθέτει ελεύθερα ό,τι κερδίζει από την εργασία του ή ό,τι του έχει δοθεί για δική του χρήση ή

ελεύθερη διάθεση. Σε καμιά όμως περίπτωση δεν μπορεί να τα διαθέσει με διαθήκη, γιατί ικανοί για τη σύνταξη διαθήκης είναι μόνο οι ενήλικοι.

Επίσης ο ανήλικος που συμπλήρωσε το 15ο έτος της ηλικίας του έχει την ικανότητα να συνάπτει σύμβαση εργασίας ως μισθωτός, εφόσον βέβαια δεν αντιδρούν τα πρόσωπα που ασκούν την επιμέλειά του. Το 15ο έτος της ηλικίας καθιερώθηκε ως κατώτατο όριο ηλικίας για την εργασία με διεθνή σύμβαση εργασίας προς την οποία εναρμονίστηκε ο Α.Κ. που παλαιότερα αναγνώριζε ικανότητα για σύμβαση εργασίας στο δεκατετράχρονο ανήλικο.

Βεβαίως οι ανήλικοι είναι ικανοί για μικρές συναλλαγές της καθημερινής ζωής, όπως αγορά εφημερίδων, εισιτηρίων και γενικά αντικειμένων μικρής αξίας.

Τη δικαιοπρακτική ικανότητα μπορούν να στερηθούν πλήρως ή μερικώς και ορισμένοι ενήλικοι, που είναι ανίκανοι να φροντίσουν μόνοι τους τα συμφέροντά τους ή τα συμφέροντα της οικογενείας τους. Στις περιπτώσεις αυτές ο ίδιος ο ενήλικος ή οι συγγενείς του (σύζυγος, γονείς, παιδιά) ή ακόμη και ο εισαγγελέας μπορούν να ζητήσουν από το δικαστήριο να τεθεί ο ενήλικος σε δικαστική συμπαράσταση.

Σε *δικαστική συμπαράσταση*, σύμφωνα με το νόμο μπορεί να τεθεί ο ενήλικος: 1. Όταν λόγω ψυχικής ή διανοητικής ταραχής ή λόγω σωματικής αναπηρίας αδυνατεί εν όλω ή εν μέρει να φροντίζει μόνος για τις υποθέσεις του. 2. Όταν λόγω ασωτίας, τοξικομανίας ή αλκοολισμού εκθέτει στον κίνδυνο της στέρησης τον εαυτό του, το σύζυγό του, τους κατιόντες ή τους ανιόντες του.

Κατά τη διάρκεια που ο ενήλικος βρίσκεται σε δικαστική συμπαράσταση, είτε είναι ανίκανος για όλες ή για ορισμένες δικαιοπραξίες, είτε για να δικαιοπρακτήσει, απαιτείται σε όλες ή σε ορισμένες περιπτώσεις η σύμφωνη γνώμη του δικαστικού συμπαραστάτη του, του προσώπου δηλαδή που η δικαστική απόφαση έχει ορίσει για να τον φροντίζει.

Τέλος, ο νόμος θεωρεί άκυρες τις δικαιοπραξίες των ενηλίκων που δεν έχουν τεθεί σε δικαστική συμπαράσταση, αλλά τη στιγμή που τις κατήρτισαν αποδείχτηκε ότι δεν είχαν συνείδηση των πράξεων τους ή ότι βρίσκονταν σε ψυχική ή διανοητική διαταραχή που περιόριζε αποφασιστικά τη θέλησή τους.

γ. Συμφωνία μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως

Για το κύρος μιας δικαιοπραξίας απαιτείται η δήλωση να ανταποκρίνεται στη θέληση του προσώπου, διαφορετικά υπάρχει ασυμφωνία μεταξύ δήλωσης και θέλησης. Η ασυμφωνία αυτή μπορεί να είναι ηθελημένη (εκούσια) ή αθέλητη (ακούσια).

Ηθελημένη (εκούσια) συμφωνία μεταξύ δήλωσης και θέλησης υπάρχει στις περιπτώσεις εκείνες όπου η δήλωση της θέλησης γίνεται χάριν αστείου, π.χ. ενώ παίζουμε σε μια παρέα, λέω ξαφνικά στην Α ότι της χαρίζω το δακτυλίδι μου. Η δήλωση αυτή προφανώς στερείται σοβαρότητας, ακόμη και αν εκείνος προς τον οποίο απευθύνεται αυτή η δήλωση την πάρει στα σοβαρά. Η κυριότερη όμως περίπτωση ηθελημένης ασυμφωνίας μεταξύ δήλωσης και θέλησης είναι η περίπτωση της εικονικότητας. Εικονική δήλωση της θέλησης ή *εικονική δικαιοπραξία* είναι αυτή που γίνεται φαινομενικά, όχι στα σοβαρά. Η εικονική δικαιοπραξία είναι απολύτως άκυρη. Π.χ. ο Α πωλεί στο Β το αυτοκίνητό του για να αποφύγει την κατάσχεσή του από δανειστές του και συγχρόνως συμφωνεί μαζί του ότι η πώληση αυτή είναι εικονική, γίνεται μόνο φαινομενικά. Η πώληση αυτή είναι άκυρη, θεωρείται σαν να μην έγινε.

Για την προστασία όμως των συναλλαγών, ο νόμος ορίζει ότι η εικονικότητα μιας δικαιοπραξίας δεν μπορεί να βλάψει τους καλόπιστα συναλλασσόμενους τρίτους, δηλαδή αυτούς που συναλλάσσονται χωρίς να τη γνωρίζουν. Π.χ. αν ο Β πωλήσει το αυτοκίνητο που εικονικά αγόρασε από τον Α στο Γ και ο Γ αγνοεί αυτή την εικονικότητα, έγκυρα το αγοράζει και γίνεται κύριος του αυτοκινήτου. Η εικονικότητα όμως είναι απαράδεκτη, όταν αναφέρεται σε δικαιοπραξίες που ενδιαφέρουν τη δημόσια τάξη και γίνονται με τη σύμπραξη της αρχής π.χ. γάμος, αναγνώριση παιδιού που γεννήθηκε εκτός γάμου, υιοθεσία κτλ. Οι δικαιοπραξίες αυτές και όταν ακόμη γίνονται εικονικά είναι έγκυρες.

Αθέλητη (ακούσια) ασυμφωνία μεταξύ δήλωσης και θέλησης είναι εκείνη που υπάρχει, χωρίς να το επιδιώκει αυτός που δικαιοπρακτεί. Αυτό συμβαίνει, όταν η δήλωση της θέλησης ή η θέληση του προσώπου που δικαιοπρακτεί είναι αποτέλεσμα πλάνης, δηλαδή άγνοιας ή λαθεμένης γνώσης της πραγματικότητας. Π.χ. αγοράζω ένα κόσμημα που νομίζω ότι είναι χρυσό, ενώ είναι επίχρυσο. Όταν η πλάνη είναι ουσιώδης, αυτός που πλανήθηκε μπορεί να ζητήσει από το δικαστήριο την ακύρωση της δικαιοπραξίας. Όταν η πλάνη είναι επουσιώδης, όπως π.χ. όταν αφορά στα παραγωγικά αίτια της θέλησης, δηλαδή στα κίνητρα αυτού που δικαιοπρακτεί, δεν επιδρά στο κύρος της δικαιοπραξίας. Εάν π.χ. ο Α αγοράσει ένα οικόπεδο πιστεύοντας ότι μέσα σ' ένα εξάμηνο θα μπει στο σχέδιο πόλεως, πράγμα που δε γίνεται, δεν μπορεί για το λόγο αυτό να ζητήσει την ακύρωση της αγοραπωλησίας.

Αθέλητη ασυμφωνία μεταξύ δήλωσης και θέλησης υπάρχει και όταν η θέληση αυτού που δικαιοπράκτει διαμορφώθηκε υπό το κράτος απάτης ή απειλής. Απάτη είναι η δόλια παραπλάνηση αυτού που δικαιοπράκτει. Π.χ. ο Α πωλεί στο Β ένα δακτυλίδι για χρυσό, ενώ είναι επίχρυσο. Απειλή είναι ο εκφοβισμός, η βία που ασκείται σ' αυτόν που δικαιοπράκτει, προκειμένου να προβεί σε συγκεκριμένη δήλωση. Π.χ. ο Β υπό την απειλή περιστρόφου υπογράφει μια σύμβαση ή συντάσσει μια διαθήκη.

Και στις περιπτώσεις που η δικαιοπραξία είναι αποτέλεσμα *απάτης ή απειλής* μπορεί να προσβληθεί στο δικαστήριο και να ακυρωθεί και αυτός που εξαπατήθηκε ή απειλήθηκε παράνομα μπορεί να ζητήσει και αποζημίωση.

δ. Τήρηση του απαιτούμενου τύπου

Για την κατάρτιση των δικαιοπραξιών ο νόμος δεν απαιτεί κατά κανόνα την τήρηση συγκεκριμένου τύπου, πλην ορισμένων σημαντικών εξαιρέσεων, όπου ο νόμος καθορίζει το μέσο με το οποίο πρέπει να εξωτερικεύονται και να διατυπώνονται οι δηλώσεις θελήσεως. Ο δικαιολογητικός λόγος της καθιέρωσης τύπου σε ορισμένες σημαντικές δικαιοπραξίες είναι κυρίως η προστασία αυτών που δικαιοπράκτουν από απερίσκεπτες και επιπόλαιες αποφάσεις. Ο τύπος όμως εξυπηρετεί και άλλους σκοπούς, όπως π.χ. τη διευκόλυνση απόδειξης της κατάρτισης και του περιεχομένου μιας δικαιοπραξίας, τον έλεγχο της δικαιοπραξίας από κάποια δημόσια αρχή, ακόμη και φοροεισπρακτικούς σκοπούς.

Όταν ο νόμος επιβάλλει την τήρηση συγκεκριμένου τύπου (π.χ. συμβολαιογραφικού εγγράφου) και δεν τηρηθεί, η δικαιοπραξία είναι άκυρη. Πολλές φορές όμως ο τύπος έχει αποδεικτικό χαρακτήρα, δηλαδή αποβλέπει απλά στην απόδειξη της κατάρτισης και του περιεχομένου μιας δικαιοπραξίας (π.χ. συμφωνητικό μίσθωσης). Στις περιπτώσεις αυτές η μη τήρησή του δεν επιδρά στο κύρος της δικαιοπραξίας.

Το απλούστερο είδος τύπου που απαιτεί ο νόμος είναι το *ιδιωτικό έγγραφο*, το οποίο μπορεί να είναι δακτυλογραφημένο ή να έχει γραφεί από τρίτον, αρκεί να φέρει ιδιόγραφη υπογραφή. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο νόμος δεν αρκείται στο ιδιωτικό έγγραφο, αλλά για μεγαλύτερη προστασία των συναλλασσόμενων και κυρίως για να εξασφαλίσει την ασφάλεσση και ευκολότερη φορολογία ορισμένων συναλλαγών απαιτεί συμβολαιογραφικό έγγραφο. Συμβολαιογραφικός τύπος απαιτείται κυρίως στις συμβάσεις που αφορούν ακίνητα.

Μια άλλη μορφή τύπου είναι και η δήλωση ενώπιον κάποιας αρμόδιας αρχής (π.χ. δήλωση αποποίησης κληρονομιάς στο γραμματέα του δικαστηρίου της κληρονομιάς).

ε. Περιεχόμενο σύμφωνο με το νόμο και τα χρηστά ήθη

Για να είναι έγκυρη μια δικαιοπραξία πρέπει το περιεχόμενό της να μην έρχεται σε αντίθεση με απαγορευτικές διατάξεις του νόμου ή με τα χρηστά ήθη, δηλαδή με τις αντιλήψεις για την ηθική του μέσου κοινωνικού ανθρώπου χωρίς ακρότητες. Διαφορετικά θα είναι άκυρη. Π.χ. άκυρη είναι η σύμβαση πώλησης ναρκωτικών ή η πριν από το γάμο συμφωνία των συζύγων να μη συγκατοικούν ή η συμφωνία για την αλλαγή θρησκειύματος έναντι χρηματικής αμοιβής ή η σύμβαση με την οποία δεσμεύεται υπέρμετρα η προσωπική ελευθερία του ανθρώπου.

Επίσης άκυρες είναι οι αισχροκερδείς δικαιοπραξίες, δηλαδή οι δικαιοπραξίες με τις οποίες εκμεταλλευόμενος κάποιος την ανάγκη, την επιπολαιότητα ή την απειρία του άλλου πετυχαίνει για τον εαυτό του ή για τρίτον περιουσιακά οφέλη, δυσανάλογα μεγαλύτερα από αυτά που προσφέρει. Π.χ. ο Α αγοράζει το αυτοκίνητο του Β σε εξευτελιστική τιμή, εκμεταλλευόμενος την ανάγκη του να αντιμετωπίσει κάποια σοβαρή ασθένεια.

3. Συμβάσεις

Οι συμβάσεις αποτελούν το πιο συνηθισμένο και το πιο σπουδαίο είδος δικαιοπραξίας. Καταρτίζονται με τη σύμπτωση δύο ή περισσότερων δηλώσεων θέλησας, που, αν και εκφράζουν διαφορετικά συμφέροντα, επιδιώκουν το ίδιο έννομο αποτέλεσμα. Π.χ. τα συμφέροντα του πωλητή είναι διαφορετικά από του αγοραστή και οι δύο όμως επιδιώκουν το ίδιο αποτέλεσμα, δηλαδή τη σύναψη της αγοραπωλησίας.

Στη σύμβαση η δήλωση θέλησης που προηγείται χρονικά ονομάζεται *πρόταση*, αυτή που ακολουθεί ονομάζεται *αποδοχή*. Σε αρκετές όμως περιπτώσεις πρόταση και αποδοχή συμπίπτουν χρονικά.

Συνήθως η σύμβαση καταρτίζεται σ' ένα και μόνο στάδιο (π.χ. αγορά καταναλωτικών αγαθών). Είναι δυνατόν όμως πριν από την τελική κατάρτιση μιας σύμβασης να προηγηθούν το *στάδιο των διαπραγματεύσεων* και το *στάδιο του προσυμφώνου*, για να επακολουθήσει η οριστική σύμβαση.

Το στάδιο των διαπραγματεύσεων αρχίζει με την εκδήλωση ενδιαφέροντος για την κατάρτιση της σύμβασης και τελειώνει ή με την οριστική ματαίωση κατάρτισης της σύμβασης ή με την κατάρτιση προσυμφώνου ή με την κατάρτιση της οριστικής σύμβασης.

Καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων δημιουργείται μια σχέση εμπιστοσύνης μεταξύ των προσώπων που μέλλουν να συμβληθούν, τα οποία πρέπει στο στάδιο αυτό να τηρούν τη συμπεριφορά που υπαγορεύεται από την καλή πίστη και τα συναλλακτικά ήθη. Η υπαίτια παράβαση αυτής της συμπεριφοράς μπορεί να προκαλέσει ζημιά σε κάποιον από τους διαπραγματευόμενους, οπότε αυτός που προκάλεσε τη ζημιά υποχρεούται να αποζημιώσει αυτόν που ζημιώθηκε.

Μερικές φορές ακόμη και μετά το στάδιο των διαπραγματεύσεων δεν είναι δυνατόν για διάφορους λόγους να καταρτιστεί η σύμβαση και παράλληλα οι ενδιαφερόμενοι θέλουν να δεσμευτούν με τους όρους που συμφώνησαν. Για παράδειγμα ο αγοραστής ενός ακινήτου περιμένει την έγκριση ενός δανείου ή χρειάζεται χρόνο για να ελέγξει τους τίτλους του ακινήτου. Στις περιπτώσεις αυτές οι συμβαλλόμενοι καταρτίζουν μια προκαταρκτική σύμβαση, μια προσύμβαση που ονομάζεται *προσύμφωνο*, με την οποία δεσμεύονται να συνάψουν στο μέλλον και σε χρονικό διάστημα που συμφωνούν την οριστική σύμβαση, με τους βασικούς όρους που έχουν ήδη συμφωνήσει. Στην περίπτωση που υπάρξει προσύμφωνο, αυτό καταρτίζεται με τον ίδιο τύπο που προβλέπεται για τη σύμβαση που θα ακολουθήσει (π.χ. απαιτείται συμβολαιογραφικό έγγραφο για το προσύμφωνο αγοραπωλησίας ακινήτου).

Συνήθως η σύμβαση είναι προϊόν της ελεύθερης επιλογής των συμβαλλόμενων, με βάση την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, που διαπνέει όλο το ιδιωτικό δίκαιο. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις, που η κατάρτιση μιας σύμβασης επιβάλλεται υποχρεωτικά στον ένα συμβαλλόμενο (π.χ. παράταση μισθώσεων). Αυτή είναι η λεγόμενη *αναγκαστική σύμβαση*. Επίσης υπάρχουν περιπτώσεις, όπου το περιεχόμενο μιας σύμβασης δεν καθορίζεται ύστερα από διαπραγματεύσεις μεταξύ των συμβαλλόμενων, διότι οι όροι είναι ήδη προδιατυπωμένοι από τον ένα συμβαλλόμενο και ο άλλος ή θα τους δεχθεί όπως έχουν και θα προχωρήσει στη σύμβαση ή θα απορρίψει τη σύμβαση (π.χ. συμβάσεις με ΔΕΗ, ΟΤΕ, ΕΥΔΑΠ, εταιρείες κινητής τηλεφωνίας κτλ.). Αυτές είναι οι λεγόμενες *συμβάσεις προσχώρησης*.

Ειδικός νόμος για την προστασία των καταναλωτών προβλέπει ειδικές διατάξεις για τις συμβάσεις που καταρτίζονται μεταξύ προμηθευτών και καταναλωτών, εκτός εμπορικού καταστήματος ή από απόσταση ή για τις συμβάσεις που καταρτίζονται με τις σύγχρονες μεθόδους της πληροφορικής, που είναι γνωστές ως «*συμβάσεις ηλεκτρονικής επικοινωνίας*». Οι ειδικές αυτές διατάξεις αποσκοπούν κυρίως στην προστασία των καταναλωτών.

4. Ερμηνεία των δικαιιοπραξιών

Όπως οι κανόνες δικαίου, έτσι και οι δικαιιοπραξίες, μονομερείς ή συμβάσεις, είναι δυνατόν να περιέχουν ασάφειες, οπότε πρέπει να ερμηνευθούν. Η ερμηνεία μιας δικαιιοπραξίας δεν είναι πάντα απλή υπόθεση, δεδομένου ότι μπορεί να εμπλέκονται πολλά πρόσωπα με διαφορετικά συμφέροντα, που αντιλαμβάνονται διαφορετικά το νόημα μιας δήλωσης.

Για την ερμηνεία των δικαιιοπραξιών ο Α.Κ. καθιερώνει δύο βασικούς κανόνες. Σύμφωνα με τον πρώτο κατά την ερμηνεία της δήλωσης της βουλήσεως αναζητείται το αληθινό νόημά της χωρίς προσήλωση στις λέξεις. Σύμφωνα με το δεύτερο, οι συμβάσεις ερμηνεύονται όπως απαιτεί η καλή πίστη λαμβανομένων υπόψη και των συναλλακτικών ηθών. Από το συνδυασμό των κανόνων αυτών προκύπτει ότι κατά την ερμηνεία των δικαιιοπραξιών - μονομερών ή συμβάσεων - πρέπει να αναζητείται η αληθινή θέληση των προσώπων που δικαιιοπρακτούν χωρίς προσήλωση στις λέξεις και με την προϋπόθεση ότι αυτά ενεργούν στα πλαίσια της καλής πίστης και των συναλλακτικών ηθών.

ΔΟΜΗ

Γαλλική δίκη του 15ου αιώνα σε μικρογραφία του Ζαν Φουκέ. Στην ιστορία της ποινικής δίκης διακρίνονται δύο κύρια συστήματα: το κατηγορητικό, που βασίζεται στην προφορικότητα και δημοσιότητα της συζήτησης, και το εξωτερικό, που χαρακτηρίζεται από τη γραπτή διαδικασία και τη μυστικότητα.

Περίληψη

Δικαιοπραξία είναι η δήλωση βουλήσεως ή και η πράξη βουλήσεως, που στοχεύει στη δημιουργία κάποιου έννομου αποτελέσματος, στο οποίο απέβλεπε αυτός που έκανε τη δήλωση.

Οι δικαιοπραξίες ανάλογα με τα ειδικότερα χαρακτηριστικά τους διακρίνονται σε διάφορα είδη, όπως: Μονομερείς και πολυμερείς, εν ζωή και αιτία θανάτου, προσωπικές και περιουσιακές, εκποιητικές και υποσχετικές, επαχθείς και χαριστικές, τυπικές και άτυπες. Από τις πολυμερείς δικαιοπραξίες ιδιαίτερη πρακτική σημασία έχουν οι συμβάσεις που διακρίνονται σε ετεροβαρείς και αμφοτεροβαρείς.

Για την έγκυρη κατάρτιση των δικαιοπραξιών απαιτούνται οι εξής προϋποθέσεις:

α) Δήλωση βουλήσεως, β) Ικανότητα για δικαιοπραξία, γ) Συμφωνία μεταξύ δηλώσεως και βουλήσεως, δ) Τήρηση του απαιτούμενου τύπου, ε) Περιεχόμενο σύμφωνο με το νόμο και τα χρηστά ήθη.

Ειδικές διατάξεις προβλέπει ο Α.Κ. για την κατάρτιση των συμβάσεων, που μπορεί να γίνει σε ένα μόνο στάδιο ή σε περισσότερα στάδια. Στην τελευταία περίπτωση μπορεί να υπάρξει ένα στάδιο διαπραγματεύσεων, να επακολουθήσει η κατάρτιση προσυμφώνου και τέλος να καταρτιστεί η οριστική σύμβαση. Στον Α.Κ. ισχύει η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, που κάμπτεται με τις λεγόμενες αναγκαστικές συμβάσεις ή τις συμβάσεις προσχώρησης.

Οι ασάφειες των δικαιοπραξιών - μονομερών ή συμβάσεων - ερμηνεύονται όπως απαιτεί η καλή πίστη, λαμβανομένων υπόψη και των συναλλακτικών ηθών.

- 1** Τι είναι δικαιοπραξία; Πόσα είδη δικαιοπραξιών γνωρίζετε;
- 2** Ποιες είναι οι προϋποθέσεις έγκυρης κατάρτισης των δικαιοπραξιών;
- 3** Ποιοι στερούνται απόλυτα τη δικαιοπρακτική ικανότητα; Ποιοι έχουν περιορισμένη δικαιοπρακτική ικανότητα;
- 4** Τι είναι εικονική δικαιοπραξία;
- 5** Οι αισχροκερδείς δικαιοπραξίες είναι έγκυρες;
- 6** Τι είναι προσύμφωνο;
- 7** Ο Α προτείνει στο Β να του πουλήσει το αυτοκίνητό του με όλα του τα εξαρτήματα έναντι 2.000.000 δρχ. Ο Β συμφωνεί. Όταν όμως ο Α παραδίδει το αυτοκίνητο στο Β, ο τελευταίος διαπιστώνει ότι λείπει το κλιματιστικό, που ήξερε ότι υπήρχε και το διεκδικεί από τον Α. Ο Α ισχυρίζεται ότι, όταν έλεγε «όλα τα εξαρτήματα», δεν εννοούσε και το κλιματιστικό. Πώς θα ερμηνευθεί η σύμβαση; Περιλαμβάνεται στην πώληση ή όχι το κλιματιστικό;

ΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΟΡΟΙ ΣΤΙΣ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΕΣ

1. Αίρεση

Σε αρκετές περιπτώσεις οι συναλλασσόμενοι επιθυμούν να εξαρτήσουν την ενέργεια της δικαιοπραξίας από την επέλευση ενός μελλοντικού γεγονότος ή από την ενέργεια ενός τρίτου προσώπου. Αυτό μπορεί να γίνει προσθέτοντας στη δικαιοπραξία έναν όρο που λέγεται *αίρεση*. *Αίρεση*, επομένως, είναι ο όρος της δικαιοπραξίας, σύμφωνα με τον οποίο τα αποτελέσματά της εξαρτώνται από ένα γεγονός μελλοντικό και αβέβαιο. Π.χ. ο Α πωλεί στο Β ένα ακίνητο με τον όρο ότι θα κρατήσει την κυριότητά του, μέχρι να εξοφληθεί το τίμημα.

Οι αιρέσεις διακρίνονται σε διάφορα είδη. Σημαντικότερη είναι η διάκριση των αιρέσεων σε αναβλητικές και διαλυτικές.

Αναβλητική είναι η αίρεση βάσει της οποίας τα αποτελέσματα μιας δικαιοπραξίας αναβάλλονται μέχρι το χρονικό σημείο, που θα συμβεί και αν συμβεί το μελλοντικό γεγονός, από το οποίο εξαρτάται η ενέργεια της δικαιοπραξίας. Π.χ. ο Α νοικιάζει ένα διαμέρισμα στην Αθήνα στο Β και ταυτόχρονα συμφωνούν ότι η μίσθωση θα ισχύει, αν ο Β πετύχει στις εξετάσεις και εισαχθεί στο Πανεπιστήμιο Αθηνών.

Διαλυτική είναι η αίρεση βάσει της οποίας τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας επέρχονται αμέσως, αλλά ανατρέπονται μόλις επέλθει και αν επέλθει το μελλοντικό γεγονός, από το οποίο εξαρτήθηκε η ενέργεια της δικαιοπραξίας. Π.χ. ο Α νοικιάζει ένα διαμέρισμα στο Β δημόσιο υπάλληλο και ταυτόχρονα συμφωνεί ότι η μίσθωση θα παύσει να ισχύει, αν ο Β μετεταθεί σε άλλη πόλη.

Οι αιρέσεις, εκτός από αναβλητικές και διαλυτικές, διακρίνονται επίσης σε *εξουσιαστικές*, *τυχαίες* και *μικτές*. *Εξουσιαστική* είναι η αίρεση της οποίας η πραγματοποίηση εξαρτάται από ορισμένη μελλοντική συμπεριφορά αυτών που δικαιοπρακτούν (π.χ. η αίρεση αγαμίας). *Τυχαία* είναι η αίρεση της οποίας η πραγματοποίηση δεν εξαρτάται από τη θέληση αυτών που δικαιοπρακτούν, αλλά από τυχαία περιστατικά, π.χ. υπόσχομαι στον Α δώρο ένα ακίνητο, αν κερδίσει το λαχείο μου. *Μικτή* είναι η αίρεση η πραγματοποίηση της οποίας εξαρτάται και από τυχαία περιστατικά και από τη θέληση αυτών που δικαιοπρακτούν (π.χ. η αίρεση αν η Α παντρευτεί ορισμένο άτομο).

Σε ορισμένες περιπτώσεις αυτοί που δικαιοπρακτούν εξαρτούν τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας τους από γεγονότα που δεν μπορούν να χαρακτηριστούν ως γνήσιες αιρέσεις.

Αυτές συνήθως λέγονται νόθοι ή *καταχρηστικές αιρέσεις* και σ' αυτές δεν έχουν εφαρμογή οι διατάξεις του Α.Κ. περί αιρέσεων.

Τέτοιες αιρέσεις είναι:

- α** Οι αναφερόμενες σε γεγονότα *παρόντα* ή *παρελθόντα* (π.χ. επί δωρεάς η αίρεση της επιτυχίας στις εξετάσεις, τα αποτελέσματα των οποίων έχουν ήδη δημοσιευτεί).
- β** Οι *αναγκαίες* αιρέσεις, όταν δηλαδή τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας εξαρτώνται από γεγονότα που οπωσδήποτε θα πραγματοποιηθούν (π.χ. η δωρεά ακινήτου αν πεθάνει ο τάδε). Η αναγκαία αίρεση ουσιαστικά είναι προθεσμία.
- γ** Οι *νομικές* αιρέσεις, όταν δηλαδή τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας εξαρτώνται από περιστατικά που ο νόμος προβλέπει ως προϋπόθεση της δικαιοπραξίας. (Π.χ. απόκτηση κυριότητας ακινήτου, εφόσον μεταγραφεί το συμβόλαιο αγοραπωλησίας).

Ορισμένες αιρέσεις δεν επιτρέπονται, επειδή είναι *παράνομες* ή *ανήθικες*, και, αν περιληφθούν σε μια δικαιοπραξία, επιφέρουν την ολική ακυρότητά της. Π.χ. ο Α υπόσχεται στη Β 5.000.000 δρχ., αν χωρίσει με το σύζυγό της. Σε ορισμένες περιπτώσεις οι αιρέσεις θεωρούνται σαν να μην έχουν περιληφθεί καθόλου σε μια δικαιοπραξία, όπως συμβαίνει με την αίρεση της αγαμίας, π.χ. αν ο Α αφήσει κληρονόμο του τη Β υπό την αίρεση να μείνει ανύπαντρη, η αίρεση αυτή θεωρείται σαν να μην έχει γραφτεί. Δυσκολονόητες, αντιφατικές ή αδύνατες αιρέσεις επιφέρουν ακυρότητα της όλης δικαιοπραξίας ή επί διαλυτικών αιρέσεων δεν έχουν καμιά ενέργεια. Σε ορισμένες δικαιοπραξίες δεν επιτρέπονται από το νόμο αιρέσεις (δικαιοπραξίες ανεπίδεκτες αιρέσεων) όπως π.χ. στο γάμο, στην υιοθεσία, στην αναγνώριση παιδιού που γεννήθηκε χωρίς γάμο των γονέων του, στην αποδοχή ή αποποίηση της κληρονομιάς κτλ.

Τα Παλιά Ανάκτορα, χαρακτηριστικό κτίριο της αρχιτεκτονικής της οθωνικής περιόδου, του αρχιτέκτονα Γκαίρτνερ (1836-1840). Σήμερα στεγάζεται η Βουλή. Εμπρός, το μνημείο του Άγνωστου Στρατιώτη.

2. Προθεσμία

Σε πολλές περιπτώσεις οι συναλλασσόμενοι προσθέτουν έναν όρο στη δικαιοπραξία σύμφωνα με τον οποίο τα αποτελέσματά της εξαρτώνται από ένα ορισμένο χρονικό σημείο ή από ένα μελλοντικό αλλά βέβαιο γεγονός. Π.χ. μισθωτής και εκμισθωτής συμφωνούν ότι η μίσθωση του ακινήτου αρχίζει από την 1η Ιανουαρίου του επόμενου έτους ή ότι ο μισθωτής θα παραδώσει το ακίνητο δύο μήνες μετά τη σύναψη της μίσθωσης. Ο όρος αυτός λέγεται *προθεσμία* και μάλιστα στο πιο πάνω παράδειγμα η προθεσμία είναι *αναβλητική*. Μπορεί όμως να τεθεί ως όρος στη δικαιοπραξία και διαλυτική προθεσμία, δηλαδή ο όρος ότι τα αποτελέσματά της θα παύσουν μετά από ένα ορισμένο χρονικό σημείο ή μετά από ένα μελλοντικό αλλά βέβαιο γεγονός π.χ. ότι ένα σωματείο θα διαλυθεί μετά από 20 χρόνια ή ότι μια επαγγελματική μίσθωση θα λήξει με το θάνατο του μισθωτή.

Η διαφορά μεταξύ αιρέσεως και προθεσμίας είναι ότι η επέλευση του μελλοντικού χρονικού σημείου ή γεγονότος στην προθεσμία είναι βέβαιη, ενώ στην αίρεση αβέβαιη.

Οι αιρέσεις και οι προθεσμίες αποτελούν εκδήλωση της αρχής της ελευθερίας της θελήσεως που διαπνέει ολόκληρο το ιδιωτικό δίκαιο. Με τον τρόπο αυτό τα πρόσωπα μπορούν να προσαρμόσουν εκ των προτέρων τα συμφέροντά τους προς μελλοντικά και αβέβαια γεγονότα, ακόμη και προς μελλοντική συμπεριφορά τρίτων.

Ο όρος «προθεσμία» όμως έχει και άλλες έννοιες στο νόμο. Μπορεί να σημαίνει και το χρονικό διάστημα ή σημείο που καθορίζει ο νόμος, μια δικαστική απόφαση ή και μια δικαιοπραξία. Π.χ. ένας νόμος σχετικός με την εκπαίδευση ορίζει ότι θα ισχύσει από 1.9.2000 ή από το επόμενο σχολικό έτος.

Επίσης ως προθεσμία νοείται και το χρονικό διάστημα που τάσσεται από το νόμο μέσα στο οποίο πρέπει να ασκηθεί ένα δικαίωμα, διότι διαφορετικά αυτό χάνεται. Π.χ. ορίζεται στο νόμο ότι μπορεί να ζητήσει κάποιος την ακύρωση μιας δικαιοπραξίας που είναι αποτέλεσμα πλάνης ή απάτης μέσα σε δύο χρόνια από την κατάρτιση της δικαιοπραξίας.

Περίληψη

Αίρεση είναι ο όρος της δικαιοπραξίας, σύμφωνα με τον οποίο τα αποτελέσματά της εξαρτώνται από ένα γεγονός μελλοντικό και αβέβαιο.

Οι αιρέσεις διακρίνονται σε αναβλητικές και διαλυτικές, εξουσιαστικές, τυχαίες και μικτές. Παράνομες ή ανήθικες αιρέσεις δεν επιτρέπεται να περιληφθούν σε μια δικαιοπραξία. Ορισμένες δικαιοπραξίες δεν επιδέχονται αιρέσεις, όπως π.χ. ο γάμος, η υιοθεσία, η αποδοχή της κληρονομιάς.

Προθεσμία είναι ο πρόσθετος όρος της δικαιοπραξίας, σύμφωνα με τον οποίο εξαρτώνται τα αποτελέσματά της από ένα γεγονός μελλοντικό αλλά βέβαιο. Οι προθεσμίες μπορεί να είναι αναβλητικές και διαλυτικές.

- 1 Τι είναι αναβλητική και τι διαλυτική αίρεση;
- 2 Τι είναι προθεσμία ως πρόσθετος όρος της δικαιοπραξίας;
- 3 Ο Α συμφωνεί με τη Β ότι ο γάμος τους θα διαλυθεί, αν μέσα σε πέντε χρόνια δεν αποκτήσουν παιδί. Τι είναι ο όρος αυτός και επιτρέπεται να τεθεί στο γάμο;

ΜΗ ΑΥΤΟΠΡΟΣΩΠΗ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΤΗΣ ΔΙΚΑΙΟΠΡΑΞΙΑΣ

1. *Αντιπροσώπηση*

Πολλές φορές για διάφορους πραγματικούς ή νομικούς λόγους δεν μπορούμε να δικαιοπρακήσουμε οι ίδιοι και χρειάζεται να μας αντιπροσωπεύσει κάποιος άλλος. Π.χ. έναν πολυάσχολο επιχειρηματία αντιπροσωπεύει συνήθως κάποιος συνεργάτης του.

Αντιπροσώπηση είναι ο θεσμός σύμφωνα με τον οποίο ένα πρόσωπο που ονομάζεται *αντιπρόσωπος* καταρτίζει δικαιοπραξίες όχι για τον εαυτό του, αλλά για λογαριασμό κάποιου τρίτου που λέγεται *αντιπροσωπευόμενος*.

Η αντιπροσώπηση διακρίνεται σε *άμεση* και *έμμεση*, *εκούσια* (θελημένη) και *νόμιμη*.

Άμεση αντιπροσώπηση υπάρχει, όταν ο αντιπρόσωπος δικαιοπρακτεί στο όνομα και για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου, έτσι ώστε τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας να επέρχονται άμεσα στο πρόσωπο του αντιπροσωπευόμενου. Π.χ. ο Α αγοράζει ένα αυτοκίνητο στο όνομα και για λογαριασμό του Β. Ο Α είναι αντιπρόσωπος, ο Β ο αντιπροσωπευόμενος. Ο Β αποκτά την κυριότητα του αυτοκινήτου, σαν να είχε ενεργήσει αυτοπρόσωπα.

Έμμεση αντιπροσώπηση υπάρχει, όταν ο αντιπρόσωπος δικαιοπρακτεί μεν για λογαριασμό του αντιπροσωπευόμενου αλλά στο όνομά του, έτσι ώστε τα αποτελέσματα της δικαιοπραξίας αρχικά επέρχονται στο πρόσωπό του και μετά με ιδιαίτερη δικαιοπραξία μεταξύ αντιπροσώπου και αντιπροσωπευόμενου μεταβιβάζονται στο δεύτερο. Π.χ. ο Α δίνει εντολή στο Β να αγοράσει ένα οικόπεδο ως έμμεσος αντιπρόσωπός του, επειδή λόγω γνωριμιών του με τον πωλητή πιθανόν να πετύχει καλύτερη τιμή. Ο Β αγοράζει το οικόπεδο στο όνομά του και μετά με ιδιαίτερη δικαιοπραξία το μεταβιβάζει στον Α.

Εκούσια είναι η αντιπροσώπηση που βασίζεται στη θέληση του αντιπροσωπευόμενου. Στην περίπτωση αυτή η εξουσία για αντιπροσώπηση δίνεται στον αντιπρόσωπο με πληρεξουσιότητα.

Νόμιμη είναι η αντιπροσώπηση που δεν εξαρτάται από τη θέληση του αντιπροσωπευόμενου, αλλά πηγάζει απευθείας από το νόμο. Π.χ. τα ανήλικα αντιπροσωπεύονται από τους γονείς τους, που ασκούν τη γονική μέριμνα, ένας πνευματικά ασθενής που βρίσκεται σε δικαστική συμπαράσταση αντιπροσωπεύεται από το δικαστικό συμπαραστάτη του.

Ο αντιπρόσωπος πρέπει να ενεργεί μέσα στα όρια της εξουσίας που του ορίζει ο αντιπροσωπευόμενος. Υπέρβαση των ορίων αυτών ισοδυναμεί με έλλειψη εξουσίας για αντιπροσώπευση. Π.χ. ο Α δίνει την εντολή στο Β χρηματιστή να του αγοράσει 10 μετοχές της Εθνικής Τράπεζας. Ο Β αγοράζει 15, επειδή θεώρησε ότι η τιμή τους ήταν χαμηλή με ανοδικές τάσεις. Ο Α δεν είναι υποχρεωμένος να δεχθεί τις επιπλέον μετοχές και να καταβάλει το τίμημα.

Ορισμένες δικαιοπραξίες που ορίζονται από το νόμο καταρτίζονται μόνο αυτοπρόσωπα και δεν επιδέχονται αντιπροσώπευση, π.χ. γάμος, υιοθεσία, διαθήκη κτλ.

2. Πληρεξουσιότητα

Πληρεξουσιότητα είναι η δικαιοπραξία με την οποία χορηγείται εξουσία για αντιπροσώπευση. Είναι σαφές ότι η πληρεξουσιότητα αναφέρεται μόνο στην εκούσια αντιπροσώπευση. Η χορήγηση πληρεξουσιότητας δεν εμποδίζει βέβαια αυτόν που τη χορήγησε να ενεργήσει τελικά ο ίδιος.

Με βάση διάφορα κριτήρια, όπως το περιεχόμενο ή ο τρόπος που χορηγείται, η πληρεξουσιότητα διακρίνεται κυρίως σε:

α *Γενική και ειδική.* Γενική είναι η πληρεξουσιότητα που δίνει εντολή δράσης για όλες ή για ένα μεγάλο αριθμό δικαιοπραξιών του εξουσιοδότη.

Ειδική είναι η πληρεξουσιότητα που αναφέρεται σε συγκεκριμένες δικαιοπραξίες ή συγκεκριμένο είδος δικαιοπραξιών. Ορισμένες δικαιοπραξίες απαιτούν από το νόμο την ύπαρξη ειδικής πληρεξουσιότητας (π.χ. αποποίηση κληρονομιάς).

β *Ατομική και συλλογική*

Στην ατομική πληρεξουσιότητα ο αντιπρόσωπος είναι ένα μόνο πρόσωπο, στη συλλογική είναι πολλά, που μπορούν να ενεργούν είτε ο καθένας ατομικά, είτε όλοι μαζί από κοινού (π.χ. ο Α επιχειρηματίας ορίζει πληρεξούσιους του για αγορά μηχανημάτων το Β και το Γ και ταυτόχρονα ορίζει ότι για αγορά μηχανήματος πάνω από 10.000.000 δρχ. θα ενεργούν μαζί).

γ *Μεταπληρεξουσιότητα ή υποπληρεξουσιότητα*

Σε ορισμένες περιπτώσεις ο πληρεξούσιος έχει την εξουσία από τον πληρεξουσιοδότη του να μεταβιβάζει σε τρίτον την εξουσία αντιπροσώπευσής του. Ο τρίτος αυτός ονομάζεται *μεταπληρεξούσιος* ή *υποπληρεξούσιος*. Αν ο μεταπληρεξούσιος αντιπροσωπεύει τον αντιπροσωπευόμενο, χωρίς να αναφέρεται στην αρχική πληρεξουσιότητα, πρόκειται για άμεση

μεταπληρεξουσιότητα. Αν τον αντιπροσωπεύει με αναφορά στην αρχική πληρεξουσιότητα, έχουμε έμμεση μεταπληρεξουσιότητα.

Η πληρεξουσιότητα είναι καταρχήν άτυπη δικαιοπραξία.

Εξαιρετικά υποβάλλεται σε τύπο, αν αναφέρεται σε τυπική δικαιοπραξία (π.χ. για αγορά ακινήτου η πληρεξουσιότητα δίνεται με συμβολαιογραφικό έγγραφο).

Η πληρεξουσιότητα παύει είτε για λόγους γενικούς, π.χ. όταν τελειώσει η ενέργεια για την οποία δόθηκε ή αυτή γίνει αδύνατη, είτε για λόγους ειδικούς, π.χ. θάνατος του αντιπροσώπου ή του αντιπροσωπευόμενου, παραίτηση του πληρεξουσίου, ανάκληση της πληρεξουσιότητας κτλ. Η ανάκληση της πληρεξουσιότητας γίνεται οποτεδήποτε με σχετική δήλωση του αντιπροσωπευόμενου προς τον πληρεξούσιο ή προς τον τρίτο που θα συμβληθεί μαζί του.

Σε εξαιρετικές περιπτώσεις η πληρεξουσιότητα δεν ανακαλείται, όπως π.χ. όταν ο πληρεξουσιοδότης παραιτήθηκε από το δικαίωμα ανάκλησης.

ΔΟΜΗ

Ονορέ Ντωμιέ (1807-1878): «Ο δικηγόρος». Ο ζωγράφος έχει φιλοτεχνήσει και άλλα ανάλογα έργα.

Περίληψη

Αντιπροσώπευση είναι ο θεσμός σύμφωνα με τον οποίο ένα πρόσωπο που ονομάζεται αντιπρόσωπος καταρτίζει δικαιοπραξίες όχι για τον εαυτό του, αλλά για λογαριασμό κάποιου τρίτου που ονομάζεται αντιπροσωπευόμενος.

Η αντιπροσώπευση διακρίνεται σε άμεση και έμμεση, εκούσια και νόμιμη.

Η εκούσια αντιπροσώπευση παρέχεται με ειδική δικαιοπραξία, που λέγεται πληρεξουσιότητα. Η πληρεξουσιότητα μπορεί να είναι γενική και ειδική, ατομική και συλλογική. Στην πληρεξουσιότητα μπορεί να ορίζεται και μεταπληρεξούσιος ή υποπληρεξούσιος. Κατά κανόνα η πληρεξουσιότητα ανακαλείται.

- 1 Τι είναι άμεση και τι έμμεση αντιπροσώπευση;
- 2 Τι είναι γενική και τι ειδική πληρεξουσιότητα;
- 3 Να αναφέρετε κατηγορίες προσώπων που έχουν αντιπρόσωπο από το νόμο (νόμιμη αντιπροσώπευση).
- 4 Η Α βρίσκεται σε δύσκολη οικονομική κατάσταση και θέλει να πωλήσει τα κοσμήματά της. Για να μη γίνει όμως αυτό γνωστό, εξουσιοδοτεί τη φίλη της Β να τα πωλήσει με το όνομά της (ως δικά της). Χαρακτηρίστε το είδος της αντιπροσώπευσης.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΒΑΣΙΚΑ ΘΕΜΑΤΑ ΕΝΟΧΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

ΕΝΟΧΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΕΝΟΧΙΚΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ

1. Έννοια, πρακτική σημασία και θεμελιώδεις αρχές του ενοχικού δικαίου

Στην καθημερινή συναλλακτική ζωή η κυκλοφορία αγαθών και υπηρεσιών δημιουργεί ορισμένες έννομες σχέσεις που ονομάζονται ενοχικές. Οι ενοχικές έννομες σχέσεις αποτελούν αντικείμενο μελέτης του δεύτερου βιβλίου του Α.Κ. του ενοχικού δικαίου, που διακρίνεται σε γενικό και ειδικό μέρος. Στο γενικό μέρος περιέχονται διατάξεις που εφαρμόζονται γενικά σε όλες τις ενοχικές σχέσεις, ενώ στο ειδικό μέρος περιέχονται διατάξεις, που ρυθμίζουν ειδικά και λεπτομερειακά τις πιο συνηθισμένες ενοχικές σχέσεις, που πηγάζουν είτε από συμβάσεις είτε από το νόμο.

Το ενοχικό δίκαιο είναι συνάρτηση του συστήματος της ελεύθερης οικονομίας, γιατί ευνοείται από την ιδιωτική πρωτοβουλία και τον ελεύθερο ανταγωνισμό. Κύριος σκοπός του είναι η ρύθμιση της οικονομικής ζωής, γι' αυτό και θεωρείται ως το κατεξοχήν δίκαιο των συναλλαγών.

Το ενοχικό δίκαιο διαπνέεται από ορισμένες βασικές αρχές, που αποσκοπούν στην ταχύτητα και ασφάλεια των συναλλαγών, όπως:

- α** Η αρχή της αυτονομίας της ιδιωτικής θέλησης, που στηρίζεται στο δικαίωμα του ανθρώπου για αυτοδιάθεση, όπως αυτή εκφράζεται στο Σύνταγμα (άρθρο 5, παρ. 1 & 2), ιδιαίτερη εκδήλωση της οποίας είναι η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων. Ελευθερία των συμβάσεων σημαίνει ότι κάθε άνθρωπος είναι ελεύθερος να αποφασίσει αν και με ποιον θα καταρτίσει μια σύμβαση και ποιο θα είναι το περιεχόμενό της. Όπως όμως ήδη αναφέρθηκε, η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων τα τελευταία χρόνια κάμπτεται όλο και περισσότερο, διότι διάφοροι ειδικοί νόμοι επιβάλλουν ορισμένες συμβάσεις (αναγκαστικές συμβάσεις) ή οι όροι μιας σύμβασης είναι προδιατυπωμένοι από τον έναν συμβαλλόμενο, οπότε ο άλλος ή τους δέχεται ως έχουν είτε απορρίπτει τη σύμβαση (συμβάσεις προσχώρησης π.χ. με ΔΕΗ, ΟΤΕ κτλ.).
- β** Η αρχή της καλής πίστης, που σημαίνει ότι οι συναλλασσόμενοι πρέπει να ενεργούν με την ευθύτητα και εντιμότητα ενός συνετού και δίκαιου ανθρώπου.
- γ** Η αρχή της εύνοιας προς τον οφειλέτη, επειδή ο οφειλέτης κατά κανόνα είναι ο ασθενέστερος. Στην πραγματικότητα το ενοχικό δίκαιο διαπνέεται από την αρχή της εύνοιας προς τον ασθενέστερο από τους συμβαλλόμενους, είτε αυτός είναι οφειλέτης είτε είναι δανειστής.
- δ** Η αρχή της ευθύνης, που σημαίνει ότι κάθε συμβαλλόμενος φέρει την ευθύνη για τις συνέπειες των πράξεών του.

2. Έννοια ενοχής

Σύμφωνα με τον Α.Κ, «ενοχή είναι η σχέση με την οποία ένα πρόσωπο έχει υποχρέωση προς ένα άλλο σε παροχή». Η ενοχή δηλαδή είναι μια έννομη σχέση μεταξύ δύο προσώπων, από τα οποία το ένα υποχρεούται να προσφέρει στο άλλο μια παροχή και αντίστροφα το δεύτερο δικαιούται να απαιτήσει από το άλλο την παροχή. Το πρόσωπο που υποχρεούται να προσφέρει την παροχή ονομάζεται *οφειλέτης*, το πρόσωπο που δικαιούται να απαιτήσει την παροχή ονομάζεται *δανειστής*.

Αντικείμενο της ενοχής είναι η παροχή, δηλαδή μια ορισμένη συμπεριφορά (πράξη ή παράλειψη) του οφειλέτη απέναντι στο δανειστή. Π.χ. στην πώληση παροχή είναι η υποχρέωση του πωλητή να μεταβιβάσει την κυριότητα του πράγματος που πωλήθηκε. Στο παράδειγμα η παροχή συνίσταται σε πράξη. Σε μια σύμβαση εργασίας μεταξύ Α και Β, ο Α υπάλληλος υπόσχεται στον εργοδότη Β ότι μετά την αποχώρησή του από την εταιρεία δε θα εργαστεί σε όμοια ανταγωνιστική επιχείρηση. Εδώ η παροχή συνίσταται σε παράλειψη.

Η ενοχή από την πλευρά του δανειστή ονομάζεται *ενοχικό δικαίωμα* ή *ενοχική αξίωση* ή *απαίτηση*, από την πλευρά του οφειλέτη ονομάζεται *υποχρέωση* ή *οφειλή* ή *ευθύνη*. Οι λέξεις δηλαδή δανειστής και οφειλέτης δηλώνουν το ενεργητικό και το παθητικό υποκείμενο κάθε ενοχής ή ενοχικής σχέσης.

Οι όροι «ενοχή» και «ενοχική σχέση» ουσιαστικά είναι ταυτόσημοι. Χρησιμοποιούμε όμως τον όρο «ενοχική σχέση», για να δηλώσουμε ένα ενιαίο σύνολο δικαιωμάτων και υποχρεώσεων, που δημιουργούνται από μια τέτοια σχέση μεταξύ δύο προσώπων, ενώ τον όρο «ενοχή», για να δηλώσουμε καθεμιά από αυτές τις ειδικότερες υποχρεώσεις. Π.χ. η σύμβαση εργασίας είναι μια ενιαία ενοχική σχέση, από την οποία πηγάζει ένα πλέγμα δικαιωμάτων και υποχρεώσεων τόσο για τον εργοδότη όσο και για τον εργαζόμενο. Καθεμιά από αυτές τις υποχρεώσεις αποτελεί ενοχή π.χ. υποχρέωση καταβολής του συμφωνημένου ή του νόμιμου μισθού ή των επιδομάτων ή υποχρέωση λήψης μέτρων πρόνοιας, παροχής αδειών κτλ. για τον εργοδότη ή υποχρέωση πίστης, επιμέλειας, εχεμύθειας κτλ. για τον εργαζόμενο.

Η ενοχική σχέση είναι σχέση έννομη, όπως προαναφέρθηκε, και θα πρέπει να διακρίνεται από άλλες συγγενείς έννοιες, όπως οι σχέσεις φιλοφροσύνης ή κοινωνικής ευπρέπειας, που πηγάζουν από τα κοινωνικά ήθη. Η διαφορά είναι ότι οι ενοχικές σχέσεις βασίζονται στη δικαιοπρακτική θέληση των μερών, στην πρόθεσή τους να δεσμευτούν νομικά, ενώ τέτοια πρόθεση δεν υπάρχει στις σχέσεις φιλοφροσύνης. Π.χ. η συμφωνία

του Α με το Β ταξιτζή να τον μεταφέρει από την Αθήνα στο Βόλο είναι σχέση ενοχική και η εκπλήρωσή της είναι υποχρεωτική, εξαναγκαστική. Αντίθετα η συμφωνία του Α με το φίλο του Β να τον μεταφέρει με το αυτοκίνητό του, ως σχέση φιλική, δεν είναι εξαναγκαστική.

Η ενοχή, εκτός από την έννοια της υποχρέωσης, περιέχει και την έννοια του εξαναγκασμού. Αυτό σημαίνει ότι, αν ο οφειλέτης δεν εκπληρώσει την υποχρέωσή του, ευθύνεται και ο δανειστής έχει δικαίωμα να αξιώσει την εκπλήρωση της παροχής εγείροντας αγωγή. Αν από την αγωγή αυτή ο δανειστής δικαιωθεί με δικαστική απόφαση, με την οποία δε συμμορφώνεται ο οφειλέτης, ο δανειστής μπορεί να επιχειρήσει αναγκαστική εκτέλεση στην περιουσία του.

Η ενοχική σχέση δεσμεύει μόνο τα δύο πρόσωπα, το δανειστή και τον οφειλέτη. Τρίτοι δεν μπορούν να αποκτήσουν δικαιώματα και υποχρεώσεις από τη σχέση αυτή.

3. Είδη ενοχών

Οι ενοχές με βάση διάφορα κριτήρια, όπως ο αριθμός των υποκειμένων τους ή το περιεχόμενό τους, διακρίνονται σε διάφορα είδη όπως:

α. Πολυπρόσωπες ενοχές

Η συνηθέστερη και απλούστερη μορφή των ενοχών είναι εκείνη στην οποία υπάρχει ένας δανειστής και ένας οφειλέτης. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις όπου μια ενοχική σχέση έχει περισσότερα υποκείμενα, είτε δανειστές, είτε οφειλέτες. Π.χ. ο Α δανείζει το Β και το Δ ή δύο συνιδιοκτήτες πωλούν τη συνιδιοκτησία τους σε έναν αγοραστή. Εξάλλου είναι δυνατόν μια αρχικά απλή ενοχή να μεταβληθεί σε πολυπρόσωπη, είτε από την πλευρά του δανειστή, είτε από την πλευρά του οφειλέτη, π.χ. στην περίπτωση θανάτου του αρχικού δανειστή ή του αρχικού οφειλέτη, οι οποίοι κληρονομούνται από πολλούς.

Η πολυπρόσωπη ενοχή διακρίνεται σε τρία είδη: α) τη *διαιρετή*, β) την *αδιαίρετη* και γ) τη σε *ολόκληρο ενοχή*.

- α** *Διαιρετή* ενοχή είναι εκείνη της οποίας η παροχή είναι διαιρετή (π.χ. χρήματα) και οι περισσότεροι δανειστές ή οφειλέτες δικαιούνται ή υποχρεούνται κατ' αναλογία της μερίδας τους. Π.χ. ο Α και ο Β, συνιδιοκτήτες ενός ακινήτου, ο μὲν Α κατά τα 2/3 ο δὲ Β κατά το 1/3 πωλούν το ακίνητο στο Γ αντί 3.000.000 δρχ. και συμφωνούν ο μὲν Α να εισπράξει τα 2.000.000 ο δὲ Β το 1.000.000.
- β** *Αδιαίρετη* ενοχή είναι εκείνη της οποίας η παροχή από τη φύση της είναι αδιαίρετη. Στην περίπτωση αυτή, αν είναι πολλοί οι οφειλέτες, καθένας από αυτούς ευθύνεται απέναντι του δανειστή για ολόκληρη την παροχή. Αν είναι πολλοί οι δανειστές, ο οφειλέτης υποχρεούται να καταβάλει την παροχή σε όλους μαζί. Π.χ. οι Α και Β παραδίδουν στο Γ ένα κειμήλιο για φύλαξη. Ο Γ υποχρεούται να το επιστρέψει και στους δύο μαζί.
- γ** *Ενοχή σε ολόκληρο* είναι η ενοχή στην οποία καθένας από τους πολλούς δανειστές δικαιούται να απαιτήσει από τον οφειλέτη ή καθένας από τους πολλούς οφειλέτες υποχρεούται να εκπληρώσει προς το δανειστή ολόκληρη την παροχή, με την έννοια ότι η καταβολή θα γίνει μια φορά και θα εξαντληθούν τα δικαιώματα κάθε δανειστή. Από τα ανωτέρω είναι προφανές ότι η ενοχή σε ολόκληρο εμφανίζεται είτε ως *παθητική ενοχή* (ή διαφορετικά *οφειλή σε ολόκληρο*), όταν πολλοί οφειλέτες οφείλουν την ίδια παροχή, είτε ως *ενεργητική ενοχή* (ή διαφορετικά *απαίτηση σε ολόκληρο*), όταν υπάρχουν περισσότεροι δανειστές της ίδιας παροχής. Είναι δυνατόν μια ενοχή σε ολόκληρο να είναι ταυτόχρονα ενεργητική και παθητική.

Μεγαλύτερη πρακτική σημασία έχει η παθητική ενοχή σε ολόκληρο, διότι με αυτήν εξασφαλίζονται τα συμφέροντα του δανειστή, αφού λόγω της ύπαρξης πολλών συνοφειλετών μειώνεται ο κίνδυνος της αφερεγγυότητας του οφειλέτη, με την έννοια ότι, και κάποιος από τους οφειλέτες να είναι αφερέγγυος, ο δανειστής μπορεί να εισπράξει από κάποιον άλλον την απαίτησή του. Εξάλλου η οφειλή σε ολόκληρο δίνει στο δανειστή την ευχέρεια να απαιτήσει την είσπραξη του χρέους από εκείνον τον οφειλέτη που είναι σιγουρότερο και ευκολότερο να καταβάλει το χρέος. Π.χ. από αυτόν που κατοικεί πλησιέστερα.

β. Ενοχές είδους και ενοχές γένους

Ενοχή είδους είναι εκείνη της οποίας η παροχή προσδιορίζεται ατομικά, είναι δηλαδή καθορισμένο το αντικείμενο που θα δοθεί στο δανειστή και δεν υπάρχουν περιθώρια επιλογής του, π.χ. πώληση του τάδε διαμερίσματος της τάδε πολυκατοικίας. Στην περίπτωση αυτή τυχαία καταστροφή ή απώλεια του οφειλόμενου πράγματος έχει ως συνέπεια την απαλλαγή του οφειλέτη. Δηλαδή στην ενοχή είδους τον κίνδυνο φέρει ο δανειστής.

Ενοχή γένους είναι εκείνη της οποίας η παροχή προσδιορίζεται βάσει γενικών γνωρισμάτων μιας ευρύτερης κατηγορίας ομοειδών πραγμάτων, από τα οποία και θα επιλεγεί εκείνο που θα καταβληθεί στο δανειστή, π.χ. πώληση αυτοκινήτου τύπου Volkswagen.

Το αν η ενοχή είναι γένους ή είδους δεν εξαρτάται από τη φύση ή τις ιδιότητες της παροχής, αλλά από το γενεσιουργό της λόγο. Το αν δηλαδή οφείλεται από την αρχή εξατομικευμένο αντικείμενο ή ένα οποιοδήποτε αντικείμενο μιας ευρύτερης κατηγορίας (γένους) είναι θέμα ερμηνείας της διάταξης του νόμου ή της δικαιοπραξίας, από την οποία προέρχεται η ενοχή. Επομένως η διάκριση των ενοχών σε γένους και είδους δεν ταυτίζεται με τη διάκριση των πραγμάτων σε αντικαταστατά και αναντικατάστατα, που βασίζεται στη φύση των πραγμάτων ή στις συνήθειες των συναλλαγών. Κατά κανόνα βέβαια η ενοχή γένους έχει ως αντικείμενο πράγματα *αντικαταστατά* π.χ. κρασί, στάρι κτλ., ενώ η ενοχή είδους πράγματα *αναντικατάστατα* π.χ. συγκεκριμένο οικόπεδο. Είναι δυνατόν όμως οι συμβαλλόμενοι να δημιουργήσουν ενοχή γένους με αντικείμενο αναντικατάστατο πράγμα (π.χ. πώληση ενός οποιοδήποτε πίνακα ζωγραφικής από την τάδε συλλογή) και ενοχή είδους με αντικείμενο αντικαταστατό πράγμα (π.χ. πώληση ολόκληρης της ποσότητας σταριού που βρίσκεται στην Α αποθήκη).

Πολύ συχνά οι συμβαλλόμενοι τη στιγμή της συμφωνίας αρκούνται σε μια γενική περιγραφή του αντικειμένου της παροχής, χωρίς να το εξατομικεύουν. Έτσι οι ενοχές γένους είναι φαινόμενο συνηθέστατο. Για να αρθεί η αοριστία που υπάρχει στην ενοχή γένους, πρέπει να επιλεγεί το οφειλόμενο αντικείμενο. Το δικαίωμα της επιλογής κατά κανόνα, αν δεν προκύπτει κάτι διαφορετικό από το νόμο ή από τη συγκεκριμένη συμφωνία, έχει ο οφειλέτης, ο οποίος υποχρεούται να επιλέξει πράγμα τουλάχιστον μέσης ποιότητας, αφού ο νόμος ορίζει ότι δεν είναι υποχρεωμένος να δώσει από τα καλύτερα, αλλά και δε δικαιούται να δώσει από τα χειρότερα.

Στην περίπτωση της ενοχής γένους τυχαία καταστροφή ή απώλεια του οφειλόμενου πράγματος δεν απαλλάσσει τον οφειλέτη, αφού αυτό μπορεί να αντικατασταθεί από άλλο όμοιο. Δηλαδή στην ενοχή γένους τον κίνδυνο φέρει ο οφειλέτης.

γ. Διαζευκτικές ενοχές

Διαζευκτική ενοχή υπάρχει, όταν οφείλονται δύο ή περισσότερες παροχές, από τις οποίες μόνο η μία πρέπει να καταβληθεί, π.χ. αναλαμβάνω την υποχρέωση να δωρίσω στον Α ένα ακίνητό μου ή 5.000.000 δρχ. Διαζευκτικές ενοχές πηγάζουν από δικαιοπραξία, μονομερή ή σύμβαση ή δικαστική απόφαση. Περιπτώσεις διαζευκτικής ενοχής από το νόμο είναι σπάνιες. Η διαζευκτική ενοχή όπως και η ενοχή είδους απλοποιείται, δηλαδή περιορίζεται στη μία από τις οφειλόμενες παροχές με την επιλογή. Το δικαίωμα της επιλογής σε περίπτωση αμφιβολίας ανήκει στον οφειλέτη και ασκείται με δήλωση άτυπη που δε μεταβάλλεται και δεν μπορεί να γίνει με αίρεση ή προθεσμία. Από τη *διαζευκτική ενοχή* διαφέρει η *διακριτική ευχέρεια*. *Διακριτική ευχέρεια* υπάρχει, όταν οφείλεται μία μόνο παροχή, ο οφειλέτης δικαιούται όμως αντ' αυτής να καταβάλει κάτι άλλο, οπότε θεωρείται ότι εκπλήρωσε την υποχρέωσή του. Τέτοια διακριτική ευχέρεια παρέχεται π.χ. στον οφειλέτη χρηματικής οφείλης σε αλλοδαπό νόμισμα πληρωτέας στην ημεδαπή, ο οποίος δικαιούται, αντί να καταβάλει ξένο νόμισμα, να εξοφλήσει σε δραχμές κατά την τρέχουσα αξία του αλλοδαπού νομίσματος.

δ. Χρηματικές ενοχές

Χρηματική ενοχή είναι η ενοχή που έχει ως αντικείμενο την παροχή χρήματος με όλες τις έννοιες και λειτουργίες που το χρήμα επιτελεί σε μια σύγχρονη κοινωνία. Και θα μπορούσε να λεχθεί ότι στην προκειμένη περίπτωση ως χρήμα θεωρείται οτιδήποτε χρησιμοποιείται ως γενικό μέσο πληρωμών σε μια κοινωνία και που παράλληλα αποτελεί και γενικό μέτρο της αξίας των αγαθών. Το χρήμα έχει ονομαστική αξία, αξία πραγματική ή εμπορική ή τρέχουσα και εξωτερική αξία.

Ονομαστική αξία είναι ο αριθμός των νομισματικών μονάδων που αναγράφονται πάνω σ' αυτό. *Πραγματική αξία* είναι εκείνη που προσδιορίζεται από την αγοραστική αξία, από την εξωτερική αξία και από το νόμο της προσφοράς και της ζήτησης. Η *αγοραστική αξία* προκύπτει από το πόσα αγαθά μπορεί να αποκτήσει κανείς με μια νομισματική μονάδα. Η *εξωτερική αξία* προκύπτει από την αντιστοιχία της νομισματικής μονάδας με τα ξένα νομίσματα και είναι συνήθως κυμαινόμενη. *Υλική αξία* είναι η αξία του υλικού από το οποίο είναι κατασκευασμένο το νόμισμα και τέτοιου είδους αξία, που είναι πολύ μικρή, έχουν τα μεταλλικά νομίσματα.

Οι χρηματικές ενοχές έχουν ιδιαίτερη σημασία στο σύγχρονο δίκαιο, γιατί εκτός του ότι καλύπτουν το μεγαλύτερο τμήμα των συναλλαγών μετατρέπονται σε χρηματικές ενοχές και οι μη χρηματικές, με την έννοια της υποχρέωσης καταβολής αποζημίωσης στην περίπτωση της υπαίτιας μη εκπλήρωσής τους.

Για την προστασία του εθνικού νομίσματος ο Έλληνας νομοθέτης με διάφορα νομοθετήματα που ρυθμίζουν γενικά νομισματικά θέματα έχει θεσπίσει σειρά νομισματικών περιορισμών. Έτσι π.χ. απαγορεύεται και επομένως είναι άκυρη κάθε συμφωνία που καθιερώνει υποχρεώσεις σε αλλοδαπό νόμισμα, καθώς και εξόφληση υποχρεώσεων σε αλλοδαπό νόμισμα. Αυτό είναι αποτέλεσμα του συστήματος της αναγκαστικής κυκλοφορίας της δραχμής, που καθιερώθηκε με το Ν. 5422/1932, βάσει του οποίου καταργήθηκε η υποχρέωση της Τράπεζας της Ελλάδας ως εκδοτικής να εξαργυρώνει σε χρυσό τα τραπεζογραμμάτιά της. Επιτρέπεται σε εξαιρετικές περιπτώσεις η συμφωνία δανείων με ρήτρα δολλαρίου ή άλλου ξένου νομίσματος, εξαιρέσει των χρυσών, με την έννοια ότι ο οφειλέτης που έχει εισπράξει ορισμένο ποσό δραχμών υποχρεούται να επιστρέψει τόσα δολάρια, όσα αντιστοιχούν στο ποσό που δανείστηκε, με την επίσημη τιμή του ξένου συναλλάγματος κατά την ημέρα εξοφλήσεως του δανείου. Επίσης επιτρέπεται συμφωνία για παροχή ξένου νομίσματος, προκειμένου για χρηματοδότηση του εισαγωγικού εμπορίου. Όσες φορές, παρά την απαγόρευση, συμφωνηθεί ασφαλιστική ρήτρα, π.χ. παροχή σε αλλοδαπό νόμισμα, είναι άκυρη μόνο η σχετική ρήτρα και όχι όλη η σύμβαση. Έτσι π.χ. αν πωληθεί ένα ακίνητο στην ημεδαπή αντί ορισμένου ποσού δολλαρίων, η πώληση είναι έγκυρη, αλλά η ρήτρα καταβολής του τιμήματος σε ξένο νόμισμα είναι άκυρη. Στις περιπτώσεις αυτές καταβάλλεται αντί του αλλοδαπού νομίσματος ημεδαπό, το ποσό του οποίου καθορίζει ο δικαστής κατά την κρίση του. Πάντως το ποσό αυτό δεν μπορεί να είναι ανώτερο του ισάξιου προς το αλλοδαπό νόμισμα ποσού σε δραχμές κατά την επίσημη τιμή αυτού κατά το χρόνο της σύναψης της σύμβασης.

Στις περιπτώσεις που είναι έγκυρη η συμφωνία εκπλήρωσης της υποχρέωσης σε ξένο νόμισμα και η πληρωμή πρέπει να γίνει στην Ελλάδα, ο οφειλέτης, αν δε συμφωνήθηκε το αντίθετο, έχει δικαίωμα να πληρώσει σε εγχώριο νόμισμα, με βάση την τρέχουσα αξία του ξένου νομίσματος, στο χρόνο και στον τόπο της πληρωμής.

ε. Ενοχές τόκου

Τόκος είναι η ομοειδής προς το κεφάλαιο ποσότητα χρημάτων ή άλλων αντικαταστατών πραγμάτων, που ο οφειλέτης είναι υποχρεωμένος να δώσει στο δανειστή ως αντάλλαγμα για τη χρήση του κεφαλαίου. (Π.χ. για χρηματικό κεφάλαιο ο τόκος θα είναι χρήματα, για κεφάλαιο σταριού ο τόκος θα είναι στάρι). Το ύψος του τόκου προσδιορίζεται κατά κανόνα με βάση το ύψος του κεφαλαίου και του χρόνου που ο οφειλέτης έκανε χρήση του. Μέτρο του τόκου είναι το επιτόκιο, δηλαδή ποσοστό επί κεφαλαίου ορισμένων μονάδων για ένα ορισμένο χρονικό διάστημα (συνήθως ένα έτος).

Η οφειλή κεφαλαίου δε συνεπάγεται αναγκαία και οφειλή τόκου (π.χ. άτοκο δάνειο). Ο τόκος όμως είναι παρεπόμενο του κεφαλαίου, είναι καρπός αυτού. Έτσι, αν για οποιοδήποτε λόγο η παροχή του κεφαλαίου είναι άκυρη, άκυρη θα είναι και η παροχή του τόκου. Αν για οποιοδήποτε λόγο αποσβεστεί η οφειλή κεφαλαίου, θα αποσβεστεί και η υποχρέωση για καταβολή τόκου. Αντίθετα οι μέχρι της απόσβεσης του κεφαλαίου τόκοι (δεδουλευμένοι τόκοι) εξακολουθούν να οφείλονται. Βεβαίως πάντα είναι δυνατή παραίτηση του δανειστή από τους τόκους. Οι αξιώσεις των τόκων παραγράφονται σε πέντε χρόνια.

Η οφειλή τόκων μπορεί να πηγάζει είτε από δικαιοπραξία, συνήθως σύμβαση (δικαιοπρακτικοί τόκοι), είτε απευθείας από το νόμο (νόμιμοι τόκοι). Η συνηθέστερη περίπτωση νόμιμου τόκου είναι ο τόκος υπερημερίας, δηλαδή ο τόκος που οφείλει ο οφειλέτης χρηματικής παροχής από τη στιγμή που έγινε υπερήμερος, δηλαδή υπαίτια καθυστέρηση την καταβολή της οφειλής του. Με τους τόκους υπερημερίας εξομοιώνονται και οι δικονομικοί τόκοι, δηλαδή αυτοί που οφείλονται στο διάδικο που νίκησε από τη στιγμή της επίδοσης της αγωγής του. Ένα άλλο είδος τόκου είναι ο προεξοφλητικός τόκος, δηλαδή το κέρδος του δανειστή από την προεξόφληση μη ληξιπρόθεσμου δανείου. Ο τόκος αυτός έχει σημασία για τις Τράπεζες που προεξοφλούν διάφορα γραμμάτια και συναλλαγματικές.

Ο νόμος δεν επιτρέπει απεριόριστο επιτόκιο. Το ανώτερο όριο του ποσοστού του τόκου, που οφείλεται από δικαιοπραξία, προσδιορίζεται από το νόμο με πράξη του Διοικητή της Τράπεζας της Ελλάδος και το ύψος του μεταβάλλεται ανάλογα με τις συνθήκες της οικονομίας. Κάθε δικαιοπραξία πάνω από το ανώτατο θεμιτό όριο τόκου είναι άκυρη ως προς το επιπλέον. Επίσης το ποσοστό του νόμιμου τόκου ή του τόκου υπερημερίας προσδιορίζεται όπως ορίζει ο νόμος.

Ο τόκος τόκων κάθε φύσης που προέρχεται από το ίδιο κεφάλαιο και την ίδια ενοχική σχέση ονομάζεται ανατοκισμός. Επειδή ο ανατοκισμός είναι επικίνδυνος για τον οφειλέτη, γιατί δημιουργεί υπερβολική επιβάρυνση, κατά κανόνα απαγορεύεται. Επιτρέπεται εξαιρετικά για οφειλόμενους τόκους ενός έτους, εφόσον όμως γίνει συμφωνία ή εγερθεί σχετική αγωγή μετά τη λήξη του έτους. Εξαιρέσεις, κατά τις οποίες επιτρέπεται η εκ των προτέρων συμφωνία για ανατοκισμό, προβλέπει ο νόμος για τις τραπεζικές καταθέσεις, τα ομολογιακά δάνεια ή τις συναλλαγές μεταξύ εμπόρων. Σε απαιτήσεις από αλληλόχρεο λογαριασμό ο ανατοκισμός μπορεί να γίνεται και για διάστημα μικρότερο του έτους, π.χ. ανά τρίμηνο.

στ. Ενοχές για αποζημίωση

Αποζημίωση είναι η αποκατάσταση της ζημιάς που προξενήθηκε σε άλλον. Ενοχή για αποζημίωση είναι η ενοχή, η παροχή της οποίας συνίσταται σε αποκατάσταση ζημιάς. Στην προκειμένη περίπτωση ο οφειλέτης υποχρεούται να αποκαταστήσει τη ζημιά που προξένησε στο δανειστή και ο δανειστής δικαιούται να αξιώσει την αποκατάσταση της ζημιάς του. Σκοπός της αποζημίωσης δεν είναι η επιβολή κύρωσης, αλλά η παροχή ενός ανταλλάγματος σε αντιστάθμισμα της ζημιάς που υπέστη ο δανειστής.

Τα θέματα που αφορούν την αποζημίωση αποτελούν ένα από τα σπουδαιότερα κεφάλαια του Ενοχικού Δικαίου, γιατί με τις διατάξεις αυτές προστατεύεται το ιδιωτικό δικαίωμα από κάθε προσβολή.

Οι προϋποθέσεις για να γεννηθεί ενοχή για αποζημίωση είναι οι εξής:

- Ζημιά
- Νόμιμος λόγος ευθύνης
- Αιτιώδης σχέση μεταξύ νόμιμου λόγου ευθύνης και ζημιάς.

ι. Ζημιά

Ζημιά είναι η βλάβη που προκαλείται στα έννομα αγαθά κάποιου προσώπου. Η ζημιά για την οποία οφείλεται αποζημίωση συνήθως είναι υλική, περιουσιακή. Μπορεί όμως να επέλθει και στα άυλα έννομα αγαθά κάποιου, οπότε γίνεται λόγος για ηθική βλάβη, π.χ. προσβολή της προσωπικότητας με εξύβριση ή δυσφήμιση. Μορφή της ηθικής βλάβης είναι η ψυχική οδύνη, δηλαδή ο πόνος που αισθάνεται ένα πρόσωπο από την προσβολή ενός αγαθού του ή ενός αγαθού τρίτου προσώπου με το οποίο συνδέεται π.χ. ψυχική οδύνη υφίστανται οι συγγενείς του θύματος ανθρωποκτονίας.

Η περιουσιακή ζημιά αποζημιώνεται πάντα, εφόσον βέβαια συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενοχής για αποζημίωση. Αντίθετα η ηθική βλάβη αποκαθίσταται με χρηματική ικανοποίηση, που επιδικάζεται από το δικαστή μόνο στις περιπτώσεις που ορίζει ο νόμος, π.χ. στις περιπτώσεις προσβολής της προσωπικότητας ή αδικοπραξίας. Συχνά η προσβολή άυλων αγαθών προκαλεί παράλληλα περιουσιακή ζημιά και ηθική βλάβη. Π.χ. στην περίπτωση τραυματισμού ενός εργάτη περιουσιακή ζημιά είναι τα έξοδα νοσηλείας του και τα ημερομίσθια που χάνει λόγω της ανικανότητας για εργασία και ηθική βλάβη είναι η στενοχώρια του λόγω του τραυματισμού του.

Η υλική ζημιά μπορεί να είναι θετική ή αποθετική. Θετική ζημιά είναι η μείωση της περιουσίας αυτού που ζημιώθηκε (π.χ. η ζημιά που υφίσταται ο Α ιδιοκτήτης ακινήτου, το οποίο κάποιος κατέστρεψε). Αποθετική ζημιά ή διαφυγόν κέρδος είναι το κέρδος το οποίο ήλπιζε μετά πιθανότητας ότι θα είχε κάποιος λόγω των μέτρων που είχε λάβει ή λόγω των ειδικών περιστάσεων ή λόγω του ζημιογόνου γεγονότος, π.χ. τα μισθώματα που θα είχε ο Α ιδιοκτήτης ακινήτου, αν δεν το κατέστρεφε ο Β. Ο υπόχρεος για αποζημίωση, αν δεν ορίζεται διαφορετικά στο νόμο, υποχρεούται να αποκαταστήσει τόσο τη θετική ζημιά, όσο και τα διαφυγόντα κέρδη.

Η ζημιά μπορεί να είναι παρούσα, δηλαδή να επέρχεται άμεσα με την πραγματοποίηση του ζημιογόνου γεγονότος ή να αναμένεται στο μέλλον. Η αποθετική ζημιά είναι συνήθως μέλλουσα.

Κατά κανόνα η ζημιά είναι παράνομη. Υπάρχουν όμως περιπτώσεις όπου και νόμιμη ζημιά αποζημιώνεται (π.χ. αποζημίωση λόγω αναγκαστικής απαλλοτρίωσης).

ii. Νόμιμος λόγος ευθύνης

Για να δημιουργηθεί ενοχή για αποζημίωση, απαιτείται διάταξη νόμου που να θεωρεί την αιτία που προκάλεσε τη ζημιά, δηλαδή το ζημιογόνο γεγονός, ως νόμιμο λόγο ευθύνης για αποζημίωση. Ζημιογόνα γεγονότα, που να δημιουργούν νόμιμους λόγους ευθύνης για αποζημίωση, είναι:

- α** Η μη εκπλήρωση προϋπάρχουσας ενοχικής υποχρέωσης (δικαιοπρακτική ευθύνη).
- β** Η αδικοπραξία (αδικοπρακτική ευθύνη για αποζημίωση).
- γ** Ζημιογόνος υπαίτια συμπεριφορά κατά τις διαπραγματεύσεις (ευθύνη από διαπραγματεύσεις, προσυμβατική ευθύνη).
- δ** Διάφορα ζημιογόνα γεγονότα που δημιουργούν λόγους ευθύνης βάσει ειδικών διατάξεων νόμου (π.χ. υποχρέωση για αποζημίωση λόγω αναγκαστικής απαλλοτρίωσης).

Νόμιμος λόγος ευθύνης για αποζημίωση είναι και η ανάληψη τέτοιας ευθύνης με δικαιοπραξία (π.χ. σύμβαση ασφάλισης).

iii. Αιτιώδης σχέση

Για να δημιουργηθεί ευθύνη για αποζημίωση, πρέπει να υπάρχει αιτιώδης σχέση, δηλαδή τέτοια σχέση μεταξύ ζημιογόνου γεγονότος και ζημιάς, ώστε η συγκεκριμένη ζημιά να μπορεί να αποδοθεί στο συγκεκριμένο ζημιογόνο γεγονός που την προκάλεσε. Δηλαδή αιτιώδης σχέση υπάρχει, όταν το ζημιογόνο γεγονός μπορεί να επιφέρει τη ζημιά που προκλήθηκε (π.χ. θάνατος λόγω σοβαρού τραυματισμού και όχι από άλλη αιτία π.χ. ασθένεια από την οποία έπαυσε αυτός που τραυματίστηκε). Το αν υπάρχει αιτιώδης σχέση μεταξύ ζημιογόνου γεγονότος και ζημιάς σε κάθε συγκεκριμένη περίπτωση είναι θέμα πραγματικό, που το κρίνει ο δικαστής.

Η αποζημίωση μπορεί να συνίσταται ή σε χρήμα ή σε επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη της ζημιάς κατάσταση. Ο Α.Κ. καθιερώνει τον κανόνα ότι η αποζημίωση καταβάλλεται κατά κανόνα σε χρήμα (*χρηματική αποζημίωση*). Εξαιρετικά αντί για χρηματική αποζημίωση το δικαστήριο μπορεί εκτιμώντας τις ειδικές περιστάσεις να διατάξει την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση (*φυσική αποζημίωση*), εφόσον η αποζημίωση με τον τρόπο αυτό δεν προσκρούει στα συμφέροντα του δανειστή. Π.χ. ο Α υδραυλικός αντί να διορθώσει την υδραυλική εγκατάσταση του Β κατέστρεψε σωληνώσεις της κεντρικής θέρμανσης. Το δικαστήριο μπορεί ύστερα από αίτηση του Α να δεχτεί να αντικαταστήσει ο ίδιος με δαπάνες του τις σωληνώσεις που κατέστρεψε.

Όσον αφορά την έκταση της αποζημίωσης, αυτή πρέπει να είναι τέτοια που να αποκαθιστά πλήρως τη ζημιά.

Πολλές φορές αυτός που ζημιώθηκε συμμετέχει με δικό του πταίσμα στην πρόκληση ή αύξηση ή μη μείωση της ζημιάς του. Π.χ. ο Α οδηγός ταξί οδηγούσε απρόσεκτα, συγκρούστηκε με το Β οδηγό ταξί, που επίσης οδηγούσε απρόσεκτα, και από τη σύγκρουση καταστράφηκε το ταξί του Β. Στις περιπτώσεις αυτές, που υπάρχει και πταίσμα αυτού που ζημιώθηκε, το δικαστήριο μπορεί να μην επιδικάσει αποζημίωση ή να μειώσει το ποσό της.

Πολλές φορές το ζημιογόνο γεγονός παράλληλα με τη ζημιά έχει και ορισμένα *κέρδη* γι' αυτόν που ζημιώθηκε. Π.χ. ο Α έχει κέρδος τα οικοδομικά υλικά του ακινήτου του, που κάηκε από ενέργεια του Β. Στις περιπτώσεις αυτές θα πρέπει από την αποζημίωση ν' αφαιρεθούν τα κέρδη, δηλαδή για το σωστό υπολογισμό της αποζημίωσης θα πρέπει να γίνει *συμψηφισμός* ζημιάς και κέρδους.

Σε ορισμένες περιπτώσεις το δικαστήριο έχει την ευχέρεια αντί πλήρους αποζημίωσης να επιδικάσει *εύλογη* αποζημίωση κατά την κρίση του, όπως π.χ. στις περιπτώσεις κατάστασης ανάγκης ή άδικης πράξης που διαπράχθηκε από πρόσωπο ακαταλόγιστο, εφόσον η ζημιά δεν μπορεί να καλυφθεί από άλλον.

Περίληψη

Ενοχικό δίκαιο είναι ο κλάδος του Αστικού δικαίου, που ρυθμίζει τις ενοχές και τις ενοχικές σχέσεις. Διακρίνεται σε γενικό μέρος, που περιλαμβάνει όλους τους γενικούς κανόνες που εφαρμόζονται σε κάθε ενοχική σχέση και σε ειδικό, που περιλαμβάνει διατάξεις που ρυθμίζουν λεπτομερειακά τις πιο συνηθισμένες ενοχικές σχέσεις, που πηγάζουν είτε από συμβάσεις είτε από το νόμο.

Το ενοχικό δίκαιο διαπνέεται από ορισμένες θεμελιώδεις αρχές, όπως την αρχή της αυτονομίας της ιδιωτικής θέλησης - ιδιαίτερη εκδήλωση της οποίας είναι η αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων, την αρχή της καλής πίστης, την αρχή της εύνοιας προς τον οφειλέτη, την αρχή της ευθύνης.

Ενοχή είναι η σχέση με την οποία ένα πρόσωπο έχει υποχρέωση προς ένα άλλο σε παροχή, που μπορεί να συνίσταται σε πράξη ή παράλειψη.

Οι ενοχές με βάση διάφορα κριτήρια διακρίνονται σε πολλά είδη, τα βασικότερα των οποίων είναι: πολυπρόσωπες ενοχές, ενοχές γένους και ενοχές είδους, διαζευκτικές ενοχές, χρηματικές ενοχές, ενοχές τόκου, ενοχές για αποζημίωση.

- 1** Τι είναι ενοχικό δίκαιο και ποιες αρχές το διέπουν;
- 2** Ο Α συμφωνεί με το Β να του νοικιάσει ένα αυτοκίνητο μάρκας Audi 80 ή Audi A4. Χαρακτηρίστε το είδος της ενοχής.
- 3** Τι είναι ανατοκισμός;
- 4** Τι είναι δικαιοπρακτικός τόκος και πώς καθορίζεται;
- 5** Ο Α συμφωνεί με το Β ταξιτζή να τον μεταφέρει από την Αθήνα στην Πάτρα. Ο Γ συμφωνεί με το Δ φίλο του να τον μεταφέρει με το αυτοκίνητό του από την Αθήνα στο Βόλο. Χαρακτηρίστε τις σχέσεις, αιτιολογώντας το χαρακτηρισμό.

ΑΣΤΙΚΗ ΕΥΘΥΝΗ (ΕΥΘΥΝΗ ΓΙΑ ΑΠΟΖΗΜΙΩΣΗ)

1. Έννοια και διακρίσεις αστικής ευθύνης

Το πιο δραστικό στοιχείο της ενοχικής σχέσης είναι η ευθύνη του οφειλέτη, που αποκτά μεγαλύτερη πρακτική σημασία στην περίπτωση που αυτός δεν εκπληρώνει την υποχρέωσή του με τη θέλησή του. Στην περίπτωση αυτή ο δανειστής έχει το δικαίωμα να εξαναγκάσει τον οφειλέτη να συμμορφωθεί ζητώντας τη βοήθεια της Πολιτείας με αναγκαστική εκτέλεση σε βάρος της περιουσίας του, ή, αν αυτό δεν είναι δυνατόν, μπορεί να τον εξαναγκάσει να του καταβάλει αποζημίωση για τη ζημιά που του προκάλεσε.

Η υποχρέωση για αποκατάσταση της ζημιάς που προκλήθηκε σε τρίτον ονομάζεται *αστική ευθύνη* και οι διατάξεις που τη ρυθμίζουν θεωρείται ότι αποτελούν το γενικό δίκαιο της αποζημίωσης.

Η αστική ευθύνη διακρίνεται σε:

- υποκειμενική και αντικειμενική
- δικαιοπρακτική και εξωδικαιοπρακτική.

Υποκειμενική είναι η αστική ευθύνη που βασίζεται στην υπαιτιότητα αυτού που προκάλεσε τη ζημιά. Αυτό με άλλα λόγια σημαίνει ότι υποχρεωμένος για αποζημίωση είναι αυτός που υπαίτια προκάλεσε τη ζημιά.

Ο Α.Κ. κατά κανόνα υιοθετεί την υποκειμενική ευθύνη. Ο νόμος όμως σε ορισμένες εξαιρετικές περιπτώσεις δέχεται ότι ορισμένα πρόσωπα έχουν *αντικειμενική ευθύνη*, δηλαδή είναι υποχρεωμένα για αποζημίωση παρά το ότι η ζημιά σε τρίτον προκλήθηκε χωρίς δικό τους πταίσμα, π.χ. ευθύνη του εργοδότη για εργατικό ατύχημα, ευθύνη του νομικού προσώπου για πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του κτλ.

Δικαιοπρακτική ευθύνη (ή ενδοσυμβατική) είναι η ευθύνη για αποζημίωση, που προκύπτει από αθέτηση υποχρεώσεων που πηγάζουν από μια συγκεκριμένη ενοχική σχέση. Π.χ. ο Α υποχρεούται να παραδώσει τα επίπλα που αγόρασε ο Β στις 5-6-1994, πλην όμως υπαίτια καθυστερεί και τα παραδίδει στις 5-10-1994, οπότε λόγω υπερημερίας του υποχρεούται παράλληλα με την παράδοση των επίπλων να αποζημιώσει το Β.

Εξωδικαιοπρακτική ευθύνη είναι η ευθύνη για αποζημίωση που πηγάζει απευθείας από το νόμο. Η σπουδαιότερη και συνηθέστερη περίπτωση εξωδικαιοπρακτικής ευθύνης είναι αυτή που πηγάζει από το αδίκημα, δηλαδή από παράνομη και υπαίτια πράξη αυτού που ζημίωσε. Π.χ. ο Α τραυματίζει το Β, οπότε και υποχρεούται να τον αποζημιώσει.

2. Προϋποθέσεις αστικής ευθύνης

Για να δημιουργηθεί αστική ευθύνη πρέπει να υπάρχουν οι εξής προϋποθέσεις:

- *Παράνομη συμπεριφορά* αυτού που ζημίωσε άλλον.
- *Υπαιτιότητα* αυτού που ζημίωσε στις περιπτώσεις υποκειμενικής ευθύνης.

I. Παράνομη συμπεριφορά

Παράνομη συμπεριφορά αυτού που προκάλεσε τη ζημιά είναι πράξεις ή παραλείψεις του, που αποδοκιμάζονται από την έννομη τάξη.

Πολλές φορές μια συμπεριφορά, αν και παράνομη, δεν αποδοκιμάζεται από την έννομη τάξη, γιατί υπάρχουν ειδικοί λόγοι που αίρουν τον παράνομο χαρακτήρα της, π.χ. στις περιπτώσεις αυτοδικίας ή κατάστασης ανάγκης ή άσκησης από το δράστη δικαιώματος ή καθήκοντος που του επιβάλλει ο νόμος κτλ. Επίσης τον άδικο χαρακτήρα της πράξης αίρει κατά κανόνα και η συναίνεση του παθόντα, γιατί δεν είναι λογικό εκείνος, που με τη θέλησή του υφίσταται την προσβολή έννομου αγαθού του, να επικαλείται την παρανομία, με την προϋπόθεση βέβαια ότι η προσβολή αυτή δεν ενδιαφέρει το κοινωνικό σύνολο. Έτσι π.χ. ο Α είναι ιδιοκτήτης ενός ακινήτου που το καταστρέφει ο Β έχοντας τη συναίνεσή του. Στην περίπτωση αυτή η συναίνεση του Α αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης του Β. Αν στο συγκεκριμένο παράδειγμα δεν επρόκειτο για απλό ακίνητο, αλλά για ένα παλαιό διατηρητέο κτίσμα, η συναίνεση του Α δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης του Β, γιατί η διατήρηση του κτίσματος αυτού ενδιαφέρει το κοινωνικό σύνολο.

Επίσης η συναίνεση του παθόντα δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς στην περίπτωση προσβολής έννομων αγαθών, που απορρέουν από την προσωπικότητα και η προσβολή αυτή είναι έντονη και αντίκειται στα χρηστά ήθη (π.χ. ο Α που πάσχει από ανίατη ασθένεια παρακαλεί το Β να τον σκοτώσει και ο Β δέχεται. Εδώ η συναίνεση του Α δεν αίρει τον παράνομο χαρακτήρα της πράξης του Β, που είναι ένοχος φόνου).

II. Υπαιτιότητα

Υπαιτιότητα ή πταίσμα είναι η ψυχική στάση του δράστη απέναντι στην παράνομη συμπεριφορά του και στα αποτελέσματά της, που αποδοκιμάζονται από την έννομη τάξη.

Για να θεωρηθεί μια συμπεριφορά παράνομη, πρέπει αφενός μεν ο δράστης να αποβλέπει στα αποτελέσματά της ή να τα αποδέχεται ή να μην προσπαθεί να τα αποφύγει, να ενεργεί δηλαδή με δόλο ή από αμέλεια και αφετέρου να είναι πνευματικά ώριμος και υγιής, ώστε να μπορεί να αντιληφθεί τον παράνομο χαρακτήρα της συμπεριφοράς του, με άλλα λόγια να είναι ικανός για καταλογισμό.

Η έννοια του δόλου ορίζεται στον ποινικό νόμο. Με δόλο (πρόθεση) ενεργεί όποιος επιδιώκει την παραγωγή των περιστατικών, που κατά το νόμο συνιστούν μια αξιόποινη πράξη, καθώς και όποιος γνωρίζει και αποδέχεται ότι από την πράξη ενδέχεται να παραχθούν αυτά τα περιστατικά. Από τον ορισμό αυτό προκύπτει ότι υπάρχουν δύο είδη δόλου, ο *άμεσος* και ο *ενδεχόμενος*. Ο δράστης ενεργεί με άμεσο δόλο, όταν επιδιώκει τα παράνομα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του. Π.χ. ο Α πυροβολεί το Β για να τον σκοτώσει. Αν ο δράστης δεν επιδιώκει τα παράνομα αποτελέσματα, μπορεί όμως να τα αποδέχεται, ενεργεί με έμμεσο ή ενδεχόμενο δόλο, π.χ. ο Α πυροβολεί το Β που κόβει καρπούς από τα δέντρα του για εκφοβισμό, αλλά τον σκοτώνει.

Αμέλεια υπάρχει, όταν ο δράστης προκαλεί με τη συμπεριφορά του ένα παράνομο αποτέλεσμα, επειδή δεν καταβάλλει την επιμέλεια που απαιτείται στις συναλλαγές, π.χ. ο Α νοικιάζει ένα αυτοκίνητο στο Β χωρίς να ελέγξει τη λειτουργικότητα των φρένων του και έτσι ο Β παθαίνει ατύχημα. Η αμέλεια διακρίνεται σε *βαρεία* και *ελαφρά*.

Βαρεία αμέλεια υπάρχει, όταν η συμπεριφορά του δράστη απέχει πολύ από τη συμπεριφορά του μέσου επιμελούς ανθρώπου. Π.χ. ο Α πωλητής μιας παλιάς αντίκας από πορσελάνη τη στέλνει στο Β αγοραστή χωρίς ειδική συσκευασία και κατά τη μεταφορά σπάει.

Ελαφρά αμέλεια υπάρχει, όταν η συμπεριφορά του δράστη δεν είναι αυτή που απαιτείται στις συναλλαγές και που καταβάλλει ο μέσος επιμελής άνθρωπος. Π.χ. ο Α αφήνει το αυτοκίνητο ξεκλειδωτό και του κλέβουν το ραδιοκασετόφωνο.

Ορισμένες φορές είναι δυσδιάκριτα τα όρια μεταξύ ελαφράς και βαρείας αμέλειας και αναπόκειται στο δικαστή να κρίνει με βάση τις συγκεκριμένες περιστάσεις.

Για τη δημιουργία αστικής ευθύνης, εκτός από την υπαιτιότητα και την παράνομη συμπεριφορά, απαιτείται, όπως προαναφέρθηκε, και *ικανότητα για καταλογισμό* του ζημιωσάμενου, χωρίς την οποία αυτός δεν ευθύνεται κατά κανόνα για τα παράνομα αποτελέσματα της συμπεριφοράς του. Ο Α.Κ. δεν προσδιορίζει ποιοι είναι ικανοί, αλλά ποιοι είναι ανίκανοι για καταλογισμό. Έτσι απολύτως ανίκανοι για καταλογισμό και επομένως ανεύθυνοι είναι:

- α** Οι ανήλικοι που δεν έχουν συμπληρώσει το 10ο έτος της ηλικίας τους.
- β** Αυτοί που κατά τη στιγμή της πράξης τους δεν έχουν συνείδηση αυτής ή στερούνται της χρήσης του λογικού λόγω πνευματικής ασθένειας. Τα πρόσωπα αυτά θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως παροδικά ανίκανα για καταλογισμό.

Μειωμένη ικανότητα για καταλογισμό έχουν:

- αα** Οι ανήλικοι που συμπλήρωσαν το 10ο αλλά όχι το 14ο έτος της ηλικίας τους, οι οποίοι θεωρούνται ακαταλόγιστοι, μόνο αν αποδειχτεί ότι ενήργησαν χωρίς διάκριση, δηλαδή ότι δεν είχαν την ικανότητα να αντιληφθούν τον άδικο χαρακτήρα της πράξης τους και την ευθύνη τους.
- ββ** Οι κωφάλαλοι, οι οποίοι θεωρούνται ακαταλόγιστοι επίσης, διότι δεν είχαν την ικανότητα να αντιληφθούν τις πράξεις και την ευθύνη τους.

3. Ευθύνη από πράξεις τρίτων

Λόγω της πολυπλοκότητας των συναλλαγών, που συχνά χαρακτηρίζονται από παρεμβολή τρίτων προσώπων, ο νόμος αναγνωρίζει ευθύνη όχι μόνο για τις δικές μας πράξεις, αλλά και για πράξεις άλλων κατά κανόνα υπαίτιες, σε ορισμένες όμως περιπτώσεις και ανυπαίτιες. Η σημαντικότερη από αυτές τις περιπτώσεις είναι αυτή που ευθύνεται ένα πρόσωπο για ενέργειες των προσώπων που προσλαμβάνει στην υπηρεσία του για εξυπηρέτηση των υποθέσεών του. Είναι ηθικά δίκαιο, αφού τα πρόσωπα αυτά ενεργούν για λογαριασμό του, αφού για λογαριασμό του επιχειρήθηκαν οι πράξεις που προκάλεσαν τη ζημιά, να φέρει αυτός την ευθύνη ως κύριος άλλωστε των υποθέσεών του και οικονομικά ισχυρότερος. Αυτή είναι η ονομαζόμενη ευθύνη από πρόστηση. Πρόστηση υπάρχει, όταν ένα πρόσωπο (προστήσας) χρησιμοποιεί με τη θέλησή του άλλο ενδιάμεσο πρόσωπο (προσθηθέντα) για τη διεξαγωγή των υποθέσεων. Έτσι, στο νόμο ορίζεται ότι ο οφειλέτης ευθύνεται για το πταίσμα των προσώπων που χρησιμοποιεί, για να εκπληρώσει την παροχή, όπως για δικό του πταίσμα. Π.χ. μεταξύ Α και Β συμφωνείται η επιδιόρθωση της ηλεκτρικής εγκατάστασης του Β από τον Α. Ο Α στέλνει το Γ βοηθό του, ο οποίος κατά την επιδιόρθωση σπάει ένα πολύτιμο φωτιστικό του Β. Ο Α ευθύνεται ως προστήσας γι' αυτή τη ζημιά.

Ο νόμος προβλέπει ακόμη και ευθύνη του προστήσαντα από αδικοπραξίες των προσώπων που χρησιμοποιεί για τη διεξαγωγή των υποθέσεών του (προσθηθέντων). Στο προηγούμενο παράδειγμα λ.χ. αν ο Γ πηγαίνοντας για την επιδιόρθωση της ηλεκτρικής εγκατάστασης του Α παρασύρει και τραυματίζει έναν πεζό, ευθύνεται γι' αυτό (και) ο Α.

Μια άλλη σημαντική περίπτωση ευθύνης για πράξεις τρίτων είναι η ευθύνη του αντιπροσωπευόμενου για πράξεις των νομίμων αντιπροσώπων του, καθώς επίσης και η ευθύνη των νομικών προσώπων για πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων τους.

Περίληψη

Αστική ευθύνη είναι η υποχρέωση για αποκατάσταση της ζημιάς που προκλήθηκε σε τρίτον. Διακρίνεται σε υποκειμενική και αντικειμενική, δικαιοπρακτική και εξωδικαιοπρακτική.

Για τη δημιουργία αστικής ευθύνης απαιτείται παράνομη συμπεριφορά και υπαιτιότητα αυτού που προκάλεσε τη ζημιά.

Ο παράνομος χαρακτήρας της συμπεριφοράς αίρεται για ορισμένους λόγους, όπως όταν υπάρχει αυτοδικία, άμυνα, κατάσταση ανάγκης ή η συναίνεση του παθόντα. Η παράνομη συμπεριφορά πρέπει να οφείλεται σε δόλο ή αμέλεια του δράστη. Με δόλο ενεργεί όποιος επιδιώκει την παραγωγή των περιστατικών, που κατά το νόμο συνιστούν μια αξιόποινη πράξη, καθώς και όποιος γνωρίζει και αποδέχεται ότι από την πράξη αυτή ενδέχεται να παραχθούν αυτά τα περιστατικά (άμεσος - ενδεχόμενος δόλος).

Αμέλεια υπάρχει, όταν ο δράστης προκαλεί με τη συμπεριφορά του ένα παράνομο αποτέλεσμα, επειδή δεν καταβάλλει την επιμέλεια που απαιτείται στις συναλλαγές (βαρεία - ελαφρά αμέλεια).

Για τη δημιουργία αστικής ευθύνης απαιτείται και ικανότητα για καταλογισμό αυτού που προκάλεσε τη ζημιά. Ευθύνη δημιουργείται και για τις πράξεις των προσώπων που χρησιμοποιούμε για τις υποθέσεις μας (ευθύνη από πρόσθηση).

- 1** Τι είναι αστική ευθύνη και ποιες οι διακρίσεις της;
- 2** Ποιες προϋποθέσεις απαιτούνται για τη δημιουργία αστικής ευθύνης;
- 3** Πότε ενεργεί κανείς με δόλο;
- 4** Πότε ευθυνόμαστε για πράξεις τρίτων προσώπων;
- 5** Ο Α ιδιοκτήτης επιχείρησης ενοικιάσεως αυτοκινήτων νοικιάζει στο Β ένα αυτοκίνητο με ελαττωματικά φρένα. Ο Β εξαιτίας των ελαττωματικών φρένων παθαίνει ατύχημα από το οποίο ζημιώνεται με 1.000.000 δρχ. που ξοδεύει για νοσήλια, για χρησιμοποίηση ταξί για να πηγαίνει στη δουλειά του και από απώλεια ημερομισθίων τις ημέρες που ήταν ανίκανος να εργαστεί.
Ερώτηση: Έχει ο Β αξίωση αποζημίωσης κατά του Α; Αιτιολογήστε την άποψή σας.

ΠΑΡΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΕΝΟΧΩΝ

1. Λόγοι παραγωγής των ενοχών

Οι περισσότερες ενοχές δημιουργούνται από τις μονομερείς δικαιοπραξίες, κυρίως όμως από τις συμβάσεις και ονομάζονται *δικαιοπρακτικές* ή *συμβατικές ενοχές*. Ενοχές όμως μπορεί να δημιουργηθούν και εκτός δικαιοπραξίας, απευθείας από το νόμο, όταν υπάρξουν οι προϋποθέσεις που προβλέπει κάποια συγκεκριμένη διάταξη. Στην τελευταία αυτή περίπτωση μιλάμε για *εξωδικαιοπρακτικές ενοχές* και τέτοιες είναι κυρίως:

A. Ενοχές από αδικοπραξία, από κάθε δηλαδή (άδικη) παράνομη πράξη ή παράλειψη, που όταν γίνεται με υπαιτιότητα του δράστη ονομάζεται *αστικό αδίκημα* και γεννά υποχρέωσή του για αποζημίωση. Π.χ. ο Α από αμέλεια καταστρέφει ένα πράγμα που ανήκει στο Β και επομένως γεννάται ενοχή (υποχρέωση) για αποζημίωση του Β.

Το αστικό αδίκημα διαφέρει από το ποινικό αδίκημα. Ποινικό αδίκημα είναι παράνομη και υπαίτια πράξη που ο νόμος προβλέπει ειδικά και τιμωρεί με ορισμένη ποινή (φυλάκιση, κάθειρξη κτλ.). Δηλαδή η βασική διαφορά μεταξύ ποινικού και αστικού αδικήματος βρίσκεται κυρίως στις συνέπειες, που υφίσταται ο δράστης. Το πρώτο έχει ως συνέπεια την τιμωρία του δράστη με δημόσια ποινή και με απώτερο σκοπό την ικανοποίηση του γενικού κοινωνικού συμφέροντος. Το δεύτερο έχει ως συνέπεια την τιμωρία του δράστη για αποζημίωση, με σκοπό την ικανοποίηση του ιδιωτικού συμφέροντος αυτού που προσβλήθηκε. Γι' αυτό και η ευθύνη του δράστη αστικού αδικήματος δε συνδέεται αποκλειστικά και μόνο με το πρόσωπό του, όπως στην περίπτωση του ποινικού αδικήματος. Η ευθύνη αστικού αδικήματος για αποζημίωση του παθόντος μετά το θάνατο του δράστη μεταβιβάζεται στους κληρονόμους του.

Οι προϋποθέσεις για τη δημιουργία ενοχής από αστικό αδίκημα είναι:

Παράνομη και υπαίτια συμπεριφορά του δράστη εξαιτίας της οποίας προκλήθηκε ζημιά σε τρίτον και ικανότητα του δράστη για καταλογισμό των πράξεών του. Π.χ. ο Α οδηγούσε βιαστικά, πέρασε με κόκκινο και τραυμάτισε το Β.

B. Ενοχές από αδικαιολόγητο πλουτισμό

Στις περιπτώσεις αυτές πρόκειται για υποχρέωση εκείνου που αδικαιολόγητα, χωρίς νόμιμη δηλαδή αιτία, πλούτισε σε βάρος κάποιου άλλου χωρίς να του επιστρέψει αυτόν τον πλουτισμό. Π.χ. ο Α πωλεί στο Β ένα πράγμα και του το παραδίδει, στη συνέχεια όμως η σύμβαση πωλήσεως ακυρώθηκε και ο Β έχει υποχρέωση να επιστρέψει το πράγμα.

Ο θεσμός του αδικαιολόγητου πλουτισμού έχει μεγάλη πρακτική σημασία, γιατί αποβλέπει στην επανόρθωση μιας αδικίας σε βάρος της περιουσίας κάποιου προσώπου. Η αναζήτηση του αδικαιολόγητου πλουτισμού επιδιώκεται με αγωγή, που υποβάλλει αυτός που ζημιώθηκε, εναντίον εκείνου που σε βάρος του ωφελήθηκε. Αυτός που ωφελήθηκε υποχρεούται να αποδώσει αυτούσιο το αντικείμενο που έλαβε, καθώς και καθετί που απέκτησε από το πράγμα αυτό. Αν δεν είναι δυνατόν να αποδοθεί αυτούσιο το αντικείμενο λόγω της φύσης του (π.χ. χρήματα) ή για άλλους λόγους, π.χ. ανάλωση του πράγματος, ο λήπτης οφείλει να αποδώσει την αξία του πράγματος ή το αντάλλαγμα που έλαβε από αυτό (π.χ. το τίμημα σε περίπτωση εκποίησης οικοπέδου), ακόμη και αν το αντάλλαγμα υπερβαίνει την αξία του πράγματος.

Η αγωγή αδικαιολόγητου πλουτισμού στρέφεται μόνο κατά του λήπτη του πλουτισμού και όχι και κατά τρίτου προσώπου, στο οποίο ο λήπτης μεταβίβασε τα όσα έλαβε.

Γ. Ενοχές από διοίκηση ξένων υποθέσεων

Τέτοιου είδους ενοχή υπάρχει, όταν κάποιος, χωρίς να είναι υποχρεωμένος ή να έχει δικαίωμα, φροντίζει μια ξένη υπόθεση προς το συμφέρον του και σύμφωνα με τη θέληση του κύριου της υπόθεσης αυτής. Π.χ. ο Α πληρώνει το λογαριασμό του νερού του Β ιδιοκτήτη διπλανού διαμερίσματος, που λείπει στις διακοπές. Στις περιπτώσεις αυτές ο κύριος της υπόθεσης είναι υποχρεωμένος να αποδώσει σ' αυτόν που φρόντισε για την υπόθεσή του τις δαπάνες που έκανε ή ό,τι άλλο ξόδεψε για τη φροντίδα της υπόθεσής του.

2. Ενοχές από δικαιοπραξία ή δικαιοπρακτικές ενοχές

Όπως προαναφέρθηκε, κυριότερη πηγή ενοχών αποτελούν οι δικαιοπραξίες και συγκεκριμένα οι συμβάσεις. Οι μονομερείς δικαιοπραξίες δημιουργούν ενοχές, μόνο όπου το ορίζει ο νόμος (π.χ. διαθήκη).

Οι συμβάσεις με τις οποίες δημιουργούνται ενοχές ονομάζονται *υποσχετικές*, δημιουργείται δηλαδή με αυτές υποχρέωση του υποσχόμενου, που ονομάζεται οφειλέτης και αντίστοιχα ενοχικό δικαίωμα ενός άλλου προσώπου, που ονομάζεται δανειστής.

Οι συμβάσεις διακρίνονται σε διάφορα είδη, πολλά από τα οποία συμπίπτουν με τα είδη των δικαιοπραξιών. Οι βασικές διακρίσεις των συμβάσεων είναι:

- Αμφοτεροβαρείς και ετεροβαρείς

Αμφοτεροβαρής είναι η σύμβαση με την οποία δημιουργούνται ενοχικές υποχρεώσεις και δικαιώματα σε βάρος και υπέρ και των δύο συμβαλλομένων. Π.χ. η πώληση, η μίσθωση, η σύμβαση εργασίας κτλ.

Ετεροβαρής είναι η σύμβαση κατά την οποία δημιουργείται υποχρέωση για παροχή σε βάρος ενός από τους συμβαλλόμενους. Π.χ. η δωρεά, το δάνειο.

- Τυπικές και άτυπες

Τυπική είναι η σύμβαση, που για την έγκυρη κατάρτισή της χρειάζεται η τήρηση ορισμένου τύπου, π.χ. συμβολαιογραφικό έγγραφο για τη μεταβίβαση ακινήτου.

Άτυπη είναι η σύμβαση, που για την έγκυρη κατάρτισή της δε χρειάζεται τήρηση τύπου, π.χ. σύμβαση εργασίας, μίσθωση πράγματος, πώληση κινητού πράγματος.

- Συμβάσεις επαχθείς και συμβάσεις χαριστικές

Αναλόγως του σκοπού τον οποίο επιδιώκουν, οι συμβάσεις διακρίνονται σε *επαχθείς* και *χαριστικές*. *Επαχθείς* είναι οι συμβάσεις, όταν η παροχή από τον ένα συμβαλλόμενο στον άλλο γίνεται με σκοπό κάποιο αντάλλαγμα, κάποια αντιπαροχή, όπως συμβαίνει στις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις. *Χαριστικές* είναι οι συμβάσεις, όταν η παροχή γίνεται χωρίς αντάλλαγμα (π.χ. δωρεά).

- Συμβάσεις συναινετικές και παραδοτικές

Συναινετικές είναι οι συμβάσεις που καταρτίζονται μόνο με τη συμφωνία των συμβαλλομένων (π.χ. πώληση). Παραδοτικές είναι οι συμβάσεις που απαιτούν εκτός από τη συμφωνία και παράδοση του πράγματος (π.χ. δάνειο, χρησιδάνειο, παρακαταθήκη, ενέχυρο). Κατά κανόνα οι συμβάσεις είναι συναινετικές.

- Συμβάσεις πρόσκαιρες και διαρκείς

Πρόσκαιρες είναι οι συμβάσεις των οποίων η παροχή είναι πρόσκαιρη (π.χ. πώληση). *Διαρκείς* είναι οι συμβάσεις των οποίων η παροχή είναι διαρκής (π.χ. μίσθωση πράγματος, σύμβαση εργασίας).

- Συμβάσεις υπέρ και σε βάρος τρίτου

Αναλόγως των προσώπων στα οποία επεκτείνονται οι συνέπειες των συμβάσεων, αυτές διακρίνονται σε *συμβάσεις υπέρ και σε βάρος τρίτου*.

Σύμβαση υπέρ τρίτου είναι εκείνη, με την οποία οι συμβαλλόμενοι συμφωνούν να επέλθει ένα ορισμένο αποτέλεσμα υπέρ τρίτου προσώπου, που δεν μετέχει στη σύμβαση. Δηλαδή

ο οφειλέτης με τη σύμβαση υπόσχεται να εκπληρώσει την παροχή όχι στο δανειστή αλλά σε τρίτο πρόσωπο. Π.χ. ο Α συμφωνεί με το Β φροντιστή να κάνει φροντιστήριο στο γιο του.

Σύμβαση σε βάρος τρίτου είναι εκείνη, με την οποία ο οφειλέτης υπόσχεται στον δανειστή ότι αντ' αυτού θα καταβάλει ένας τρίτος την παροχή. Π.χ. αγοράζω ένα αντικείμενο και δηλώνω ότι το τίμημα θα το πληρώσει ο πατέρας μου. Από τη σύμβαση αυτή δεν προκύπτουν υποχρεώσεις σε βάρος του προσώπου που δε μετέχει σ' αυτήν, απλώς, αν αυτός δεν καταβάλλει την παροχή, οι υποχρεώσεις βαρύνουν τον υποσχόμενο οφειλέτη, που υποχρεούται να αποζημιώσει το δανειστή, εκτός αν προκύπτει κάτι διαφορετικό από την ίδια τη σύμβαση. Εξαίρεση από τον κανόνα αυτό αποτελούν οι συλλογικές συμβάσεις εργασίας, που είναι βέβαια μικτού χαρακτήρα συμβάσεις (δημοσίου και ιδιωτικού) και με τις οποίες δημιουργούνται δεσμεύσεις σε βάρος τρίτων.

- Συμβάσεις αναγκαστικές και συμβάσεις προσχώρησης

Αναγκαστική είναι η σύμβαση, η κατάρτιση της οποίας επιβάλλεται στον ένα συμβαλλόμενο, π.χ. συμβάσεις που καταρτίζουμε με τους οργανισμούς κοινής ωφελείας ή συμβάσεις που ο νόμος παρατείνει τη διάρκειά τους, π.χ. συμβάσεις μισθώσεων.

- Σύμβαση προσχώρησης είναι η σύμβαση το περιεχόμενο της οποίας δεν είναι αποτέλεσμα διαπραγματεύσεων, διότι καθορίζεται από τον ένα μόνο συμβαλλόμενο και ο άλλος ή δέχεται τους όρους ή δε συνάπτει τη σύμβαση. Π.χ. συμβάσεις συνδρομητών με εταιρείες κινητής τηλεφωνίας.

Μια σύμβαση μπορεί παράλληλα να είναι αναγκαστική και προσχώρησης.

- Συμβάσεις ρυθμισμένες ή επώνυμες και συμβάσεις αρρύθμιστες ή ανώνυμες

Στον Α.Κ. και σε άλλους ειδικούς νόμους ρυθμίζονται ειδικά ορισμένοι τύποι υποσχετικών συμβάσεων, που επειδή είναι γνωστές με κάποιο όνομα ονομάζονται *ρυθμισμένες* ή *επώνυμες* (π.χ. δωρεά, πώληση, δάνειο, μίσθωση κτλ.). Σύμφωνα όμως με την αρχή της ελευθερίας των συμβάσεων οι ενδιαφερόμενοι μπορούν να καταρτίσουν και άλλες συμβάσεις, που δεν προβλέπονται ειδικά από το νόμο, π.χ. σύμβαση έκδοσης βιβλίου. Στις περιπτώσεις αυτές θα χρησιμοποιηθούν αναλογικά οι διατάξεις που διέπουν παρεμφερείς επώνυμες συμβάσεις ή οι διατάξεις που ισχύουν γενικά για τις συμβάσεις. Επίσης μια σύμβαση είναι δυνατόν να περιλαμβάνει στοιχεία περισσότερων ρυθμισμένων συμβάσεων. Η σύμβαση αυτή ονομάζεται *μικτή*· π.χ. ο Α νοικιάζει ένα διαμέρισμα στο Β, ο οποίος αντί μισθώματος συμφωνείται να κατασκευάσει την υδραυλική και ηλεκτρική εγκατάσταση σε άλλη πολυκατοικία του Α, δηλαδή πρόκειται για μίσθωση πράγματος και μίσθωση έργου.

3. Οι κυριότερες επώνυμες ή ρυθμισμένες συμβάσεις

Οι πιο συνήθεις στην καθημερινή συναλλακτική ζωή συμβάσεις που ρυθμίζονται από τον Α.Κ. είναι:

α. Δωρεά

Δωρεά είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (δωρητής) αναλαμβάνει την υποχρέωση να δώσει στον άλλο (δωρεοδόχο) ένα περιουσιακό αντικείμενο, χωρίς να πάρει αντάλλαγμα. Π.χ. ο Α υπόσχεται στο Β να του χαρίσει ένα αυτοκίνητο και ο Β δέχεται.

Η δωρεά θεωρείται ως σύμβαση, γιατί για την κατάρτισή της απαιτείται η αποδοχή του δωρεοδόχου. Είναι μάλιστα σύμβαση ετεροβαρής, γιατί δημιουργεί υποχρεώσεις μόνο για το δωρητή, χαριστική, γιατί δε συμφωνείται αντάλλαγμα και είναι και τυπική, δηλαδή για την έγκυρη κατάρτισή της απαιτείται συμβολαιογραφικό έγγραφο.

Ο δωρητής έχει δικαίωμα να αρνηθεί να εκπληρώσει τη δωρεά που υποσχέθηκε, αν η εκπλήρωσή της λαμβανομένων υπόψη των χρεών του θα έθετε σε κίνδυνο τη συντήρησή του ή τη διατροφή που από το νόμο οφείλει σε άλλα πρόσωπα. Επίσης ο δωρητής έχει δικαίωμα να ανακαλέσει τη δωρεά σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως π.χ. όταν ο δωρεοδόχος διέπραξε βαρύ παράπτωμα, με το οποίο αποδείχθηκε και αχάριστος απέναντι του ή απέναντι σε στενό συγγενή του ή αν παρέβη την υποχρέωση που είχε για διατροφή του δωρητή. Στην περίπτωση ανάκλησης της δωρεάς, που γίνεται με δήλωση προς το δωρεοδόχο, αν μεν η δωρεά δεν εκπληρώθηκε, καταργείται η υποχρέωση του δωρητή να παραδώσει το πράγμα που υποσχέθηκε, αν όμως η δωρεά εκπληρώθηκε, αυτό που δωρίστηκε αναζητείται σύμφωνα με τις διατάξεις για τον αδικαιολόγητο πλουτισμό. Συμφωνία για παραίτηση από το δικαίωμα ανάκλησης είναι άκυρη. Δωρεές όμως που έγιναν για λόγους ευπρέπειας ή ιδιαίτερου καθήκοντος δεν ανακαλούνται.

β. Πώληση

Η πώληση είναι η πιο συνηθισμένη σύμβαση. Με αυτήν ο ένας από τους συμβαλλόμενους (πωλητής) υποχρεούται να μεταβιβάσει στον άλλο (αγοραστή) την κυριότητα ενός πράγματος ή ένα δικαίωμα και να παραδώσει το πράγμα, ο δε άλλος (αγοραστής) να πληρώσει το τίμημα που συμφωνήθηκε. Π.χ. ο Α συμφωνεί με το Β να του μεταβιβάσει την κυριότητα ενός αυτοκινήτου και να του το παραδώσει αντί 5.000.000 δρχ. Ή ο Α συμφωνεί με το Β να του μεταβιβάσει ένα δικαίωμα ευρεσιτεχνίας αντί 3.000.000 δρχ.

Αντικείμενο της πώλησης μπορεί να είναι οποιοδήποτε πράγμα κινητό ή ακίνητο, αντικαταστάτο ή αναντικατάστατο, παρόν ή μέλλον (π.χ. η σοδειά από έναν αμπελώνα) ή και οποιοδήποτε δικαίωμα (πνευματικής ιδιοκτησίας, δικαίωμα ευρεσιτεχνίας κτλ.).

Το τίμημα πρέπει να συνίσταται σε χρήματα. Αν αντί χρημάτων συμφωνηθεί παροχή άλλου αντικειμένου, τότε δεν πρόκειται για πώληση αλλά για ανταλλαγή. Π.χ. ο Α συμφωνεί με το Β να του μεταβιβάσει την κυριότητα ενός οικοπέδου στη Γλυφάδα και ο Β να μεταβιβάσει στον Α την κυριότητα ενός οικοπέδου στην Εκάλη. Στην ανταλλαγή εφαρμόζονται αναλογικά οι διατάξεις που ισχύουν για την πώληση.

Η πώληση είναι σύμβαση *επαχθής*, γιατί συμφωνείται αντάλλαγμα και κατά κανόνα *άτυπη*. Σε εξαιρετικές περιπτώσεις ο νόμος απαιτεί τύπο, όπως π.χ. συμβολαιογραφικό έγγραφο για την πώληση ακινήτου, κληρονομιάς, αυτοκινήτου ή έστω ιδιωτικό έγγραφο π.χ. για την πώληση πλοίου. Επίσης είναι σύμβαση *αμφοτεροβαρής*, δηλαδή δημιουργεί υποχρεώσεις και για τους δύο συμβαλλόμενους.

Κύριες υποχρεώσεις του πωλητή είναι:

- α** Να μεταβιβάσει την κυριότητα του πράγματος που πωλήθηκε. Το πράγμα που πωλήθηκε πρέπει να είναι ελεύθερο από κάθε νομικό ελάττωμα, δηλαδή να μην έχουν πάνω σ' αυτό τρίτοι δικαιώματα π.χ. ενέχυρο, υποθήκη. Ο πωλητής κατά κανόνα ευθύνεται για τα νομικά ελαττώματα, είτε τα γνωρίζει είτε από υπαιτιότητά του ή μη τα αγνοούσε. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο πωλητής απαλλάσσεται από την ευθύνη για νομικά ελαττώματα του πράγματος που πώλησε, αν τα γνώριζε ο πωλητής.
- β** Να παραδώσει το πράγμα χωρίς πραγματικά ελαττώματα, δηλαδή χωρίς ατέλειες που μειώνουν τη λειτουργικότητά του ή την αξία του και με τις ιδιότητες που έχουν συμφωνηθεί. Π.χ. πωλείται αυτοκίνητο με ελαττωματικά φρένα (πραγματικό ελάττωμα) και με όριο ανώτατης ταχύτητας 150 χλμ. την ώρα, ενώ είχε συμφωνηθεί 200 χλμ. την ώρα (έλλειψη συμφωνηθείσας ιδιότητας). Στην περίπτωση ύπαρξης πραγματικού ελαττώματος ή έλλειψης ιδιότητας που είχε συμφωνηθεί ο πωλητής ευθύνεται και ο αγοραστής έχει δικαίωμα να απαιτήσει την ανατροπή της πώλησης (να ζητήσει πίσω το τίμημα και να επιστρέψει το πράγμα) ή να απαιτήσει τη μείωση του τιμήματος. Σε ορισμένες περιπτώσεις η ευθύνη του πωλητή μπορεί να είναι πολύ μεγάλη, οπότε ο αγοραστής, αντί της ανατροπής της πώλησης ή της μείωσης του τιμήματος, μπορεί να ζητήσει το

διαφέρον από τη μη εκτέλεση της σύμβασης, δηλαδή πλήρη αποζημίωση. Π.χ. ο Α πωλεί στο Β κτηνοτρόφο ένα ζώο που πάσχει από μολυσματική ασθένεια, που μεταδίδεται και στα άλλα ζώα του. Μπορεί ο Β να ζητήσει από τον Α πλήρη αποζημίωση. Σε ορισμένες περιπτώσεις ο πωλητής δεν ευθύνεται για πραγματικά ελαττώματα ή έλλειψη ορισμένων ιδιοτήτων του πράγματος που πώλησε, αν ο αγοραστής τα γνώριζε κατά την κατάρτιση της σύμβασης. Συμφωνία με την οποία αποκλείεται ή περιορίζεται η ευθύνη του πωλητή είναι άκυρη, αν ο πωλητής δόλια απέκρυψε τα ελαττώματα ή την έλλειψη ιδιοτήτων που συμφωνήθηκαν. Οι αξιώσεις για αποζημίωση λόγω πραγματικών ελαττωμάτων ή έλλειψης ιδιοτήτων που συμφωνήθηκαν παραγράφονται μετά την πάροδο τριών (3) ετών, αν πρόκειται για ακίνητο και έξι (6) μηνών, αν πρόκειται για κινητό. Εκτός από αυτές τις βασικές υποχρεώσεις, ο πωλητής έχει και ορισμένες άλλες δευτερεύουσες, που είτε έχουν συμφωνηθεί είτε πηγάζουν από το νόμο είτε είναι συνέπεια της αρχής της καλόπιστης εκπλήρωσης των παροχών. Υποχρεώσεις που πηγάζουν από το νόμο είναι π.χ. η υποχρέωση του πωλητή να πληροφορήσει τον αγοραστή για τις νομικές σχέσεις του πράγματος που πώλησε, ιδίως για τα όρια ή τα δικαιώματα επί του ακινήτου. Υποχρεώσεις που βασίζονται στην καλή πίστη είναι π.χ. η παροχή πληροφοριών για τον τρόπο λειτουργίας του πράγματος που πώλησε ή η υποχρέωση διόρθωσης βλαβών του ή συντήρησής του για ορισμένο χρονικό διάστημα.

Ο αγοραστής έχει ως κύρια υποχρέωσή του την καταβολή του τιμήματος, όπως έχει συμφωνηθεί. Σε ορισμένες περιπτώσεις, που το τίμημα πιστώνεται συχνά, συμφωνείται να διατηρήσει ο πωλητής την κυριότητα του πράγματος που πωλήθηκε, μέχρι να εξοφληθεί το τίμημα. Εκτός από αυτήν τη βασική υποχρέωση ο αγοραστής έχει και ορισμένες δευτερεύουσες, που πιθανόν να έχουν συμφωνηθεί ή που πηγάζουν από το νόμο, όπως π.χ. καταβολή εξόδων για τη μεταφορά και την παραλαβή του πράγματος ή που απορρέουν από την αρχή της καλής πίστης, π.χ. υποχρέωση για έγκαιρη πληροφόρηση του πωλητή σε περίπτωση πραγματικού ελαττώματος.

Ως προς το θέμα του ποιος φέρει τον κίνδυνο της τυχαίας καταστροφής ή της χειροτέρευσης του πράγματος που πωλήθηκε, εκτός από τους σχετικούς κανόνες που ισχύουν γενικά στις αμφοτεροβαρείς συμβάσεις, ισχύουν και ορισμένοι ειδικοί κανόνες. Συγκεκριμένα στην πώληση, για μεν τα κινητά πριν από την παράδοση, για δε τα ακίνητα πριν από τη μεταγραφή, τον κίνδυνο φέρει ο πωλητής. Εάν ο πωλητής με αίτηση του αγοραστή αποστείλει το πράγμα σε διαφορετικό τόπο από αυτόν που συμφωνήθηκε, τον κίνδυνο της τυχαίας καταστροφής ή της χειροτέρευσής του τον φέρει ο αγοραστής από τη στιγμή που το πράγμα παραδοθεί για αποστολή.

γ. Μίσθωση πράγματος

Μίσθωση πράγματος είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους (εκμισθωτής) υποχρεούται να παραχωρήσει στον άλλο (μισθωτή), όσο διαρκεί η μίσθωση, τη χρήση του πράγματος (μίσθιο) και ο μισθωτής να καταβάλει το μίσθωμα που συμφωνήθηκε. Π.χ. ο Α εκμισθώνει (νοικιάζει) στο Β ένα διαμέρισμα για δύο χρόνια αντί 80.000 δρχ. μηνιαίως.

Αντικείμενο της μίσθωσης πράγματος είναι η παραχώρηση της χρήσης κινητού ή ακινήτου πράγματος για ορισμένο ή αόριστο χρονικό διάστημα. Το μίσθωμα κατά κανόνα συνίσταται σε χρήματα.

Η μίσθωση είναι σύμβαση *διαρκής, επαχθής*, δηλαδή συμφωνείται αντάλλαγμα και είναι άτυπη, δηλαδή για την έγκυρη κατάρτισή της δεν απαιτείται τύπος. Το έγγραφο το οποίο συντάσσεται κατά την κατάρτισή της έχει απλά αποδεικτικό χαρακτήρα. Τέλος η μίσθωση είναι σύμβαση *αμφοτεροβαρής*, δηλαδή δημιουργεί υποχρεώσεις σε βάρος και του εκμισθωτή και του μισθωτή.

Οι κυριότερες υποχρεώσεις του εκμισθωτή είναι:

- ❶ Να παραδώσει στο μισθωτή το μίσθιο έγκαιρα και κατάλληλο για τη χρήση που συμφωνήθηκε και να το διατηρεί έτσι για όλη τη διάρκεια της μίσθωσης.
- ❷ Να φέρει τα βάρη και τους φόρους που αναλογούν στο μίσθιο.
- ❸ Να αποδώσει στο μισθωτή τις αναγκαίες δαπάνες που έκανε αυτός για το μίσθιο.

Το μίσθιο πρέπει κατά την παράδοση να έχει τις ιδιότητες που συμφωνήθηκαν και να μην έχει νομικά ή πραγματικά ελαττώματα που εμποδίζουν τη χρήση για την οποία συμφωνήθηκε, διαφορετικά ο εκμισθωτής ευθύνεται. Η έννοια του νομικού ελαττώματος στη μίσθωση είναι βέβαια διαφορετική απ' ό,τι στην πώληση. Για την ευθύνη του εκμισθωτή λόγω νομικών ελαττωμάτων δεν αρκεί να διεκδικείται το μίσθιο από τρίτους, αλλά πρέπει να παρεμποδίζεται έστω και μερικά η χρήση του.

Εάν ο εκμισθωτής δεν εκπληρώσει τις βασικές του υποχρεώσεις, δηλαδή δεν παραδώσει έγκαιρα και χωρίς προβλήματα τη χρήση του μισθίου (πέραν από την ευθύνη του για νομικά και πραγματικά ελαττώματα), ο μισθωτής δικαιούται να απαιτήσει: α) την εκτέλεση της σύμβασης ή αποζημίωση και β) να καταγγείλει τη μίσθωση, μόλις περάσει άπρακτη η εύλογη προθεσμία που πρέπει να τάξει στον εκμισθωτή για την παράδοση του μισθίου ή και

χωρίς προθεσμία, αν δεν έχει συμφέρον πλέον στην εκτέλεση της σύμβασης ή αν η χρήση του μισθίου, όταν είναι κατοικία, συνεπάγεται κινδύνους για την υγεία του ή την υγεία των προσώπων που θα συγκατοικήσουν.

Οι κυριότερες υποχρεώσεις του μισθωτή είναι:

- ❶ Na καταβάλλει το μίσθωμα, όπως έχει συμφωνηθεί ή όπως συνηθίζεται.
- ❷ Na μεταχειρίζεται το μίσθιο με επιμέλεια ή όπως συμφωνήθηκε και να τηρεί μια σωστή και ευπρεπή συμπεριφορά για τους άλλους ενοίκους.
- ❸ Na γνωστοποιεί έγκαιρα στον εκμισθωτή τα ελαττώματα του μισθίου που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της μίσθωσης ή τα δικαιώματα που τρίτος προβάλλει πάνω σ' αυτό.
- ❹ Na αποδώσει το μίσθιο κατά τη λήξη της μίσθωσης στην κατάσταση που το παρέλαβε. Ο μισθωτής δεν ευθύνεται όμως για φθορές του μισθίου που γίνονται κατά τη συνήθη χρήση ή μεταβολές που οφείλονται στη χρήση για την οποία συμφωνήθηκε.

Εάν ο μισθωτής δεν εκπληρώσει τις υποχρεώσεις του, ο εκμισθωτής έχει τα εξής δικαιώματα: Στην περίπτωση καθυστέρησης του μισθώματος να καταγγείλει τη μίσθωση και παράλληλα δεν αποκλείεται να εγείρει αξίωση για αποζημίωση λόγω πρόωρης λήξης της μίσθωσης. Στην περίπτωση που γίνεται κακομεταχείριση του μισθίου, δικαιούται επίσης να καταγγείλει τη μίσθωση και να απαιτήσει αποζημίωση. Στην περίπτωση δε, που δεν αποδίδεται το μίσθιο κατά τη λήξη της μίσθωσης, δικαιούται να ζητήσει λόγω αποζημίωσης το συμφωνημένο μίσθωμα, για όσο διάστημα παρακρατείται το μίσθιο, χωρίς να αποκλείεται στην περίπτωση αυτή να ζητήσει και περαιτέρω αποζημίωση.

Στο μισθωτή επιτρέπεται, αν δεν αποκλείστηκε με ρητή συμφωνία, η υπομίσθωση. *Υπομίσθωση* είναι η σύμβαση μεταξύ του μισθωτή (υπεκμισθωτή) και τρίτου (υπομισθωτή), βάσει της οποίας ο υπεκμισθωτής παρέχει στον υπομισθωτή τη χρήση του μισθίου έναντι ανταλλάγματος, που λέγεται υπομίσθωμα. Στην περίπτωση αυτή ο μισθωτής ευθύνεται έναντι του εκμισθωτή για κάθε ζημιά που μπορεί να προκαλέσει ο υπομισθωτής στο μίσθιο.

**ΥΠΟΔΕΙΓΜΑ
ΙΔΙΩΤΙΚΟΥ ΣΥΜΦΩΝΗΤΙΚΟΥ ΜΙΣΘΩΣΗΣ
ΚΥΡΙΑΣ ΚΑΤΟΙΚΙΑΣ**

Σήμερα την του μηνός του έτους
στην πόλη οι υπογράφοντες το συμφωνητικό αυτό αφενός
..... αποκαλούμενος στο εξής «εκμισθωτής»,
κάτοικος οδός αρ.
και αφετέρου του
κάτοικος οδός
αρ. κάτοχος του υπ' αριθ. δελτίου ταυτότητας που
εκδόθηκε την από το αποκαλούμενος
στο εξής «μισθωτής», συμφώνησαν από κοινού και αποδέχτηκαν τα εξής:

1. ΜΙΣΘΙΟ. Ο πρώτος συμβαλλόμενος («εκμισθωτής») εκμισθώνει με το
συμφωνητικό αυτό στον δεύτερο συμβαλλόμενο («μισθωτή») ένα διαμέρισμα (κατοικία)
που ανήκει στην αποκλειστική κυριότητα, νομή και κατοχή του και που βρίσκεται στην
πόλη στην οδό αρ.
..... και όροφο και αποτελείται από
τους εξής χώρους:

2. ΜΙΣΘΩΜΑ: Το μηνιαίο μίσθωμα ορίζεται σε δραχμές

Το μίσθωμα συμφωνείται να καταβάλλεται μέσα στο πρώτο triήμερο κάθε μήνα στην κατοικία του εκμισθωτή που αναφέρεται παραπάνω ή

..... Αν ο εκμισθωτής αλλάξει κατοικία στην ίδια πόλη, ο μισθωτής υποχρεούται να καταβάλλει το μίσθωμα στη νέα κατοικία του, εφόσον αυτή του γνωστοποιηθεί γραπτά, διαφορετικά η καταβολή θα γίνεται στην κατοικία του μισθωτή. Η καταβολή του μισθώματος αποδεικνύεται μόνο με έγγραφη απόδειξη του εκμισθωτή ή εξουσιοδοτημένου απ' αυτόν προσώπου, αποκλεισμένου κάθε άλλου αποδεικτικού μέσου. Οι συμβαλλόμενοι θεωρούν το μίσθωμα δίκαιο και ανάλογο με τη μισθωτική αξία του ακινήτου.

3. ΔΙΑΡΚΕΙΑ. Η διάρκεια της παρούσας μίσθωσης, ορίζεται
..... Αρχίζει την και λήγει την

4. ΧΡΗΣΗ. Το μίσθιο θα χρησιμοποιηθεί ως κυρία κατοικία του μισθωτή, τ..... συζύγου τ....., που ονομάζεται καθώς και μελών της οικογένειας του που συγκατοικούν μ' αυτόν. Απαγορεύεται απόλυτα οποιαδήποτε μετατροπή της χρήσης του μισθίου καθώς και η ολική ή μερική υπομίσθωση του ή με οποιοδήποτε τρόπο με ή χωρίς αντάλλαγμα παραχώρηση της χρήσης του μισθίου σε τρίτους ή συγκατοίκηση οποιωνδήποτε τρίτων, χωρίς την έγγραφη συναίνεση του εκμισθωτή.

5. ΕΓΓΥΗΣΗ. Για την ακριβή εκπλήρωση των όρων της μίσθωσης, ο μισθωτής κατέβαλε σήμερα ατόκως στον εκμισθωτή το ποσόν των δρχ. Το ποσό αυτό, που θα αναπροσαρμόζεται σε κάθε αύξηση του μισθώματος, θα του επιστραφεί μετά την εκπρόθεσμη κατά την λήξη της μίσθωσης αποχώρησή του από το μίσθιο, την παράδοση του μισθίου και των κλειδιών του, καθώς και την εκκαθάριση όλων των τυχόν εκκρεμών λογαριασμών. Συμφωνείται ρητά ότι η εγγύηση αυτή δεν μπορεί σε καμμία περίπτωση να συμψηφιστεί με τα μισθώματα ή άλλες οφειλές του μισθωτή προς τον εκμισθωτή.

6. ΠΑΡΑΛΑΒΗ ΜΙΣΘΙΟΥ - ΕΠΙΣΚΕΥΕΣ. Ο μισθωτής παρέλαβε το μίσθιο, αφού το εξέτασε και το βρήκε της τελείας αρεσκείας του, σε άριστη κατάσταση και απόλυτα κατάλληλο για να χρησιμοποιηθεί σαν κύρια κατοικία αυτού και της οικογενείας του. Για όλη την διάρκεια της μίσθωσης ο εκμισθωτής δεν έχει καμμία υποχρέωση συντήρησης ή επισκευής ζημιών και βλαβών του μισθίου για την αποκατάσταση των οποίων αποκλειστική ευθύνη και υποχρέωση έχει ο μισθωτής.

7. ΠΡΟΣΘΗΚΕΣ - ΜΕΤΑΡΡΥΘΜΙΣΕΙΣ. Απαγορεύεται στο μισθωτή να επιφέρει οποιαδήποτε προσθήκη, τροποποίηση ή μεταρρύθμιση του μισθίου χωρίς την έγγραφη συναίνεση του εκμισθωτή. Οποιαδήποτε προσθήκη, τροποποίηση ή μεταρρύθμιση γίνει κατά παράβαση αυτού του όρου, ανεξάρτητα από τις συνέπειες που θα συνεπάγεται, παραμένει προς όφελος του μισθίου χωρίς να γεννά κανένα απολύτως δικαίωμα αφαίρεσης ή αποζημίωσης του μισθωτή. Πάντως ο εκμισθωτής δικαιούται να αξιώσει την επαναφορά των πραγμάτων στην προηγούμενη κατάσταση, με δαπάνες του μισθωτή.

8. ΚΑΛΗ ΧΡΗΣΗ ΤΟΥ ΜΙΣΘΙΟΥ. Ο μισθωτής υποχρεούται να κάνει καλή χρήση του μισθίου, διατηρώντας το καθαρό και ευπρεπές, διαφορετικά ευθύνεται για αποζημίωση για τις φθορές και τις βλάβες που προξενήθηκαν στο μίσθιο από αυτόν ή το προσωπικό του ή οποιονδήποτε τρίτον που ενήργησε ή μπήκε στο μίσθιο με συγκατάθεση του μισθωτή. Ο μισθωτής δεν ευθύνεται για φθορές που προκαλούνται από τη συνήθη χρήση του μισθίου. Ο μισθωτής έχει επίσης την υποχρέωση να διατηρεί το μίσθιο καθαρό και να το χρησιμοποιεί κατά τρόπο που να μην θίγει την ησυχία, την υγεία, εργασία, ασφάλεια και τα χρηστά ήθη του εκμισθωτή των λοιπών ενοίκων της πολυκατοικίας που ευρίσκεται το μίσθιο και των

γειτόνων. Απαγορεύεται στο μισθωτή η κατάληψη κοινοχρήστων χώρων του κτιρίου στο οποίο βρίσκεται το μίσθιο, καθώς και η τοποθέτηση μηχανημάτων, ευφλέκτων ή εκρηκτικών υλών, ή αντικειμένων που μπορούν να βλάψουν ή να ρυπάνουν αυτό σοβαρά. Τέτοιες εύφλεκτες ύλες, αντικείμενα ή μηχανήματα δεν μπορούν να θεωρηθούν όσα συνήθως χρησιμοποιούνται για οικιακή και μόνο χρήση.

9. ΕΠΙΣΚΕΨΗ - ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΗ ΜΙΣΘΙΟΥ. Ο εκμισθωτής ή και ο αντιπρόσωπός του δικαιούται σε κατάλληλες μέρες και ώρες α) να επισκέπτεται και να επιθεωρεί λεπτομερώς το μίσθιο ανά τρίμηνο, συνοδευόμενος από μηχανικό ή εμπειροτέχνη για να εξακριβώσει τυχόν φθορές ή μεταβολές του, β) να επισκέπτεται το μίσθιο δύο φορές την εβδομάδα κατά το τελευταίο τρίμηνο της μίσθωσης μαζί με εκείνους που ενδιαφέρονται να το μισθώσουν στη συνέχεια, γ) να επισκέπτεται το μίσθιο μαζί με εκείνους που ενδιαφέρονται να το αγοράσουν, τουλάχιστον μια φορά την εβδομάδα. Οι επισκέψεις θα γίνονται σε κατάλληλες μέρες και ώρες έπειτα από συνεννόηση με το μισθωτή.

10. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΠΟΛΥΚΑΤΟΙΚΙΑΣ. Ο μισθωτής υποχρεούται να συμμορφώνεται απολύτως προς όλους τους όρους και τις διατάξεις του κανονισμού της πολυόροφης οικοδομής, στην οποία βρίσκεται το μίσθιο, είτε αυτός έχει συνταχθεί με συμβολαιογραφική πράξη είτε εφαρμόζεται άτυπα, του οποίου έλαβε γνώση και ο οποίος θεωρείται αναπόσπαστο μέρος αυτού του συμφωνητικού. Συμφωνείται ρητά ότι κάθε υποχρέωση ή απαγόρευση του κανονισμού, που αφορά τους ιδιοκτήτες, αφορά και τους μισθωτές.

11. ΠΑΡΑΔΟΣΗ ΤΟΥ ΜΙΣΘΙΟΥ. Κατά τη λήξη της μίσθωσης ο μισθωτής υποχρεούται, χωρίς όχληση, να παραδώσει το μίσθιο στον εκμισθωτή στην ίδια κατάσταση στην οποία το παρέλαβε, εκτός από την τυχόν φθορά από τη συνήθη χρήση. Διαφορετικά υποχρεούται σε καταβολή ποσού ίσου προς το 1/5 του μηνιαίου μισθώματος για κάθε μέρα καθυστέρησης σαν ποινική ρήτρα, καθώς και σε αποζημίωση του εκμισθωτή για κάθε ζημιά που έπαθε εξαιτίας της μη έγκαιρης παράδοσης του μισθίου.

12. ΤΕΛΗ - ΛΟΓΑΡΙΑΣΜΟΙ. Ο μισθωτής υποχρεούται στην καταβολή των δημοσίων και δημοτικών φόρων και τελών (καθαριότητας, φωτισμού κ.λπ.) σε σχέση με το μίσθιο καθώς και στην καταβολή του τέλους χαρτοσήμου το οποίο ανέρχεται σε ποσοστό 3,6% επί του μισθώματος, καθώς και την κατανάλωση του ηλεκτρικού ρεύματος και του νερού.

13. ΚΟΙΝΟΧΡΗΣΤΑ. Ο μισθωτής υποχρεούται κάθε μήνα και λαμβάνοντας έγγραφη υπόδειξη του διαχειριστή της οικοδομής, να του καταβάλλει την κατά τις διατάξεις του ως άνω κανονισμού της πολυόροφης οικοδομής αναλογία, που αντιστοιχεί στο μίσθιο επί των δαπανών συντήρησης και λειτουργίας των κοινοχρήστων χώρων, πραγμάτων και εγκαταστάσεων, συμπεριλαμβανομένης και της δαπάνης αμοιβής του εν γένει προσωπικού της πολυκατοικίας.

14. ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΘΕΡΜΑΝΣΗ. Η δαπάνη της λειτουργίας και τακτικής συντήρησης της κεντρική θέρμανσης, όπως επιμερίζεται με τις διατάξεις του ως άνω κανονισμού της πολυ-όροφης οικοδομής, βαρύνει, κατά την αφορώσα το μίσθιο αναλογία, το μισθωτή, ο οποίος και υποχρεούται κάθε μήνα, κατά τον οποίο λειτουργεί η κεντρική θέρμανση, στην προκαταβολή της στον διαχειριστή της πολυκατοικίας επί αποδείξει. Την υποχρέωση αυτή έχει ο μισθω-τής είτε κάνει χρήση της κεντρικής θέρμανσης είτε όχι, επειδή απουσιάζει από το μίσθιο ή για άλλους λόγους, εκτός αν διαφορετικά ρυθμίζεται στον κανονισμό.

15. ΣΙΩΠΗΡΗ ΑΝΑΜΙΣΘΩΣΗ - ΠΑΡΑΤΑΣΗ. Η σιωπηρή αναμίσθωση ή η σιωπηρή πα-ράταση του χρόνου της μίσθωσης αποκλείεται απολύτως και για κανένα λόγο δεν μπορεί να θεωρηθεί ως σιωπηρή αναμίσθωση ή σιωπηρή παράταση του χρόνου της μίσθωσης ή για οποιαδήποτε αιτία τυχόν παραμονή του μισθωτή στο μίσθιο μετά την λήξη της μίσθωσης. Το ποσόν, που τυχόν θα εισπραχθεί από τον εκμισθωτή κατά τον χρόνο αυτό, θα θεωρείται ότι του καταβλήθηκε λόγω αποζημίωσής του για την μη εμπρόθεσμη παράδοση του μισθίου. Ρητή ή σιωπηρή παράταση της μίσθωσης δεν τεκμαίρεται, και αν ακόμη ο εκμισθωτής χαρα-κτήρισε σε απόδειξη που αφορά χρόνο μετά τη λήξη της μίσθωσης το ποσό ως «μίσθωμα».

16. ΕΓΓΡΑΦΗ ΤΡΟΠΟΠΟΙΗΣΗ. Κάθε τυχόν τροποποίηση των όρων αυτού του συμφωνη-τικού, όπως και η αναμίσθωση ή η παράταση της μίσθωσης, θα αποδεικνύονται αποκλειστικά και μόνο εγγράφως, αποκλεισμένου οποιουδήποτε άλλου αποδεικτικού μέσου. Η τυχόν μη έγκαιρη ενάσκηση από τον εκμισθωτή οποιουδήποτε δικαιώματός του, είτε μια φορά είτε κατ' επανάληψη δε σημαίνει παραίτησή του από αυτό το δικαίωμα.

17. ΣΥΝΕΠΕΙΕΣ ΠΑΡΑΒΑΣΕΩΝ. Η μη εμπρόθεσμη καταβολή του μισθώματος, ως και της βαρύνουσας το μισθωτή αναλογίας στις δαπάνες κοινοχρήστων χώρων και θέρμανσης ή η παράβαση οποιουδήποτε από τους όρους του συμφωνητικού αυτού ή του Νόμου παρέχει στον εκμισθωτή το δικαίωμα να καταγγείλει και να λύσει μονομερώς τη μίσθωση και να αποβάλει το μισθωτή από το μίσθιο κατά τη σχετική νόμιμη διαδικασία. Στις περιπτώσεις αυτές καταπίπτει σαν ποινική ρήτρα υπέρ του εκμισθωτή η εγγύηση που δόθηκε. Τέλος, συμφωνείται ρητά ότι, εάν οι μισθωτές είναι περισσότεροι από ένας, αφενός ευθύνονται σε ολόκληρο, αφ' ετέρου δε διορίζουν αντικλήτους και με εξουσία παραλαβής και των εισαγω-γικών της δίκης εγγράφων.

18. ΠΡΟΣΘΕΤΟΙ ΟΡΟΙ. Μεταξύ των συμβαλλομένων συμφωνούνται και οι εξής πρόσθε-τοι όροι:

Το παρόν μισθωτήριο διαβάστηκε και έγινε αποδεκτό από τους συμβαλλόμενους, υπο-γράφηκε από αυτούς και ο καθένας έλαβε από ένα όμοιο αντίτυπο, ένα άλλο δε αντίτυπο θα κατατεθεί από τον εκμισθωτή στην Οικονομική Εφορία του.

ΟΙ ΣΥΜΒΑΛΛΟΜΕΝΟΙ

Ο ΕΚΜΙΣΘΩΤΗΣ

Ο ΜΙΣΘΩΤΗΣ

δ. Σύμβαση εργασίας

Σύμβαση εργασίας είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους (εκμισθωτής, εργαζόμενος ή μισθωτής) αναλαμβάνει την υποχρέωση να παρέχει για ορισμένο ή αόριστο χρόνο την εργασία του στον άλλο συμβαλλόμενο (εργοδότη ή μισθωτή) και αυτός υποχρεούται να του καταβάλλει το συμφωνημένο ποσό. Π.χ. ο Α προσλαμβάνει το Β μηχανικό στην επιχείρησή του για ένα χρόνο ή για αόριστο χρονικό διάστημα αντί μηνιαίου μισθού 200.000 δρχ.

Η σύμβαση εργασίας είναι σύμβαση *διαρκής* και *αμφοτεροβαρής*, γιατί δημιουργεί υποχρεώσεις και για τους δύο συμβαλλόμενους και κατά κανόνα άτυπη. Το έγγραφο που συνήθως συντάσσεται κατά την κατάρτισή της έχει απλά αποδεικτικό χαρακτήρα. Κατ' εξαίρεση απαιτείται τύπος και μάλιστα συστατικός σε ορισμένες συμβάσεις εργασίας, π.χ. σύμβαση ηθοποιού με θεατρικό επιχειρηματία, σύμβαση ναυτικής εργασίας.

Αντικείμενο της σύμβασης εργασίας είναι η κάθε είδους ανθρώπινη εργασία, που παρέχεται για ορισμένο ή αόριστο χρονικό διάστημα, έναντι μισθού, που κατά κανόνα συνίσταται σε χρήματα. Σύμβαση εργασίας υπάρχει και όταν ο μισθός υπολογίζεται κατά μονάδα της παρεχόμενης εργασίας ή κατ' αποκοπή, αρκεί ο εργαζόμενος να προσλαμβάνεται ή να απασχολείται για ορισμένο ή αόριστο χρόνο.

Η σύμβαση εργασίας μπορεί να είναι είτε *ανεξάρτητη*, οπότε ο εργαζόμενος διατηρεί ελευθερία (π.χ. σύμβαση εργασίας με καθηγητή ξένων γλωσσών) ή *εξαρτημένη*, που παρέχεται κάτω από την εποπτεία και την καθοδήγηση του εργοδότη. Η σύμβαση εξαρτημένης εργασίας ρυθμίζεται από τις ειδικές διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας, που συμπληρώνονται από τις γενικές διατάξεις του Αστικού Κώδικα.

Στη σύμβαση εργασίας οι συμβαλλόμενοι έχουν τις εξής *κυρίως υποχρεώσεις*: Ο εργαζόμενος να εκτελεί αυτοπροσώπα και με επιμέλεια την εργασία του, ευθυνόμενος για κάθε ζημιά που προκάλεσε από δόλο ή αμέλεια στον εργοδότη. Επίσης ο εργαζόμενος υποχρεούται να προσφέρει και εργασία πέραν από τη συμφωνημένη ή συνηθισμένη, εφόσον μπορεί να την εκτελέσει και η άρνησή του θα ήταν αντίθετη με την καλή πίστη. Γι' αυτήν όμως την υπερωριακή απασχόληση, που πρέπει να είναι σύμφωνη με τους ειδικούς εργατικούς νόμους, ο εργαζόμενος δικαιούται συμπληρωματικής αμοιβής, τα ποσοστά της οποίας καθορίζονται

επίσης από την εργατική νομοθεσία. Επίσης ο εργαζόμενος έχει και άλλες δευτερεύουσες υποχρεώσεις, που πηγάζουν από την αρχή της καλόπιστης εκπλήρωσης των παροχών, όπως π.χ. υποχρέωση εχεμύθειας για τα απόρρητα της επιχείρησης του εργοδότη, υποχρέωση πίστης στον εργοδότη κτλ.

Βασική υποχρέωση του εργοδότη είναι να καταβάλει το συμφωνημένο ή το συνηθισμένο μισθό, καθώς και τη συμπληρωματική αμοιβή ή αποζημίωση για την υπερωριακή απασχόληση. Ο εργοδότης έχει και άλλες υποχρεώσεις που πηγάζουν από το νόμο ή την αρχή της καλόπιστης εκτέλεσης των παροχών, όπως π.χ. υποχρέωση λήψης μέτρων για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων, υποχρέωση παροχής αδειών, υποχρέωση ίσης μεταχείρισης των εργαζομένων, υποχρέωση παροχής πιστοποιητικού μετά τη λήξη της εργασίας κτλ.

ε. Σύμβαση έργου

Με τη σύμβαση έργου (ή εργολαβία) ο ένας συμβαλλόμενος (εργολάβος) αναλαμβάνει την υποχρέωση να εκτελέσει το έργο που συμφωνήθηκε και ο άλλος (εργοδότης) να καταβάλει την αμοιβή που συμφωνήθηκε. Π.χ. ο Α αναθέτει στο Β τη μελέτη και εγκατάσταση της ηλεκτρικής θέρμανσης του σπιτιού του αντί 2.000.000 δρχ.

Η σύμβαση έργου είναι σύμβαση *διαρκής, επαχθής, αμφοτεροβαρής* και κατά κανόνα *άτυπη*. Εξαιρετικά υπόκειται σε τύπο, αν συνδέεται με άλλη σύμβαση, για την οποία ο νόμος αξιώνει τύπο ή σε ορισμένες ρητά από το νόμο προβλεπόμενες περιπτώσεις, όπως π.χ. η σύμβαση θεατρικού επιχειρηματία με θεατρικό συγγραφέα ή η σύμβαση εκτέλεσης δημόσιων έργων.

Οι *βασικές υποχρεώσεις* των συμβαλλομένων από τη σύμβαση έργου είναι οι εξής: Για τον *εργολάβο* η έγκαιρη και χωρίς ελαττώματα εκτέλεση του έργου που συμφωνήθηκε. Έργο είναι το τελικό αποτέλεσμα της εργασίας και δραστηριότητας του εργολάβου, αδιάφορα με τη φύση του (υλικό ή άυλο, ορατό ή αόρατο, νόμιμο ή παράνομο), το οποίο έχει αγοραία αξία, αυτοτελή και ανεξάρτητη από την εργασία. Για τον *εργοδότη* βασική υποχρέωση είναι η καταβολή του εργολαβικού ανταλλάγματος, της αμοιβής δηλαδή του εργολάβου που μπορεί να είναι προσυμφωνημένη ή όχι, οπότε καθορίζεται με αντικειμενικά κριτήρια. Η αμοιβή του εργολάβου καταβάλλεται κατά την παράδοση του έργου. Αν η παράδοση του έργου και η καταβολή της αμοιβής συμφωνήθηκε να γίνουν τμηματικά, η αμοιβή καταβάλλεται μόλις γίνει η παράδοση κάθε τμήματος. Εκτός από αυτές τις βασικές υποχρεώσεις οι συμβαλλόμενοι έχουν και άλλες δευτερεύουσες όπως: Ο εργοδότης να χορηγήσει στον εργολάβο την ύλη που απαιτείται για την εκτέλεση του έργου και αν είναι αναγκαίο να βοηθήσει στην εκτέλεσή του με την παροχή οδηγιών, σχεδίων κτλ., καθώς και να εγκρίνει και να παραλάβει το έργο που εκτελέστηκε έγκαιρα και σωστά. Ο δε εργολάβος υποχρεούται κατά την εκτέλεση του

έργου να χρησιμοποιεί με επιμέλεια την ύλη που του έδωσε ο εργοδότης και να λογοδοτήσει για τον τρόπο χρησιμοποίησης αυτής, καθώς και να επιστρέψει το τυχόν υπόλοιπο.

Τον κίνδυνο του έργου, μέχρι να γίνει η παράδοσή του, φέρει ο εργολάβος, εκτός αν ο εργοδότης έγινε υπερήμερος ως προς την αποδοχή του έργου, οπότε φέρει αυτός τον κίνδυνο. Ο εργοδότης φέρει τον κίνδυνο της τυχαίας καταστροφής ή χειροτέρευσης του υλικού που είχε δώσει για την κατασκευή του έργου.

Η σύμβαση έργου *διαφέρει* από τη σύμβαση εργασίας, διότι ο σκοπός στον οποίο αποβλέπουν οι συμβαλλόμενοι στη σύμβαση εργασίας είναι αυτή η ίδια η *εργασία*, ενώ στη σύμβαση έργου είναι το αποτέλεσμα της εργασίας, δηλαδή το *έργο*. Άλλα κριτήρια διάκρισης είναι η *εξάρτηση* που υπάρχει στη σύμβαση εργασίας του εργαζόμενου από τον εργοδότη, που δεν υπάρχει στη σύμβαση έργου.

στ. Μεσιτεία

Μεσιτεία είναι η σύμβαση, με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος υπόσχεται στον άλλο (μεσίτης) αμοιβή για τη μεσολάβηση του τελευταίου στη σύναψη σύμβασης ή για την υπόδειξη από αυτόν ευκαιρίας για την κατάρτιση σύμβασης. Η αμοιβή όμως καταβάλλεται μόνο αν η σύμβαση καταρτιστεί ως συνέπεια αυτής της μεσολάβησης ή υπόδειξης. Π.χ. ο Α υπόσχεται στο Β μεσίτη αμοιβή, αν αυτός του υποδείξει αγοραστή για ένα ακίνητο που πωλεί.

Η μεσιτεία με τη μορφή αυτή που ρυθμίζεται από τον Αστικό Κώδικα είναι κατά κανόνα σύμβαση *ετεροβαρής*, δεδομένου ότι δημιουργεί υποχρέωση μόνο γι' αυτόν που υποσχέθηκε την αμοιβή. Επίσης η μεσιτεία είναι σύμβαση *άτυπη*, ακόμα και αν αποβλέπει στην κατάρτιση τυπικής σύμβασης. Εκτός από τις διατάξεις του Αστικού Κώδικα για τη μεσιτεία ισχύουν και άλλοι ειδικοί νόμοι, που αφορούν κυρίως στη ρύθμιση του επαγγέλματος των μεσιτών.

ζ. Εντολή

Εντολή είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (εντολοδόχος) αναλαμβάνει την υποχρέωση να διεξαγάγει χωρίς αμοιβή την υπόθεση που του ανέθεσε ο άλλος συμβαλλόμενος (εντολέας). Π.χ. ο Α αναλαμβάνει την υποχρέωση έναντι του Β να μεταφέρει στο σπίτι του ένα παλαιό έπιπλο, που αγόρασε από ένα παλαιοπωλείο.

Η εντολή είναι κατά κανόνα σύμβαση *ετεροβαρής*, γιατί δημιουργεί υποχρεώσεις μόνο για τον εντολοδόχο. Επίσης είναι σύμβαση *χαριστική*, γιατί δε συμφωνείται αντάλλαγμα και δεν υπόκειται σε τύπο. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι η εντολή αποτελεί μια κατ' εξοχήν προσωπική και εμπιστευτική σχέση, η οποία όμως ως έννομη διακρίνεται από τις απλές σχέσεις φιλοφροσύνης.

Αντικείμενο της εντολής μπορεί να είναι η διεξαγωγή υπόθεσης κάθε είδους, π.χ. πράξη διαχείρισης, υλική, νομική κτλ. Η δε διεξαγωγή της γίνεται χωρίς αμοιβή. Αν συμφωνείται αμοιβή, δεν πρόκειται για εντολή, αλλά για άλλη σύμβαση π.χ. σύμβαση έργου. Όταν ανατίθεται στον εντολοδόχο επιχείρηση δικαιοπραξίας, η εντολή μπορεί να συνδυάζεται και με πληρεξουσιότητα.

Κύρια υποχρέωση του εντολοδόχου είναι να διεξαγάγει την υπόθεση που του ανατέθηκε, χωρίς να δικαιούται να υποκατασταθεί από άλλον για την εκτέλεση αυτής, εκτός αν εξαναγκαστεί από τις περιστάσεις ή αν συνηθίζεται η υποκατάσταση. Ευθύνεται δε για κάθε πταίσμα του κατά την εκτέλεση της εντολής ή, αν υποκατασταθεί από άλλον χωρίς δικαίωμα, ευθύνεται για το πταίσμα του άλλου σαν να ήταν δικό του. Επίσης ο εντολοδόχος έχει υποχρέωση να παρέχει πληροφορίες στον εντολέα σχετικά με την υπόθεση που του ανατέθηκε και μετά το πέρας της εντολής οφείλει λογοδοσία. Επίσης οφείλει να αποδώσει στον εντολέα καθετί που έλαβε για την εκτέλεση της εντολής ή που απέκτησε από την εκτέλεσή της και, αν χρησιμοποίησε για τον εαυτό του χρήματα του εντολέα, οφείλει τόκο γι' αυτά, από τότε που τα χρησιμοποίησε.

Από τη σύμβαση εντολής έχει και ο εντολέας ορισμένες υποχρεώσεις, όπως να προκαταβάλει τις δαπάνες που απαιτούνται για την εκτέλεση της εντολής, να αποδώσει στον εντολοδόχο οτιδήποτε αυτός δαπάνησε για την κανονική εκτέλεση της εντολής και να επανορθώσει κάθε ζημιά που έπαθε ο εντολοδόχος χωρίς πταίσμα του κατά την εκτέλεση της εντολής.

Η εντολή μπορεί να ανακληθεί από τον εντολέα, οποτεδήποτε αυτός θελήσει. Αντίθετη συμφωνία είναι άκυρη, εκτός αν η εντολή αφορά και το συμφέρον του εντολοδόχου ή τρίτου. Επίσης ο εντολοδόχος έχει δικαίωμα να καταγγείλει την εντολή οποτεδήποτε, εκτός αν παραιτήθηκε από το δικαίωμα αυτό. Τέλος, αν δε συμφωνήθηκε κάτι διαφορετικό, ο θάνατος του εντολέα ή του εντολοδόχου ή η απώλεια της δικαιοπρακτικής ικανότητας ή η πτώχευσή τους έχει ως συνέπεια τη λύση της εντολής.

η. Δάνειο

Δάνειο είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας από τους συμβαλλόμενους (*δανειστής*) μεταβιβάζει κατά κυριότητα στον άλλο (*οφειλέτη*) χρήματα ή άλλα αντικαταστατά πράγματα και αυτός υποχρεούται να επιστρέψει άλλα πράγματα της ίδιας ποσότητας και ποιότητας. Συνήθως αντικείμενο δανείου αποτελούν τα χρήματα, αλλά ως δάνειο μπορούν να δοθούν και άλλα αντικαταστατά πράγματα. *Αντικαταστατά πράγματα* είναι τα κινητά πράγματα που προσδιορίζονται στις συναλλαγές με αριθμούς, μέτρα ή σταθμά π.χ. τρόφιμα, μηχανήματα, ξυλεία κτλ. Παράδειγμα: ο Α δανείζει στο Β 100.000 δρχ. ή 100 κιλά λάδι, που πρέπει να επιστραφούν μετά 3 μήνες.

Το δάνειο είναι σύμβαση *ετεροβαρής*, αφού από αυτήν δημιουργούνται υποχρεώσεις μόνο σε βάρος του οφειλέτη. Επίσης είναι σύμβαση *άτυπη* και *παραδοτική*, δηλαδή εκτός από τη συμφωνία των συμβαλλόμενων απαιτείται και παράδοση των πραγμάτων που δανείζονται, ώστε ο οφειλέτης να γίνει κύριος αυτών.

Το δάνειο μπορεί να είναι *άτοκο* ή *έντοκο*. Στο έντοκο δάνειο, που είναι και η συνηθέστερη μορφή πιστωτικής σύμβασης, ο οφειλέτης, εκτός από τη βασική του υποχρέωση να επιστρέψει πράγματα της ίδιας ποσότητας και ποιότητας με αυτά που δανείστηκε, υποχρεούται να καταβάλει και τον τόκο που συμφωνήθηκε, ο οποίος και αποτελεί το αντάλλαγμα για τη χρήση των πραγμάτων που δανείστηκαν. Γι' αυτό και ορισμένοι χαρακτηρίζουν το έντοκο δάνειο ως αμφοτεροβαρή σύμβαση.

Σε περίπτωση υπερημερίας για την απόδοση του δανείου, ο οφειλέτης υποχρεούται μόνο στην καταβολή του τόκου (νόμιμου ή συμβατικού) όχι και σε αποζημίωση. Αντίθετη συμφωνία είναι άκυρη.

θ. Χρησιδάνειο

Χρησιδάνειο είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (*χρήστης*) παραχωρεί χωρίς αντάλλαγμα στον άλλο (*χρησάμενο*) τη χρήση κάποιου, κινητού ή ακίνητου πράγματος, το οποίο ο τελευταίος υποχρεούται να αποδώσει μετά τη λήξη της σύμβασης. Π.χ. ο Α παραχωρεί στο Β χωρίς αντάλλαγμα για δύο μήνες τη χρήση ενός διαμερίσματος ή ενός βιβλίου κτλ.

Το χρησιδάνειο είναι σύμβαση όχι αυστηρά ετεροβαρής αλλά *ατελώς ετεροβαρής*, αφού δημιουργούνται ορισμένες υποχρεώσεις δευτερεύουσας σημασίας και σε βάρος του χρήστη. Είναι επίσης σύμβαση *χαριστική*, αφού δε συμφωνείται αντάλλαγμα, *άτυπη* και *παραδοτική*.

Ο *χρησάμενος* υποχρεούται να χρησιμοποιεί το πράγμα όπως συμφωνήθηκε και να μην το παραχωρεί σε τρίτους χωρίς την άδεια του χρήστη, διότι διαφορετικά ο χρήστης μπορεί

να το ζητήσει και πριν από τη λήξη της σύμβασης. Εφόσον ο χρησάμενος έχει τη χρήση του πράγματος που χρησιδανείστηκε, φέρει και τις συνήθεις δαπάνες για τη συντήρησή του.

Το χρησιδάνειο λήγει, αν δεν ορίστηκε διαφορετικά, αφού ο χρησάμενος χρησιμοποιήσει το πράγμα ή αν περάσει ο χρόνος, που μπορούσε να το χρησιμοποιήσει ή με το θάνατο του χρήστη. Ο χρήστης μπορεί να ζητήσει το πράγμα που χρησιδάνεισε και πριν από τη λήξη της σύμβασης, αν προκύψει γι' αυτό επείγουσα ανάγκη, που δεν μπορούσε να την προβλέψει κατά τη σύμβαση. Μετά τη λήξη της σύμβασης ο χρήστης μπορεί να στραφεί και κατά του τρίτου προς τον οποίο ο χρησάμενος παραχώρησε το πράγμα. Οι αξιώσεις από το χρησιδάνειο παραγράφονται έξι (6) μήνες μετά τη λήξη ή την ανάληψη αυτού.

Το *χρησιδάνειο διαφέρει από το δάνειο*, διότι στο δάνειο ο οφειλέτης υποχρεούται να επιστρέψει πράγματα της ίδιας ποσότητας και ποιότητας με αυτά που δανείστηκε, ενώ στο χρησιδάνειο πρέπει να επιστρέψει αυτό το ίδιο το πράγμα που χρησιδανείστηκε. Επίσης το *χρησιδάνειο διαφέρει από τη μίσθωση πράγματος*, διότι στη μίσθωση η χρήση του πράγματος παραχωρείται με αντάλλαγμα, ενώ στο χρησιδάνειο χωρίς αντάλλαγμα.

1. Παρακαταθήκη

Παρακαταθήκη είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (*θεματοφύλακας*) παραλαμβάνει από τον άλλο (*παρακαταθέτη*) κινητό πράγμα για φύλαξη, το οποίο είναι υποχρεωμένος να αποδώσει μόλις του ζητηθεί, ακόμη και πριν περάσει η προθεσμία φύλαξης που είχε συμφωνηθεί. Αμοιβή για τη φύλαξη οφείλεται μόνο αν συμφωνήθηκε ή προκύπτει από τις περιστάσεις. Π.χ. ο Α παραδίδει στο Β μια κοσμηματοθήκη για φύλαξη κατά το διάστημα της απουσίας του.

Η παρακαταθήκη είναι σύμβαση *παραδοτική, διαρκής, άτυπη και ατελώς ετεροβαρής*, αφού δημιουργούνται από αυτήν κύριες υποχρεώσεις μόνο από την πλευρά του θεματοφύλακα και δευτερεύουσες υποχρεώσεις για τον παρακαταθέτη, όπως π.χ. καταβολή στο θεματοφύλακα τυχόν δαπανών για τη φύλαξη του πράγματος. Αν όμως συμφωνηθεί αμοιβή, η παρακαταθήκη μετατρέπεται σε αμφοτεροβαρή σύμβαση, αφού δημιουργούνται υποχρεώσεις σε βάρος και των δύο συμβαλλόμενων. Ειδικότερα: *Οι βασικές υποχρεώσεις του θεματοφύλακα* είναι να φυλάττει το πράγμα και να μη το μεταχειρίζεται χωρίς την άδεια του παρακαταθέτη. Επίσης να αποδώσει το πράγμα, όταν του ζητηθεί, ακόμη και αν δεν έχει περάσει η προθεσμία που συμφωνήθηκε για φύλαξη.

Κατά τη φύλαξη του πράγματος του παρακαταθέτη ο θεματοφύλακας οφείλει να δείχνει την επιμέλεια που δείχνει για τα δικά του πράγματα. Εάν όμως έχει συμφωνηθεί αμοιβή για τη φύλαξη, ο θεματοφύλακας ευθύνεται για κάθε πταίσμα του.

Ο παρακαταθέτης έχει τις εξής δευτερεύουσες υποχρεώσεις: Να αποδώσει στο θεματοφύλακα τις δαπάνες που έκανε για τη φύλαξη του πράγματος και να αποζημιώσει αυτόν για την τυχόν ζημιά που έπαθε από την παρακαταθήκη, εκτός αν αυτή δεν οφείλεται σε πταίσμα του. Στην παρακαταθήκη για την οποία συμφωνήθηκε αμοιβή, ο παρακαταθέτης υποχρεούται να καταβάλει την αμοιβή που συμφωνήθηκε ή αυτή που προκύπτει από τις περιστάσεις.

«Αγγεία χρονόμετρα»

Περίληψη

Οι περισσότερες ενοχές δημιουργούνται από τις συμβάσεις και όπου ο νόμος το ορίζει και από τις μονομερείς δικαιοπραξίες. Ενοχές όμως μπορούν να δημιουργηθούν και απευθείας από το νόμο, εκτός δικαιοπραξίας. Εξωδικαιοπρακτικές ενοχές είναι κυρίως οι ενοχές από το αστικό αδίκημα, οι ενοχές από τον αδικαιολόγητο πλουτισμό, οι ενοχές από τη διοίκηση ξένων υποθέσεων. Οι συμβάσεις διακρίνονται σε διάφορα είδη, κυριότερα των οποίων είναι: αμφοτεροβαρείς - ετεροβαρείς, τυπικές - άτυπες, επαχθείς - χαριστικές, συναινετικές - παραδοτικές, πρόσκαιρες - διαρκείς, υπέρ και σε βάρος τρίτου, αναγκαστικές - προσχώρησης, ρυθμισμένες - ανώνυμες.

Οι πιο συνήθεις στην καθημερινή συναλλακτική ζωή συμβάσεις που τις ρυθμίζει λεπτομερειακά ο Α.Κ. είναι: Δωρεά, πώληση, μίσθωση πράγματος, σύμβαση εργασίας, σύμβαση έργου, μεσιτεία, εντολή, δάνειο, χρησιδάνειο, παρακαταθήκη.

- 1** Από ποιους λόγους μπορούν να δημιουργηθούν ενοχές;
- 2** Τι είναι «ενοχή από αδικαιολόγητο πλουτισμό»;
- 3** Τι σημαίνει διοίκηση ξένων υποθέσεων;
- 4** α) Ο Α περνά βιαστικός με κόκκινο.
β) Ο Β περνά βιαστικός με κόκκινο και τραυματίζει το Γ πεζό. Σε ποια περίπτωση διαπράττει αστικό αδίκημα και γιατί;
- 5** Ποιες είναι οι υποχρεώσεις του πωλητή και ποιες του αγοραστή;
- 6** Τι είναι αναγκαστικές συμβάσεις και τι συμβάσεις προσχώρησης;
- 7** Ποιες είναι οι βασικές υποχρεώσεις του μισθωτή και ποιες του εκμισθωτή;
- 8** Τι είναι χρησιδάνειο;
- 9** Τι είναι εντολή;

ΕΝΙΣΧΥΣΗ ΤΗΣ ΕΝΟΧΗΣ

1. Μέσα εξασφάλισης του δανειστή

Ο νόμος ενισχύει την εκπλήρωση της ενοχής παρέχοντας στο δανειστή διάφορα μέσα για την εξασφάλισή του, στην περίπτωση που ο οφειλέτης δεν εκπληρώσει την υποχρέωσή του ή όταν είναι αφερέγγυος.

Στις περιπτώσεις αυτές λέμε ότι η ενοχή ενισχύεται με την παροχή ορισμένης ασφάλειας για την εκπλήρωση της παροχής. Η ασφάλεια αυτή μπορεί να είναι είτε προσωπική, όπως η εγγύηση, είτε εμπράγματη, όπως είναι το ενέχυρο και η υποθήκη. Με το ενέχυρο δηλαδή, που συνιστάται σε κινητά πράγματα, και την υποθήκη, που συνιστάται σε ακίνητα, εξασφαλίζεται προνομιακά - πριν δηλαδή από τις απαιτήσεις των άλλων δανειστών - η ικανοποίηση της ληξιπρόθεσμης χρηματικής ή σε χρήμα αποτιμητής απαίτησης του δανειστή από το εκπλειστηρίασμα, δηλαδή από το ποσό που θα αποφέρει η πώληση του ενεχυρασθέντος κινητού ή του ενυπόθηκου ακινήτου. Η ενοχή επίσης ενισχύεται και με τον αρραβώνα και την ποινική ρήτρα, που αποτελούν ειδικές συμφωνίες δανειστή και οφειλέτη, με σκοπό τον έμμεσο εξαναγκασμό του οφειλέτη να εκπληρώσει την παροχή του ή να αποκαταστήσει τη ζημιά του δανειστή λόγω μη εκπλήρωσης της παροχής ή κακής εκπλήρωσης.

1. Εγγύηση

Εγγύηση είναι η σύμβαση με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (εγγυητής) αναλαμβάνει απέναντι στον άλλο συμβαλλόμενο την ευθύνη ότι θα καταβληθεί η οφειλή του αρχικού οφειλέτη.

Παράδειγμα: Ο Α οφείλει στο Β 5.000.000 δρχ. λόγω αγοράς απ' αυτόν ενός ακινήτου. Ο Β για εξασφάλιση της απαίτησής του καταρτίζει σύμβαση εγγύησης με το Γ (εγγυητή), ο οποίος αναλαμβάνει την υποχρέωση να καταβάλει στο Β το ποσό των 5.000.000 δρχ., αν δεν το καταβάλει ο Α.

Η εγγύηση είναι σύμβαση ετεροβαρής και τυπική, γιατί για τη σύστασή της χρειάζεται έγγραφο, ιδιωτικό ή συμβολαιογραφικό.

Η εγγύηση είναι σύμβαση που καταρτίζεται χωρίς να απαιτείται η συναίνεση του αρχικού οφειλέτη.

Ο εγγυητής ευθύνεται απέναντι του δανειστή μέχρι το ύψος της κύριας οφειλής. Όμως έχει δικαίωμα να αρνηθεί την καταβολή της οφειλής, μέχρις ότου ο δανειστής ενεργήσει για να γίνει αναγκαστική εκτέλεση κατά του οφειλέτη και αυτή δεν φέρει αποτέλεσμα.

II. Αρραβώνας

Αρραβώνας είναι το κοινό καπάρο. Με τη σύμβαση αυτή, που είναι παρεπόμενη, δηλαδή ακολουθεί μια άλλη κύρια σύμβαση π.χ. μίσθωση, ο ένας συμβαλλόμενος δίνει στον άλλο ένα αντικείμενο, συνήθως χρηματικό ποσό, με την έννοια ότι, αν δεν εκτελεστεί η κύρια σύμβαση λόγω υπαιτιότητάς του, θα χάσει αυτό που έδωσε προς όφελος του άλλου που το έλαβε. Αν όμως η κύρια σύμβαση δεν εκπληρωθεί λόγω υπαιτιότητας του λήπτη του αρραβώνα, αυτός υποχρεούται να τον αποδώσει στο διπλάσιο, ή να αποζημιώσει τον άλλο συμβαλλόμενο για τη ζημιά που υπέστη. Στην περίπτωση αυτή από την αποζημίωση αφαιρείται το ποσόν του αρραβώνα. Αυτά βέβαια ισχύουν, αν δεν έχουν προβλέψει κάτι διαφορετικό οι συμβαλλόμενοι. Έτσι π.χ. κατά τη σύναψη μίσθωσης μιας οικίας, της οποίας η ισχύς αρχίζει ένα μήνα μετά τη συμφωνία, ο μισθωτής δίνει ως αρραβώνα (καπάρο) 300.000 δρχ. Αν η μίσθωση δεν εκτελεστεί από υπαιτιότητα του μισθωτή, το ποσόν αυτό θα το κρατήσει ο εκμισθωτής. Αν δεν εκτελεστεί η σύμβαση λόγω υπαιτιότητας του εκμισθωτή, αυτός θα επιστρέψει στο μισθωτή το διπλάσιο του αρραβώνα, δηλαδή 600.000 δρχ.

III. Ποινική ρήτρα

Ποινική ρήτρα είναι η παρεπόμενη σύμβαση, με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος υπόσχεται στον άλλο ότι θα του καταβάλει ως ποινή ένα αντικείμενο, συνήθως χρηματικό ποσό, σε περίπτωση που δεν εκπληρώσει την κύρια παροχή ή δεν την εκπληρώσει σωστά. Π.χ. ο Α αγοράζει από το Β ένα διαμέρισμα, που συμφωνείται να του παραδοθεί ένα χρόνο μετά την κατάρτιση της σύμβασης. Παράλληλα συμφωνείται ότι, αν δε γίνει η παράδοση του ακινήτου στο χρόνο που συμφωνείται, ο Β θα καταβάλει στον Α ως ποινική ρήτρα για τη μη εκπλήρωση της παροχής 2.000.000. Ή ότι θα καταβάλλει 6.000 δρχ. για κάθε ημέρα που θα καθυστερεί η παράδοση.

Η ποινική ρήτρα, ανεξάρτητα αν συμφωνήθηκε για τη μη εκπλήρωση ή τη μη σωστή εκπλήρωση της παροχής, οφείλεται στο δανειστή, ακόμη και αν αυτός δεν έχει υποστεί ζημιά. Σε περίπτωση όμως που η ζημιά δεν καλύπτεται από την ποινική ρήτρα, ο δανειστής έχει δικαίωμα να αξιώσει και αποζημίωση.

Εάν η ποινική ρήτρα που συμφωνήθηκε είναι δυσανάλογα μεγάλη, μπορεί ύστερα από αίτηση του οφειλέτη να μειωθεί από το δικαστήριο στο σωστό μέτρο. Αυτή η διάταξη είναι αναγκαστικού δικαίου και δεν μπορεί εκ των προτέρων να αποκλειστεί η εφαρμογή της με συμφωνία των συμβαλλόμενων.

Περίληψη

Ο νόμος προβλέπει ορισμένα μέσα εξασφάλισης του δανειστή. Η ασφάλεια του δανειστή μπορεί να είναι είτε προσωπική, όπως η εγγύηση, είτε εμπράγματη, όπως το ενέχυρο (για τα κινητά) και η υποθήκη (για τα ακίνητα).

Η ενοχή όμως ενισχύεται και με ειδικές συμφωνίες. Τέτοιες συμφωνίες είναι η εγγύηση, ο αρραβώνας και η ποινική ρήτρα.

Εγγύηση είναι η σύμβαση (παρεπόμενη), με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος (εγγυητής) αναλαμβάνει απέναντι στον άλλο συμβαλλόμενο την ευθύνη ότι θα καταβληθεί η οφειλή του αρχικού οφειλέτη.

Αρραβώνας είναι η παρεπόμενη σύμβαση, με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος δίνει στον άλλο ένα αντικείμενο, συνήθως χρηματικό ποσό, με την έννοια ότι, αν δεν εκτελεστεί η κύρια σύμβαση λόγω υπαιτιότητάς του, θα χάσει αυτό που έδωσε σε όφελος του άλλου που το πήρε.

Ποινική ρήτρα είναι η παρεπόμενη σύμβαση, με την οποία ο ένας συμβαλλόμενος υπόσχεται στον άλλο ότι θα του καταβάλει ως ποινή ένα αντικείμενο, συνήθως χρηματικό ποσό, σε περίπτωση που δεν εκπληρώσει ή δεν εκπληρώσει σωστά την κύρια παροχή.

1 Τι σημαίνει ενίσχυση της ενοχής;

2 Τι είναι εγγύηση;

3 Τι είναι αρραβώνας;

4 Τι είναι ποινική ρήτρα;

- **Αγαλλοπούλου Π.** *Βασικές έννοιες Αστικού Δικαίου τ. Ι Γενικές Αρχές τ. ΙΙ. Ενοχικό Δίκαιο*, εκδ. 1991.
- **Αραβαντινού Ι.** *Εισαγωγή στην Επιστήμη του Δικαίου* 2η εκδ. 1983.
- **Ασπρογέρακα - Γρίβα** *Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου* 1981.
- **Βαβούσκου Α.** *Εγχειρίδιον Αστικού Δικαίου*, 1983.
- **Βαθρακοκόλη Β.** *Αναλυτική Ερμηνεία - Νομολογία Αστικού Κώδικα.*
- **Βάρκα Αδάμη Α.** *Στοιχεία Αστικού Δικαίου* έκδ. 1995.
- **Βασιλάκη Χ.** *Εμπράγματον Δίκαιον* 1965.
- **Γαζή Α.** *Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου* 1970 - 1974.
- **Γεωργιάδη Απ.** *Γενικές Αρχές Αστικού Δικαίου* έκδ. 1997.
- **Γεωργιάδη Α.** *Εμπράγματον Δίκαιον* 1975.
- **Γεωργιάδη Α. - Σταθοπούλου Μ.** *Αστικός Κώδιξ. Κατ' άρθρον ερμηνεία Ι. Γενικά Αρχαί ΙΙ. Ενοχικόν Δίκαιον. ΙΙΙ. Εμπράγματον Δίκαιον.*
- **Δεληγιάννη Ι.** *Τινα περί των διακριτικών ορίων αμέσου και εμμέσου αντιπροσωπεύσεως EEN* 1995 σελ. 903 επ.
- **Ευθυμίου** *Νομικά πρόσωπα ιδιωτικού ή δημοσίου δικαίου Δ/νση* 7 σελ. 259 επ.
- **Ζέπου Π.** *Ενοχικόν Δίκαιον Γενικόν (1947). Ειδικόν* 1949.
- **Ζέπου Π.** *Οι κανόνες δικαίου και τα είδη αυτών.* EEN 35 σελ. 304 επ.
- **Καυκά Κ.** *Ενοχικόν Δίκαιον. Ερμηνεία κατ' άρθρον.* 1974 - 1975.
- **Κουμάντου Γ.** *Πνευματική Ιδιοκτησία* 1991.
- **Λαδά Π.** *Η ακυρότης δικαιοπραξίας λόγω αντιθέσεως εις τα χρηστά ήθη*, 1979.
- **Μάνεση Α.** *Ατομικές Ελευθερίες* 1982.
- **Μαντζούφα Γ.** *Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου τ. Α* 1954 τ. Β 1957.
- **Μιχαηλίδη - Νουάρου Γ.** *Δίκαιον και Κοινωνική Συνείδησις* 1972.
- **Μπαλή Γ.** *Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου* έκδ. 7η.
- **Μπαλή Γ.** *Εμπράγματον Δίκαιον* 1961.
- **Μπόσδα Δ.** *Τύπος των δικαιοπραξιών Ελλ. Δνση* 24 σελ. 758 επ.
- **Μπόσδα Δ.** *Ελαττωματικά δικαιοπραξίαι* EEN σελ. 161 επ.
- **Μπόσδα Δ.** *Αμετάκλητος πληρεξουσιότης Αρχ. Νομ.* 1981 σελ. 449 επ.
- **Ξυπολιά Κ.** *Ο αναγκαστικός χαρακτήρας της ΑΚ 388 ΝοΒ 32*, σελ. 691.

- **Παπαντωνίου Ν.** *Γενικές Αρχές του Αστικού Δικαίου* 1983.
- **Παπαντωνίου Ν.** *Η καλή πίστις εις το Αστικόν Δίκαιον* 1957.
- **Παπαντωνίου Ν.** *Η τυπικότης εις τας συγχρόνους συναλλαγάς EEN* 1958 σελ. 923 επ.
- **Παπαχρήστου Α.** *Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου*, ερμηνεία κατ' άρθρον 1979.
- **Παπαχρίστου Θ.** *Εισαγωγή στην Κοινωνιολογία του Δικαίου*, πανεπιστημιακές παραδόσεις 1984.
- **Παπαχρίστου Θ.** *Η οιονεί δικαιοπραξία* 1989.
- **Πετυχάκη** *Νομοθεσία περί σωματείων* 1975 - 76.
- **Πλαγιαννάκου Γ.** *Το δικαίωμα επί της ιδίας προσωπικότητος* Ελλ. Δ/νη 7 σελ. 101.
- **Σημαντήρα Κ.** *Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου* εκδ. 3η 1980.
- **Σημαντήρα Κ.** *Αι αποσβεστικά προθεσμία του Ιδιωτικού Δικαίου* 1948.
- **Σπυριδάκη - Περάκη** *Αστικός Κώδιξ*, Α' Γενικά Αρχαί, 1976.
- **Σπυριδάκη Ι.** *Εγχειρίδιο Αστικού Δικαίου* (I Γενικές Αρχές, II Ενοχικό Δίκαιο III Εμπράγματο Δίκαιο).
- **Σπυριδάκη Ι.** *Βασικοί θεσμοί του Ιδιωτικού Δικαίου* τ. Α - Β 1981 τ. Γ. 1983.
- **Σπυριδάκη Ι.** *Εισηγήσεις αστικού Δικαίου* εκδ. 1995.
- **Σταθοπούλου Μ. - Αυγουστιανάκη Μ.** *Εισαγωγή στο Αστικό Δίκαιο* 1992.
- **Τούση Α.** *Γενικά Αρχαί του Αστικού Δικαίου* έκδ. 2η 1978.
- **Τούση Α.** *Εμπράγματο Δίκαιον* έκδ. γ' 1966.
- **Τσάτσου Κ.** *Το πρόβλημα της ερμηνείας του δικαίου* 2η έκδ. 1978.
- **Φλώρου** *Η διοίκηση σωματείων* Δ/νη 1975 σελ. 537.
- **Χριστοφιλοπούλου Δ.** «Εισαγωγή στο Δίκαιο. Βασικοί θεσμοί ιδιωτικού δικαίου» έκδ. 1993.

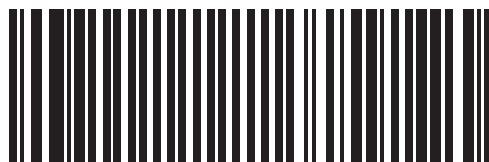
Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.

Κωδικός βιβλίου: 0-24-0202

ISBN Set 978-960-06-3286-6

T.A´ 978-960-06-3287-3

(01) 000000 0 24 0202 4